

Hvad er god forkyndelse?

– En stemme fra dem, der lytter

Lavet af Kristoffer Bruun Simonsen

Studienummer: 20096934

Speciale i teologi på Faculty of Arts, IKS, Aarhus Universitet

Vejleder: Kirstine Helboe Johansen

Foråret 2015

Antal tegn: 176.933

Title in English: "What is good preaching? – A voice from the listeners"

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	1
1. Indledning.....	3
1.1. Projekt God Forkyndelse (PGF).....	4
1.1.1. Tilhørerne i Projekt God Forkyndelse (PGF)	5
1.2. Problemformulering.....	9
1.3. Opgavens struktur.....	9
1.4. Forskningsambition.....	10
2. Evaluering af Projekt God Forkyndelse (PGF)	11
2.1. Evaluering af forskningsmaterialet.....	11
2.2. Evaluering af forskningsmetoden.....	12
2.2.1. De kvalitative fokusgruppe-interviews	12
2.2.2. Den kvantitative undersøgelse	14
2.3. Delkonklusion	15
3. Baggrundsteori	16
3.1. New Homiletics.....	18
3.1.1. Prædikenen som dialog mellem prædikant og tilhører.....	20
3.1.2. Kendetegn på en god prædiken ifølge New Homiletics	20
3.2. Retorisk homiletik.....	21
3.2.1. Prædikenes opbygning	22
3.2.2. Prædikantens troværdighed og autoritet.....	23
3.2.3. Bibeltekstens rolle i retorisk homiletik.....	23
3.3. Klassisk homiletik.....	24
3.3.1. Prædikantens opgave	25
3.3.2. Tilhørernes rolle	26
3.4. Emergent homiletik.....	28
3.4.1. Den bagvedliggende kommunikationsteori.....	30
3.4.2. Afgørende karakteristika ved forkyndelsen.....	31
3.5. Delkonklusion	32

4. Analysemetode	34
4.1. Analysemetode til de kvalitative interviews	35
4.2. Analysemetode til det kvantitative materiale	35
5. Analyse af empiri	37
5.1. Teologisk indhold	37
5.1.1. Bibelfunderet	37
5.1.2. Discipelskab og Helligånden	39
5.1.3. Lov og evangelium	41
5.1.4. Dybde – bibelske og teologiske detaljer	42
5.2. Prædikantens fremtræden	43
5.2.1. Personlig og autentisk	43
5.2.2. Attitude og kropssprog	46
5.3. Tilhørernes relation til budskabet	47
5.3.1. Eksempler og forståelighed	48
5.3.2. Dialog og livssituation	50
5.3.3. Fællesskabet og øvrige elementer i gudstjenesten/missionshuset	51
5.3.4. Humor og den skæve vinkel	53
5.4. Prædikenens fremførelse	53
5.4.1. Gavnige elementer	54
5.4.2. Forstyrrende elementer	55
5.5. Invitationer til kirkefremmede	56
5.6. Delkonklusion	57
6. Diskussion	61
6.1. God forkyndelse i et spændingsfelt mellem prædikant og indhold	61
6.2. De vigtige støttehjul: Fremførelse og kommunikationsform	64
6.2.1. Engageret fremførelse	65
6.2.2. Hverdags-relateret kommunikationsform	67
6.3. Idealisme eller realisme i forkyndelsen	69
7. Konklusion	74
Bilag 1-10: Transskription af alle fokusgruppe-interviews	76

Bilag 11: Oversigt over tilhørerne i den kvalitative undersøgelse.....	77
Bilag 12: Interview-guide til fokusgruppe-interview med tilhørere.....	80
Bilag 13: Informationsmail fra Carsten Hjorth Pedersen	81
Bilag 14: Informationsmail fra Kirsten Grube Juul	82
Bilag 15: Slutkodeliste af de ti fokusgruppe-interviews	83
Bilag 16: Tabeller til analyse.....	86
Litteraturliste – Teologi og kommunikation.....	91
Litteraturliste – Metode	94
Litteraturliste – Projekt God Forkyndelse (PGF).....	96

Abstract

In this project I will examine: *How good preaching is characterised according to listeners who attend church often.*

In 2014 Projekt God Forkyndelse (Project Good Preaching) conducted an empirical study that focused on the current preaching in Denmark. The study consisted of three different types of examinations and my conclusions are based on an analysis of two of them. These two are:

1. A qualitative examination featuring interviews with 10 preachers and 25 listeners.
2. A quantitative examination featuring a web-based questionnaire with responses from 406 preachers and 1785 listeners.

All of the participants in this study do often attend meetings with preaching and they characterize their faith in Christ as a crucial part of their life. My main focus was the listeners, and the starting-point of my analysis was an open reading of the ten focus group interviews with the 25 listeners. Afterwards I used the quantitative data to confirm or disconfirm my temporary conclusion in terms of validity and generalizability. Finally, I have interpreted the results in light of four different homiletic positions: New Homiletics, Rhetorical Homiletics, Classic Homiletics and Emergent Homiletics.

The most important sign of good preaching according to my analysis of the empirical data is that the message must be biblical and pointing towards Jesus as savior. However, it's also worth noting that the preacher plays a crucial role in terms of authenticity and personal involvement – without these components the listeners will have no confidence in the message and no willingness to engage in the preaching. Therefore it's both the person delivering the message and the content of the actual preaching that act as the two fundamental characteristics.

In order to help listeners become more receptive to the preaching, the presentation and style of communication must also be taken into consideration. The statistics show that the presentation will particularly be disturbed if the preacher has a very monotonous voice or no eye-contact with the audience. On the other hand, the listeners will gain most benefit from a preacher with strong and confident body language. The best way to communicate is primarily defined by the importance of using examples from everyday life. However, these helping-tools cannot comprise the whole of the preaching alone. Therefore the essential question for every preacher is: How do I deliver a message that expresses a biblical view in the most understandable and authentic way possible?

Classic Homiletics, introduced by Leif Andersen, would act as the most fitting model to describe good preaching according to these church-going listeners. Particularly when it comes to the importance of a biblical message where the tension between the preacher as a leader and a fellow human being comes into contention. Marlene Ringgaard Lorensen also gives a helpful definition of the preacher as a 'doll-leader', in order to offer a freedom of interpretation to listeners.

1. Indledning

I 2014 gennemførte Projekt God Forkyndelse (PGF) en stor empirisk undersøgelse af den aktuelle forkyndelse i Danmark.¹ PGF består af et samarbejde mellem elleve organisationer,² som alle repræsenterer den kirkelige missionske højrefløj. Ifølge denne undersøgelse svarer 42 % af tilhørerne, at de kun sjældent eller halvdelen af gangene får meget ud af den forkyndelse, de lytter til.³ Det er en høj andel set i lyset af, hvor stor betydning prædikenen har haft for hele den kristne kirke, ikke mindst i den lutherske kirke. I præsteløftet for Den danske Folkekirke lyder det; "at jeg vil beflitte mig på at forkynde Guds ord rent og purt". Dette løfte er historisk set blevet fortolket sådan, at fokus har været rettet mod prædikens teologiske indhold. Men denne fortolkning er i de seneste år blevet problematiseret i den nyere vestlige homiletiske forskning, fordi det ifølge Ph.d. i praktisk teologi ved Aarhus Universitet, Marianne Gaarden, "implicit blev forudsat, at prædikantens ord var identisk med tilhørernes reception".⁴ Denne problematisering har medført en udbredt tendens til at sætte tilhøreren i centrum. Det afgørende er ikke, hvad prædikanten siger, men hvad *tilhøreren hører*. Dette medfører en øget empirisk tilgang, frem for en dogmatisk. For det er gennem empiriske undersøgelser, at vi lærer noget om, hvilken type forkyndelse, der virker ifølge tilhørerne. Men som den tidligere rektor på Folkekirkens Pædagogiske Institut, Eberhard Harbsmeier, understreger:

Det er dog en misforståelse, at empirisk konstateret tilhørerbehov eller -adfærd uden videre skulle være målestok for den rette prædiken. Dette ville endog i reklamebranchen være en kortslutning: Man kan jo også skabe behov, og det er ikke selvsagt, at et konstateret behov skal tilgodeses. Empirisk homiletik giver kriterier for en bedre prædiken - men erstatter ikke det teologiske valg.⁵

De empiriske resultater kan altså ikke stå alene, men skal tages til efterretning i et tæt samspil med den teologiske refleksion. Det teologiske valg kan dog ikke bruges som

---

¹ Projekt God Forkyndelse beskrives på denne webside: <http://godforkyndelse.dk/>.

² De elleve organisationer er: Dansk Bibel-Institut (DBI), Den danske Israelsmission (DIM), Evangelisk Luthersk Mission (ELM), Evangelisk Luthersk Netværk (ELN), Indre Mission (IM), Kristeligt Forbund for Studerende (KFS), Kristent Pædagogisk Institut (KPI), Luthersk Mission (LM), Luthersk Missions Børn og Unge, Menighedsfakultetet (MF) samt Ordet og Israel (O&I).

³ Jf. Projekt God Forkyndelse ved Juul, Kirsten Grube & Carsten Hjorth Pedersen (2014f): *Frekvenstabeller - tilhørere*. Frekvenstabel 12. Det er dog åbent spørgsmål, hvad respondenterne lægger i at få noget ud af forkyndelsen.

⁴ Gaarden, Marianne (2014a): *Den emergente prædiken: En kvalitativ undersøgelse af mødet mellem prædikantens ord og den situerede kirkegænger i gudstjenesten*. Ph.d.-skolen Arts, Aarhus Universitet. Side 14.

⁵ Harbsmeier, Eberhard & Hans Raun Iversen (1995): *Praktisk teologi*. Forlaget ANIS, 1. oplag. Side 358. Inspiration til brugen af dette citat er fundet i en antologi af Michael Agerbo Mørch (Mørch upub.).

undskyldning for at lukke ørene for tilhørernes stemme. For tilhørerne er aktive og ansvarlige medspillere i hele formidlingsprocessen – hvis tilhørerne trækkes ud af ligningen, mister forkyndelsen sin relevans.

Begrebet 'forkyndelse' er centralt for hele denne undersøgelse, hvorfor en definition er nødvendig. Da jeg i denne fremstilling vil tage udgangspunkt i den empiriske undersøgelse, som er foretaget af PGF, vil jeg følge deres definition på forkyndelse:

'Forkyndelse' [defineres] som *overvejende monologisk formidling af Guds ord*. Og 'god forkyndelse' defineres foreløbig som *bibelsk, frigørende og forpligtende forkyndelse med henblik på hverdagen og evigheden*.⁶

Med betegnelsen 'bibelsk' angives grundlaget for og substansen i forkyndelsen, mens 'frigørende' og 'forpligtende' angiver virkningen af forkyndelsen. I disse betegnelser ligger formentlig flere nuancer af spændingen mellem lov og evangelium. Ordene 'hverdagen' og 'evigheden' angiver det dobbelte perspektiv for forkyndelsen – at den både skal indeholde konkrete nedslag og pege frem mod målet.

Der er flere grunde både praktisk og teologisk til at skelne mellem forkyndelse og prædiken. I denne opgave har jeg valgt primært at benytte ordene 'prædiken' og 'prædikant',⁷ fordi disse begreber beskriver en mere snæver kontekst. Når jeg har brugt ordet 'forkyndelse', fokuserer det på prædikens indhold; det, som adskiller prædiken fra blot at være en almindelig tale. For "man kan med god ret også tale om *forkyndelse* andre steder end i den overvejende monologiske prædiken eller kristne tale. Kristen forkyndelse kan fx finde sted på tomandshånd, i vidnesbyrd og lovsang eller under bibellæsning".⁸

1.1. Projekt God Forkyndelse (PGF)

Det overordnede formål i PGF er at afdække den aktuelle mundtlige forkyndelse deskriptivt og normativt, idet der både spørges til, hvad der *reelt* kendetegner forkyndelsen, og hvad *god* forkyndelse *bør* indeholde. PGF har i den empiriske undersøgelse benyttet tre overordnede undersøgelsestyper:

1. To typer kvalitative forskningsinterview, der begge er udformet som semistrukturerede livsverdensinterview. Der er foretaget individuelle interviews med ti prædikanter, samt ti

---

⁶ Hjorth Pedersen, Carsten (2014): *Grundlagsdokument – Forkyndelsesprojektets formål, indhold, metoder og forudsætninger*. Udgivet af Projekt God Forkyndelse. Side 1. Original kursivering. Der medfølger en del fodnoter til deres definition, som ikke er anført her.

⁷ Prædikanten omtales konsekvent som hankøn. Dette skyldes udelukkende en sproglig forenkling, idet der ligesåvel kunne være tale om hunkøn.

⁸ Hjorth Pedersen 2014, 1. Original kursivering.

fokusgruppe-interviews med i alt 25 tilhørere, som blev udvalgt blandt de involverede prædikanter tilhørergrupper.

2. To kvantitative undersøgelser, hvor henholdsvis 1785 tilhørere og 406 prædikanter har besvaret et web-baseret survey spørgeskema.
3. En indholdsmæssig analyse af 138 indsamlede prædikenmanuskripter, som blev tilfældigt udvalgt blandt de 406 involverede prædikanter. Analysen blev foretaget af styregruppens elleve medlemmer.⁹

I behandlingen af undersøgelsesmaterialerne vil jeg tage et tilhørorienteret udgangspunkt, sådan at der fokuseres på modtagergruppen ud fra en homiletisk vinkel. Denne afgrænsning af undersøgelsesfeltet medfører, at de kvalitative og kvantitative undersøgelsesmaterialer, som tager udgangspunkt i *tilhørerne*, vil fungere som mit *primære* materiale. Det er derfor nødvendigt at præcisere, hvilken specifik gruppe tilhørere til den nutidige mundtlige forkyndelse i Danmark, projektet omfatter.

1.1.1. Tilhørerne i Projekt God Forkyndelse (PGF)

Det kirkelige landskab i Danmark indeholder en bred mangfoldighed, som i løbet af de seneste år er blevet beskrevet ud fra flere forskellige kategorier. Lektor i praktisk teologi ved Københavns Universitet, Hans Raun Iversen, har introduceret begreberne *kulturkristendom*, *kirkekristendom* og *karismatisk kristendom* i et forsøg på at karakterisere forholdet mellem forskellige typer kristne i Danmark.

[De *kulturkristne* er kendetegnet ved, at de] står afvisende eller i hvert fald fjernt i forhold til 1) troen på Jesus af Nazareth som Guds søn og menneskers frelser, 2) accept af Bibel og bekendelse som forbindtlige udtryk for kristendom og 3) opslutning [...] omkring kirkens arbejde og gudstjenester.¹⁰

De *kirke-* og *karismatisk kristne* har derimod et åbent og aktivt forhold til disse tre punkter, særligt i forhold til deltagelse og tilslutning omkring kirkens liv, hvorfor det i mange sognekirker ofte er denne gruppe, som udgør den aktive menighed.¹¹ I en undersøgelse af det kirkelige landskab i det 21. århundrede introducerer Karen Schousboe og Steen Marqvard Rasmussen derimod begreberne *kirkefjerne* og *kirkenære*. Men målet er det

⁹ Jeg forholder mig ikke til den tredje undersøgelsesform.

¹⁰ Iversen, Hans Raun (1999): "Kulturkristendom, kirkekristendom og karismatisk kristendom. Kristendomsformernes baggrund og samspil i folkekirken", Et afsnit i Ny Mission nr. 1: *Kulturkristendom og kirke*, Jørn Henrik Olsen (red.), Dansk Missionsråd i samarbejde med Unitas Forlag. Side 25. Min kursivering.

¹¹ Iversen 1999, 25. De *karismatiske kristne* samles dog ofte i mere karismatiske bevægelser (Iversen 1999, 29).

samme; at karakterisere forholdet mellem forskellige typer kristne i Danmark.¹² De kirkenære er kendetegnet ved, at de anser religiøs livsstydning for afgørende og ved deres store religiøse engagement.

Disse beskrivelser af forskellige typer kristendom er vigtige i en dansk kontekst, da de giver sprog for, at der findes forskellige typer tilhørere i det kirkelige landskab i Danmark, fordi tilhørerne vægtlægger den kristne tro forskelligt. Fælles for disse beskrivelser af forskellige typer kristendom i Danmark er, at de alle indeholder en forholdsvis lille gruppe, som er særligt karakteriseret ved en høj kirkegang og ved, at de anser kristentroen for at have stor betydning.

Tabel 1.1 viser, at 78 % af respondenterne i den kvantitative undersøgelse opfatter den kristne tro som 'altafgørende'. Samtidig er der næsten ingen respondenter i kategorierne 'nogenlunde vigtig', 'mindre vigtig' og 'ikke vigtig'. Denne markante fordeling tyder på, at respondenterne tilhører den del af det kirkelige landskab, der ifølge Iversen kan karakteriseres som kirke- og karismatisk kristne.

Tabel 1.1 Spørgsmål: Hvilken betydning har den kristne tro for dig i dag?		%
Altafgørende		78
Vigtig		21
Nogenlunde vigtig		1
Mindre vigtig		0
Ikke vigtig		0

Undersøgelsen af det kirkelige landskab i det 21. århundrede viser en tilsvarende fordeling på spørgsmålet: 'Hvor vigtig er religion i dit liv?' I kategorien 'den nære menighed' svarer 60% af respondenterne 'meget vigtig', og 38% svarer 'ret vigtig'.¹³ På baggrund af denne skellen mellem kirkefjerne og kirkenære antyder dette, at *samtlig*e besvarelser i den kvantitative undersøgelse er fra tilhørere, som repræsenterer kernemenigheden i den kirkenære kristendom. Ulempen ved denne fordeling er, at undersøgelsen ikke er repræsentativ for hele den

¹² Schousboe, Karen & Sten Marquard Rasmussen (2003): *Menigheder og mennesker - kirkens landskab i det 21. århundrede*. Forlaget Aros. 1. udgave, 1. oplag. Side 10.

Derudover indfører Schousboe og Rasmussen også begrebet 'de ikke kristne'/'ikke-menighed' til at beskrive den del af den danske befolkning, som er uden eller med meget lille kontakt til kirke og kristendom. Men denne kategori er ikke relevant for denne fremstilling.

¹³ Schousboe 2003, 40.

danske befolkning, i særdeleshed ikke for de kirkefjerne. Omvendt er det en styrke ved undersøgelsen, at fokus er så koncentreret på én specifik målgruppe. Den specifikke kirkevante målgruppe bekræftes endvidere af spørgsmålet om, hvor ofte tilhørerne lytter til forkyndelse for voksne:

Tabel 1.2	
Spørgsmål: Hvor ofte møder du kristen forkyndelse for voksne (+ 18 år)?	%
Én eller flere gange om ugen	68
2-4 gange om måneden	29
2-5 gange i kvartalet	3
Sjældnere	0

Tabel 1.2 viser, at undersøgelsens respondenter er karakteriseret ved en meget stor kontakt med kristen forkyndelse, som rækker ud over søndagens højmesse. Det er derfor nærliggende at antage, at den specifikke målgruppe af tilhørere kommer fra en kontekst med et nært forhold mellem privat- og kirkeliv. Af grundlagsdokumentet for PGF fremgår det, at undersøgelsesfeltet er afgrænset til at omfatte “forkyndelsen i det bagland, som de samarbejdende organisationer repræsenterer samt præster i folkekirken, valg- og frimenigheder, som identificerer sig hermed”.¹⁴ Dette bagland kan indholdsbestemmes af tabel 1.3, der omhandler den specifikke *kontekst*, hvor tilhørerne primært har mødt den forkyndelse, som de besvarer spørgeskemaet ud fra:¹⁵

Tabel 1.3	
Udsagn: Den forkyndelse, du her udtaler dig om, har du inden for de seneste 2 år primært mødt i/fra:	%
Missionshus (tilknytning til IM, LM eller ELM)	59
Sognekirke	18
Valg- og frimenighed	14
Andre (forskellige kristne organisationer)	5
Dansk Oase	3

¹⁴ Hjorth Pedersen 2014, 2.

¹⁵ Kategorien ‘andre’ dækker hovedsageligt over KFS, O&I samt DIM.

Tabel 1.3 viser, at størstedelen af respondenterne lytter til forkyndelse i missionshuse med tilknytning til IM, LM eller ELM. De respondenter, som har lyttet til forkyndelse de øvrige steder, er formentlig også tilsluttet den kirkenære gruppering. Dette antydes dels af respondenternes opfattelse af vigtigheden for den kristne tro (jf. tabel 1.1), og dels af, at 68% af respondenterne møder kristen forkyndelse én eller flere gange om ugen (jf. tabel 1.2). Der tegner sig et lignende mønster for tilhørerne i den kvalitative undersøgelse. De er alle en del af denne specifikke gruppe af kirkenære tilhørere, som har et stort kirkeligt engagement og anser kristentroen for at have stor betydning.¹⁶

De sociologiske baggrundsvariabler mht. køn, alder og geografi for tilhørerne i både den kvantitative og kvalitative undersøgelse er fordelt således:

- *Køn*: Der er en jævn fordeling mellem mænd og kvinder. Den jævne fordeling stemmer overens med den overordnede socialprofil for den nære menighed ifølge undersøgelsen af det kirkelige landskab for det 21. århundrede.¹⁷
- *Aldersfordeling*: Undersøgelsen er målrettet voksne, dvs. en nedre aldersgrænse på 18 år. I den kvalitative undersøgelse er 84 % af deltagerne yngre end 49 år, mens 53 % af deltagerne i den kvantitative undersøgelse er yngre end 49 år. Denne vægtning stemmer overens med målsætningen i PGF om at være til inspiration for unge og kommende prædikanter.¹⁸
- *Geografisk fordeling*: 41 % af tilhørerne i den kvantitative undersøgelse og blot 24 % af tilhørerne i den kvalitative undersøgelse kommer fra en af Danmarks fem største byer eller fra en af Danmarks tolv største provinsbyer.¹⁹ Dette giver en forholdsvis markant overvægt af respondenter fra mindre byer og landområder i Danmark.

Samlet set står det klart, at tilhørerne i denne undersøgelse kan identificeres som de kirkevante og religiøst engagerede med særlig tilknytning missionsk kristendom. Den kristne tro opfattes generelt som meget vigtig, og tilhørerne har stor erfaring med at lytte til forkyndelse. Undersøgelsen er således præget af et koncentreret fokus på denne specifikke målgruppe af tilhørere og besvarer dermed ikke nødvendigvis, hvordan *man* generelt

---

¹⁶ I både den kvalitative og den kvantitative undersøgelse er der respondenter med primær tilknytning sognekirken og Dansk Oase. Disse instanser er ikke blandt de elleve organisationer, som står bag projektet, men tilhørerne derfra repræsenterer med stor sandsynlighed overordnet set den samme del af det kirkelige landskab, som tilhørerne i de elleve initiativtagende organisationer.

¹⁷ Schousboe 2003, 34.

¹⁸ Jf. Hjorth Pedersen 2014, 1.

¹⁹ Disse fem største byer er: Hovedstadsområdet, Aarhus, Odense, Aalborg og Esbjerg. Disse tolv provinsbyer er: Randers, Kolding, Horsens, Vejle, Roskilde, Herning, Helsingør, Hørsholm, Silkeborg, Næstved, Fredericia, Viborg.

kendetegner og lytter til forkyndelse i hele befolkningen. Men projektet indeholder et unikt empirisk studie af forkyndelsen i den missionske kirkenære kristendom i Danmark.

1.2. Problemformulering

Problemformuleringen for denne opgave lyder:

Hvad kendetegner god forkyndelse ifølge kirkevante tilhørere?

Min besvarelse vil tage udgangspunkt i PGF-undersøgelsen med fokus på tilhørernes opfattelse af, hvad der deskriptivt og normativt kendetegner god forkyndelse i Danmark.

Indhold og form vil i enhver kommunikationssituation være i stærk interaktion med hinanden, hvorfor det ikke er muligt i praksis at lave en stringent adskillelse mellem disse. Men såvel form som indhold kan og bør være under konstant bearbejdning, og denne bearbejdning involverer både prædikant og tilhører, idet enhver form for formidling består af et dynamisk spændingsfelt mellem afsender og modtager. Som arbejdsredskab har jeg derfor valgt nedenstående *underspørgsmål* til at angive en kurs for behandlingen af problemformuleringen. Det gælder for alle underspørgsmål, at de har et tilhørerorienteret udgangspunkt.

1. Hvad er indholdet af god forkyndelse?
2. Hvad er formen i god forkyndelse?
3. Hvad er afgørende i forkyndelsen for, at tilhørerne ikke blot hører budskabet, men også husker det?
4. Hvilke aspekter vægtlægger tilhørerne for, at de forstår sig selv som aktive og medansvarlige aktører i formidlingsprocessen, frem for blot at være passive modtagere?
5. Hvilket lys kaster undersøgelsen over allerede eksisterende homiletiske teorier?

1.3. Opgavens struktur

Jeg har inddelt opgaven i seks hovedafsnit. I dette første hovedafsnit redegør jeg for problemstillingens emnefelt og aktualitet ud fra et historisk og teologisk perspektiv.

I det andet hovedafsnit giver jeg en samlet evaluering af PGF med fokus på deres undersøgelsesdesign og indsamlede materialer.

I det tredje hovedafsnit præsenterer jeg fire homiletiske positioner, der vil udgøre mit teoretiske baggrundsmateriale til en senere diskussion af analyseresultaterne. De fire homiletiske positioner er: New Homiletics, retorisk homiletik, klassisk homiletik og emergent homiletik. Inden for alle homiletiske positioner har jeg udvalgt danske repræsentanter, fordi PGF foregår i en dansk kontekst med en særegen dansk kirke- og prædikentradition.

I det fjerde hovedafsnit udfolder jeg min analysemetode til at behandle PGF's indsamlede empiri, som omhandler tilhørerne, inden jeg i femte hovedafsnit giver en indholdsmæssig analyse af undersøgelsesmaterialerne. Da PGF indeholder et omfangsrigt materiale, tager jeg udgangspunkt i de kvalitative data, som vedrører tilhørerne. Undervejs inddrager jeg det kvantitative materiale, som vedrører tilhørerne, for at supplere mine analyse-resultater fra det kvalitative materiale. Dette indebærer også, at de undersøgelsesmaterialer, som er besvaret af prædikanterne, kun vil blive sporadisk inddraget. Jeg vil afslutte analysen med at opstille en række pejlemærker, som udtrykker de mest betydningsfulde kendetegn på god forkyndelse ifølge de kirkenære tilhørere i undersøgelsen.

På baggrund af min behandling af undersøgelsesmaterialet fra PGF vil jeg i sjette hovedafsnit inddrage min homiletiske baggrundslitteratur til en meningsfortolkning og diskussion af analyseresultaterne. Resultaterne af den indsamlede empiri kan ikke i sig selv fremføres som teologiske påstande, men en analyse og diskussion af den empiriske undersøgelse kan bringe nye perspektiver og vigtige fokuspunkter til den teologiske refleksion og den kirkelige praksis. I diskussionen vil jeg inddrage kommunikationstræner Hanne Dalsgaard som en relevant med- og modspiller, fordi hun giver nogle brugbare indspark til at koble de homiletiske teorier og de empiriske data.²⁰

1.4. Forskningsambition

Tilhørerne har ikke monopol på, hvad der kendetegner god forkyndelse. Men tilhørernes stemme tæller, og derfor ønsker jeg at lytte og lære af deres tanker om forkyndelse. Samtidig må det være hele kirkens ønske, at forkyndelsen lykkes med at formidle så klart og forståeligt som muligt for alle de tilhørere, som er til stede. Derfor ønsker jeg på baggrund af tilhørernes synsvinkel at give et bud på, hvad der er afgørende for, at solid og sand forkyndelse bliver *hørt, husket og efterlevet* af tilhørerne. Fordi formidlingen af verdens bedste budskab fortjener det.

---

²⁰ Jf. Dalsgaard, Hanne (2010): "Gribende forkyndelse i folkekirken". Et afsnit i *Kritisk forum for praktisk teologi*, Nr. 121. Side 73-83.

Samt Dalsgaard, Hanne (2014): *Voice – a great message needs excellent communicators*. Udgivet af 3dm team.

2. Evaluering af Projekt God Forkyndelse (PGF)

Den ansvarlige person for indsamlingen af det empiriske materiale er cand. scient. soc. i socialvidenskab og psykologi Kirsten Grube Juul.²¹ Det er således Juul, der har foretaget alle projektets kvalitative interviews og transskriptioner, samt indsamling og opsætning af det kvantitative materiale. Endvidere er interview-guides og spørgeskemaer udarbejdet af styregruppen for PGF i nært samarbejde med Juul. Det er en væsentlig styrke for projektets validitet, at Juul har gennemført så mange opgaver. Dels fordi hun har stor erfaring med kvalitative interviews, og dels fordi hun er neutral i forhold til projektgruppen. Projektets leder er Carsten Hjorth Pedersen,²² der står for udarbejdelsen af en officiel projektrapport. Projektets resultater vil blive præsenteret løbende i 2015, og forventes afsluttet i 2016.

Projektet er generelt præget af stor gennemsigtighed og åbenhed i forhold til både præmisser og fremgangsmåder for undersøgelsen. Jeg har modtaget alle undersøgelsesdata for projektet, og projektets styregruppe har villigt svaret på mine kritiske spørgsmål.

Denne evaluering af projektets undersøgelsesdesign, materiale og anvendte metoder forholder sig primært til den del, som omhandler tilhørerne.

2.1. Evaluering af forskningsmaterialet

Der er indkommet en stor svardeltagelse i forhold til styregruppens forventninger. Ifølge grundlagsdokumentet blev der stillet krav om minimum 1000 spørgeskemabesvarelser fra tilhørere, men der er i alt kommet 1785 besvarelser. På samme måde blev der stillet krav om minimum 65 besvarelser fra prædikanter, hvor der i alt er indkommet 406. Denne store svarprocent i den kvantitative undersøgelse øger sikkerheden omkring resultaternes gyldighed og generaliserbarhed til undersøgelsens målgruppe.²³

I den kvalitative undersøgelse er der indkommet det tilsigtede antal interviews i form af ti fokusgruppe-interviews. Det afviger dog i forhold til den oprindelige målsætning i grundlagsdokumentet, hvor det var tiltænkt at gennemføre fem fokusgruppe-interviews og 5*3 enkelt-interviews. Inddragelse af enkelt-interviews kunne give mere uddybende besvarelser, samt fjerne risikoen for gensidig påvirkning mellem respondenterne. Omvendt kan det betragtes som en fordel for den analytiske sammenligning, at der kun er benyttet én interview-form, fordi det giver mere ensartede vilkår for besvarelserne. Endvidere giver fokusgruppe-interviewet mulighed for en dynamisk proces med konsensusdannelse, som

---

²¹ Kirsten Grube Juul er desuden sekretariats- og projektleder på Center for Ungdomsstudier (CUR).

²² Carsten Hjorth Pedersen er desuden daglig leder af Kristent Pædagogisk Institut (KPI).

²³ Jf. Risbjerg Thomsen, Søren (2012): "Stikprøveudvælgelse". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 326.

kan medvirke til at gøre svarene mere bevidste.²⁴ Samlet set er det min opfattelse, at det indsamlede materiale har opnået et hensigtsmæssigt *måtningspunkt*.

Det er en naturlig indvending imod undersøgelsesmaterialet at spørge, hvorvidt besvarelserne er generaliserbare? Numerisk set er der en forholdsvis stor deltagelse blandt de *kirkenære* tilhørere, hvorfor jeg vurderer, at det er holdbart at lave en analytisk generalisering inden for denne specifikke gruppe. En af målsætningerne for PGF er desuden “at styrke forkyndelsen i forhold til ikke-kirkelige tilhørere”.²⁵ Men når samtlige respondenter er kirkenære tilhørere, er der intet belæg for at opfylde denne målsætning repræsentativt. Både spørgeskema og interviews indeholder dog spørgsmål om, hvordan forkyndelsen skal være, for at de vil invitere deres ikke-kirkevante nabo eller kollega med i kirke.²⁶ På baggrund af de besvarelser, som de kirkenære tilhørere anfører på disse spørgsmål, er det muligt at antyde nogle indikationer og kvalificerede gæt på, hvad der kan styrke forkyndelsen i forhold til kirkefjerne tilhørere. Men ikke mere end det.

2.2. Evaluering af forskningsmetoden

PGF har anvendt metodetriangulering, idet der er lavet flere sideordnede undersøgelser, der ideelt set skal besvare de samme spørgsmål ud fra forskellige vinkler og metoder. Denne kombination af en kvalitativ og en kvantitativ metode er en afgørende kvalitet ved projektet. Såfremt de forskellige datatyper giver samme resultat, er det et solidt incitament for validiteten af analyseresultaterne.

2.2.1. De kvalitative fokusgruppe-interviews

Målet med alle interviews i PGF er, at respondenterne gennem en dynamisk samtale formulerer deres egne opfattelser af, hvad der kendetegner god forkyndelse, og hvad de særligt lagde mærke til ved den netop overståede forkyndelse.

Der er benyttet en *snowball-strategi* til at finde respondenterne til fokusgruppe-interviewene, idet de medvirkende prædikanter har anbefalet tilhørere i den enkelte menighed, som svarer til målgruppen.²⁷ Af bilag 14 fremgår den forespørgsel, som Juul sendte til såvel prædikanter som tilhørere i forbindelse med interviewet, og af bilag 13 fremgår den forudgående kontakt, som projektleder Carsten Hjorth Pedersen havde med de involverede prædikanter. Ifølge en mailudveksling med Juul var det lidt vanskeligt at finde tilhørere, der

---

²⁴ HARRITS, Gitte Sommer samt Carsten Strømbæk Pedersen & Bente Halkier (2012): “Indsamling af interviewdata”. Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 150f og 165.

²⁵ Jf. 5. formåls-paragraf i Hjorth Pedersen 2014, 1.

²⁶ Besvarelserne i det kvantitative materiale til dette spørgsmål er gengivet på bilag 16 tabel 7.

²⁷ I nogle tilfælde har prædikantens personlige kendskab til den konkrete menighed dog været begrænset, hvorfor den pågældende mødeleder også er blevet inddraget til at finde frivillige respondenter.

ville stille op, hvorfor kriterierne blev mere pragmatiske hen ad vejen. Bilag 14 indeholder en specifik efterspørgsel af personer i 20'erne, men denne aldersmarkering varierede i hver enkelt informationsmail med henblik på at få så bred aldersspredning som muligt. Af bilag 11 fremgår en samlet oversigt over tilhørerne i den kvalitative undersøgelse. Som jeg har påvist i afsnit 1.1.1 med oversigten over de sociologiske baggrundsvARIABLE for respondenterne, er der opnået en tilfredsstillende fordeling ift. køn og alder.

Information om anonymitet og den efterfølgende behandling af det indsamlede materiale blev meddelt respondenterne mundtligt af Juul i begyndelsen af hvert interview. Anonymitet og beskyttelse af respondenterne er sikret ved, at alle person- og stednavne er skjult i de offentliggjorte resultater. Denne fortrolige rapporteringsetik er bydende nødvendig og har været en højt prioriteret praksis for PGF, idet jeg gentagende gange har fået påmindelse herom. Der er dog ikke benyttet skriftlige samtykkeerklæringer til formålet.²⁸

Alle interviews er gennemført som semistrukturede livsverdensinterview.²⁹ Erfaringer fra de første interviews medførte løbende justeringer til interview-guiden. På bilag 12 har jeg opstillet den endelige interview-disposition samt de opfølgende spørgsmål, som interviewet i udgangspunktet skulle fokusere på. Listen af spørgsmål er dog hverken udtømmende eller bindende, men beregnet som en huske- og inspirationsliste. De åbne spørgsmål, som udgjorde rammen for hvert fokusgruppe-interview er:

1. Hvad er jeres personlige kendetegn?
2. Hvad kan I bedst huske fra den forkyndelse, I netop har hørt – eller med andre ord: Hvad 'tager I med jer'?
3. Hvilken forkyndelse har generelt gjort størst indtryk på jer – hvorfor?
4. Hvad er de tre vigtigste kendetegn på god forkyndelse for jer?

Disse spørgsmål afspejler projektets overordnede målsætning om at karakterisere god forkyndelse. Den semistrukturede interview-form indebærer en risiko for systematisk forvrængning ved at tillægge spørgsmålene utilsigtede hentydninger. Det er dog min opfattelse, at interviewereren har stillet sine spørgsmål tilpas åbent, og med en velegnet vægtning af opfølgende- og evaluerende spørgsmål.³⁰ Alle interviews har således et godt flow og en konstruktiv gensidig påvirkning mellem respondenterne.³¹

---

²⁸ Brinkmann, Svend (2010): "Etik i en kvalitativ verden". Et afsnit i *Kvalitative metoder*, redigeret af Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, 1. udgave, 5. oplag, Hans Reitzels Forlag. Side 443.

²⁹ Det "defineres som et interview, der har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener" (Kvale 1997, 19. Kursivering original).

³⁰ Med evaluerende spørgsmål lægges der op til at deltagerne foretager normative vurderinger, og disse skal gerne følge efter de konkrete beskrivelser af, hvad der er sket.

³¹ Harrits 2012, 158f.

2.2.2. Den kvantitative undersøgelse

PGF har foretaget den statistiske opsætning af samtlige besvarelser, som er lavet ud fra både frekvens- og krydstabeller. Fordelen ved kombinationen af disse tabeltyper er, at frekvenstabellerne på den ene side er velegnet til at lave en univariat analyse, som kan skabe overblik og sammenligne besvarelserne af forskellige spørgsmål. På den anden side er krydstabellerne velegnede til at lave en bivariat analyse for at vurdere undersøgelsens interne validitet samt udpege afhængige variable.³² Det er en stor styrke ved undersøgelsesmateriale, at der er udarbejdet så omfattende udregninger og tabeloversigter, som gør det muligt at gennemføre to analysetyper.

Der er ikke benyttet en fast systematisk metode til at sprede det anvendte web-baserede survey spørgeskema, da tilhørerne er fundet gennem en åben invitation i alle de kanaler, som de elleve samarbejdende organisationerne råder over. Disse kanaler omfatter sociale medier, foreningsblade, hjemmesider samt email-henvendelse til lokale grupper, foreninger og menigheder. Deltagerne i den kvantitative undersøgelse er således fundet ved *forholdsvis tilfældig udvælgelse* inden for den specifikke målgruppe, idet ingen deltagere har fået en personlig henvendelse. Konsekvensen af denne tilfældige udvælgelse er en risiko for, at nogle grupper er overrepræsenteret. Der kan således spores en svag antydning af, at respondenterne generelt er mere højtuddannede end gennemsnittet for den danske befolkning pr. 1/1 2014, men det kan ikke efterprøves, hvorvidt denne fordeling viser det faktiske billede af undersøgelsesgruppen.

Det er mit generelle indtryk, at spørgeskemaet er præget af stor overskuelighed, ligesom spørgsmålene er formuleret præcist og konsistent. I et enkelt tilfælde antyder svarprocenten dog en risiko for, at spørgsmålet er uheldigt formuleret. Det drejer sig om spørgsmål 10.9,³³ hvor en bemærkelsesværdig stor andel har svaret 'meget uenig' eller 'uenig'. Forklaringen kan selvfølgelig være, at det viser det reelle billede af forkyndelsens indhold vedrørende dette specifikke emne. Men forklaringen kan også være, at spørgsmålet er formuleret uklart eller utilsigtet tendentiøst, hvorved det medfører en misvisende spredning i svarene. Denne usikkerhed forringer målingsvaliditeten på dette spørgsmål.³⁴

---

³² Bøgh Andersen, Lotte (2012): "Forskningskriterier". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 104.

³³ Spørgsmålet er formuleret som et udsagn, der skal besvares ud fra Likert-skalaen. Udsagnet er: "Den forkyndelse, jeg lytter til, appellerer ofte til, at tilhørerne åbner sig for Helligåndens kraft". Besvarelserne på spørgsmålet fremgår af bilag 16 tabel 9.

³⁴ Møller Hansen, Kasper (2012b): "Spørgeskemadesign". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 305.

2.3. Delkonklusion

Samlet set har PGF udarbejdet et materiale, der fagligt set har høj validitet. Der er opnået metodetriangulering, og gennemførelsen af de forskellige metodiske undersøgelser har været uden betydningsfulde systematiske fejl eller mangler. Projektets præmisser og fremgangsmåder er lagt åbent frem, samtidig med at respondenternes integritet har været højt prioriteret. Der er indkommet en stor svardeltagelse i såvel den kvantitative som den kvalitative undersøgelse, og interviewerens har fulgt de akademiske kriterier for et godt interview.³⁵

---

³⁵ Jf. Kvale 1997, 152.

3. Baggrundsteori

“Prædikenen har holdt flyttedag”.³⁶ Sådan indleder Marianne Gaarden og Kirstine Helboe Johansen deres beskrivelse af den nyere homiletik i Danmark. Med ‘flyttedag’ betegnes et homiletisk fokusskifte. Historisk set har homiletikken skiftet fokus flere gange; fra bibelteksten til prædikanten, fra prædikanten til tilhøreren, og senest fra tilhøreren til spændingsfeltet mellem prædikant og tilhører. Men hvad betyder dette homiletiske fokus for den konkrete prædikenforståelse? Generelt i den homiletiske forskning kan der spores en dyb sammenhæng mellem opfattelsen af tilhørerne, prædikanten og bibelteksten, og den prædiken, som ender med at blive holdt. Det bagvedliggende menneskesyn og prædikenforståelse har derfor store konsekvenser for kriterierne til at måle god forkyndelse.

I det følgende vil jeg gennemgå fire homiletiske positioner, som repræsenterer forskellige opfattelser af, hvad der kendetegner god forkyndelse, tilhørernes rolle og det bærende formål med en prædiken. Målet med præsentationen er ikke at diskutere, hvilken homiletisk position, der har ret, men at udfolde afgørende karakteristika, som kan udgøre rammen og indfaldsvinklen til behandlingen af mit datamateriale. Inden for alle homiletiske positioner har jeg lagt vægten på danske repræsentanter, fordi PGF foregår i en dansk kontekst med en særegen dansk kirke- og prædikentradition.

De fire forskellige homiletiske positioner, som jeg har valgt at inddrage er:

1. *New Homiletics*: Det var startskuddet på en banebrydende homiletisk vending, da Fred B. Craddock i 1971 udgav bogen *As One Without Authority*.³⁷ Den homiletiske vending signalerede et skifte fra deduktiv til induktiv prædikenforståelse. Fra fokus på prædikantens fortolkning og applikation af en bibeltekst til tilhørernes tilegnelse af den hørte prædiken. *New Homiletics* er præget af, at det er formuleret og udfoldet i en amerikansk kontekst, men tankegangen har haft en stor påvirkning på den homiletiske bevægelse i Danmark. I min belysning af *New Homiletics* tager jeg udgangspunkt i den udgave, som fremstilles hos Craddock, og inddrager de beskrivelser, som er foretaget af Ph.d. i praktisk teologi Sanne B. Thøisen³⁸ og Ph.d. Marianne Gaarden.³⁹

³⁶ Gaarden, Marianne & Kirstine Helboe Johansen (2014d): "Indledning". Et afsnit i *Kristisk Forum for praktisk teologi*. Nr.137, side 1.

³⁷ Jf. Craddock, Fred B. (2001): *As One Without Authority*. Chalice Press. 4. udgave. Sidenhen er der udkommet adskillige lærerbøger inden for *New Homiletics*. Craddock repræsenterer derfor det ‘tidlige’ *New Homiletics*, idet der både teologisk og kommunikativt er sket store forandringer de seneste år, men ikke desto mindre tegner Craddock udgangspunktet for tankerne bag *New Homiletics*.

³⁸ Jf. Thøisen, Sanne B. (2005): *Dialog undervejs - Mundtlighed, retorik og imagination i nyere amerikansk homiletik*. Ph.d.-afhandling, Afdeling for Kirkehistorie og Praktisk teologi, Aarhus Universitet.

³⁹ Jf. Gaarden, Marianne (2007): “Tendenser i nyere amerikansk homiletik – ‘Don’t tell them – show them.’ Et afsnit i *Præsteforeningens blad*. Årg. 97, nr. 8. Side 146–154.

2. *Retorisk homiletik*: Retorik har genvundet en positiv klang blandt befolkningen i løbet af de seneste år. Retorik betragtes derfor ikke længere som manipulation og professionel uærlighed, der kun kendetegner reklamefolk, men snarere som en kvalitet, der værdsættes og efterspørges – også i forkyndelse.⁴⁰ Til en udfoldelse af retorisk homiletik i Danmark har jeg valgt at tage udgangspunkt i den beskrivelse, som præsenteres af lærer i homiletik på Pastoralseminariet, Jan Asmussen,⁴¹ og den tidligere rektor på Folkekirkenes Pædagogiske Institut, Eberhard Harbsmeier.⁴² Derudover vil jeg benytte foredragsholder og Ph.d. i retorik, Jonas Gabrielsen, fordi han giver nogle brugbare indspark til at forstå relevansen af retorisk bevidsthed i formidlingen.⁴³ Disse indspark fra Gabrielsen vil dog først blive eksplicit inddraget i mit diskussionsafsnit.

3. *Klassisk homiletik*: Denne homiletiske position har egentlig ikke et fastlagt navn, men positionen afspejler den teologiske tradition, der vægtlægger prædikenen som *gudsordets* forkyndelse. Det teologiske grundlag for PGF repræsenteres i vid udstrækning af denne klassiske prædikentradition, hvorfor den teoretisk set vil være mest dækkende for respondenterne i PGF-undersøgelsen. I udfoldelsen af denne homiletik benytter jeg de bidrag, som er givet af lektor i praktisk teologi, Leif Andersen,⁴⁴ og den tidligere biskop i Norge og professor i praktisk teologi, Olav Skjevesland.⁴⁵

4. *Emergent homiletik*: Det nyeste skud på stammen inden for den homiletiske forskning i Danmark er præsenteret i Ph.d.-afhandlingen *Den emergente prædiken* af Marianne Gaarden.⁴⁶ Gaardens homiletiske teori er vigtig i dansk sammenhæng af flere grunde. For det første bygger det på en solid empirisk undersøgelse, der har flere fællestræk med den kvalitative undersøgelse, som er foretaget i PGF. Gaardens undersøgelse adskiller sig dog særligt ved, at tilhørergruppen repræsenterer et bredere udsnit af det kirkelige landskab. For det andet markerer Gaarden et overordnet skifte i homiletikkens fokus fra tilhøreren til interaktionen mellem prædikant og tilhører. Gaardens homiletiske position

⁴⁰ Glargaard, Astrid (2009): "Prædiken og retorik". Et afsnit i *Præsteforeningens blad*. Årg. 99, nr. 51. Side 1135.

⁴¹ Jf. Asmussen, Jan Sievert (2010): *Ord virker – retorisk homiletik*. Forlaget ANIS.

⁴² Jf. Harbsmeier, Eberhard (1999): "Ordets magt". Et afsnit i *Retorik Magasinet*. Årg. 9, nr. 33.

⁴³ Jf. Gabrielsen, Jonas & Tanja Juul Christiansen (2009): *Talens magt – indføring i mundtlig retorik*. Academica, Aarhus, 1. udgave, 1. oplag. Side 31-125.

⁴⁴ Jf. Andersen, Leif (2006a og 2006b): *Teksten og tiden. En midlertidig bog om forkyndelsen – Bind I og II*. Forlaget Kolon i samarbejde med Credo. Menighedsfakultetets Videnskabelige Serie nr. 10. Leif Andersens homiletiske samtidsanalyse fremhæves endvidere i grundlagsdokumentet for PGF.

⁴⁵ Jf. Skjevesland, Olav (1997a): *Det skapende ordet – En prekenlære*. Universitetsforlaget Oslo. 2. oplag. Samt Skjevesland, Olav (1997b): *Broen over 2000 år*. Dansk Luthersk Forlag.

⁴⁶ Gaarden, Marianne (2014a): *Den emergente prædiken: En kvalitativ undersøgelse af mødet mellem prædikantens ord og den situerede kirkegænger i gudstjenesten*. Ph.d.-skolen Arts, Aarhus Universitet.

er i overensstemmelse med en del nyere homiletisk forskning i Danmark. Det gælder fx Ph.d. i systematisk teologi fra Københavns Universitet, Marlene Ringgaard Lorensen, hvorfor hun også vil blive inddraget til at give en yderligere kvalificering af positionen.⁴⁷

Flere andre homiletiske positioner kunne med fordel være inddraget. Det gælder særligt narrativ- og kerygmatiske homiletik.⁴⁸ Om narrativ homiletik, som i dansk sammenhæng primært er udfoldet ved Svend Bjerg, vil jeg blot anføre dette rammende citat af Martin Luther: "Når man prædiker om retfærdiggørelsen, så sover folk og hoster. Men dersom man begynder på en historie eller et eksempel, lytter de i stor stilhed og med ørene på stilke".⁴⁹ Ganske vist må prædiken ikke være for færdig og gøre alt på folkets vegne; alligevel har de fleste brug for, at emnet hele tiden bliver konkretiseret. Dette bidrag fra narrativ homiletik er et væsentligt korrektiv til debatten om, hvad der kendetegner god forkyndelse i dag. Men overordnet set repræsenterer narrativ homiletik en udtryksform, som er anvendt og anerkendt af samtlige homiletiske positioner i denne fremstilling, hvorfor den ikke er medtaget som en særegen homiletisk position.

Kerygmatiske homiletik har med Karl Barth som front-figur historisk set spillet en stor rolle. I de seneste årtier er der dog sket et markant opgør med denne prædikentradition, da den bygger på en forældet kommunikationsteori, og de fleste forskere i dag er enige om, at prædikensituationen ikke kan opstilles så simpelt, som det er tilfældet i kerygmatiske homiletik.⁵⁰ Betonningen af Guds Ord, som er et hovedanliggende i kerygmatiske homiletik, findes fortsat i klassisk homiletik, omend klassisk homiletik også tilskriver forkyndelsens form og prædikantens person en væsentlig større rolle.

3.1. New Homiletics

Den pragmatiske anledning for New Homiletics var en udbredt erfaring af uoverensstemmelse mellem prædikantens talte ord og tilhørerens hørte ord. Konstateringen var: "En prædiken, der ikke høres, er der ingen forkyndelse i".⁵¹ Derfor var den nye prædikenforståelse formet af tanken om, at den prædiken, der blev *hørt*, var den prædiken, som var holdt.

---

⁴⁷ Jf. Lorensen, Marlene Ringgaard (2012): *Preaching as a Carnivalesque Dialogue – between the 'Wholly Other' and 'Other-Wise' Listeners*. Ph.d.-afhandling i systematisk teologi ved Det Teologiske Fakultet på Københavns Universitet. Side 1-40; 66-120.

Samt Lorensen, Marlene Ringgaard (2014): "Fremmedhedens homiletik – og prædikenens forenede forskellighed". Et afsnit i *Kristisk Forum for praktisk teologi*. Nr.137, side 72-90.

⁴⁸ Ud over disse homiletiske positioner kunne også nævnes Other-wise Preaching, der i første omgang blev introduceret af John S. McClure. Det fungerede primært som et korrektiv til New Homiletics og kom primært til udtryk i amerikansk homiletik, hvorfor det ikke er relevant at inddrage til mit forskningsfelt.

⁴⁹ Jf. Andersen 2006b, 113.

⁵⁰ Fx Gaarden 2007, 148.

⁵¹ Gaarden 2007, 150.

Prædikenens mål skiftede med andre ord fra at få noget sagt, til at få noget hørt.⁵² Dette skifte bygger på “en tilhørercenteret kommunikationsteori, hvor tilhørernes perception aktivt inddrages”.⁵³ Endvidere betød det, at prædikenens ejerskab tilfaldt menigheden og den enkelte tilhører, fordi prædikenens budskab kun giver “mening under forudsætning af, at den indgår i et fortolknings- og kommunikationsfællesskab, der forstår sig selv som Guds folk”.⁵⁴

New Homiletics tog dermed et skarpt opgør med kerygmatiske homiletik, der anså prædikenen for at være en direkte formidling af Guds ord som tiltale. Craddock opfattede i stedet prædikenen “som et møde med Gud eller som dialog med Gud”.⁵⁵ Denne opfattelse indebar, at prædikenforberedelsen ideelt set skulle bestå af en kombination af personligt engagement og eksegetiske studier. Opgraderingen af prædikantens kreative imagination samt af følelsernes og intuitionernes rolle i tekstarbejdet er et markant nyt træk i New Homiletics.⁵⁶ Det bærende argument er hensynet til tilhørerne, som gennem prædikantens personlige engagement frigives til også selv at lade sig engagere og bruge sin tolkningskompetence. Set i et retorisk perspektiv afspejler dette et fokus på prædikantens etos og tilhørernes principielle frihed. Teologisk set blev denne inddragelse af tilhørerne begrundet ud fra det almene præstedømme, som herved blev implementeret og aktiveret i prædikenen.⁵⁷

Med artiklen *Don't tell them – show them*⁵⁸ beskriver Marianne Gaarden et grundtræk ved prædikenforståelsen i New Homiletics: Prædikenen skal *visualiseres*, så det skaber ‘imaginære’ og konkrete billeder i tilhørernes bevidsthed. Denne udvikling inden for New Homiletics kan overordnet set sammenfattes som en homiletisk vending fra prædiken betragtet som en belæring til en begivenhed. En prædiken er mere end blot at overbringe dogmatiske informationer, fordi “den prædiken, der inddrager menigheden aktivt i en meningsskabende proces ved at have en narrativ kvalitet, bruge billeder og metaforer, er den mest effektive [...] i forhold til at blive hørt og forstået”.⁵⁹ Abstrakte teologiske begreber er ikke ligegyldige, men formidlingen skal visualiseres. Dette kræver fokus på billeddannelse og imagination, både forstået som indlevelsevne i de bibelske tekster og som kreativitet i udformningen af prædikenens anskueliggørende sproglige billeder.⁶⁰

---

⁵² Craddock, Fred B. (1985): *Preaching*. Abingdon Press. Side 197.

⁵³ Gaarden 2007, 148.

⁵⁴ Thøisen 2005, 219.

⁵⁵ Thøisen 2005, 352.

⁵⁶ Thøisen 2005, 224.

⁵⁷ Craddock 2001, 56 og Monson 2004, 306. Tanken om det almene præstedømme præsenteres fx i 1 Pet 2,9.

⁵⁸ Gaarden, Marianne (2007): “Tendenser i nyere amerikansk homiletik – ‘Don't tell them – show them.’ Et afsnit i *Præsteforeningens blad*. Årg. 97, nr. 8. Side 146–154.

⁵⁹ Gaarden 2007, 147.

⁶⁰ Thøisen 2005, 7.

3.1.1. Prædikenen som dialog mellem prædikant og tilhører

New Homiletics medførte ikke blot en ny opmærksomhed på tilhørernes evne til at lytte, men en invitation til tilhørerne om at færdiggøre prædikenen.⁶¹ Prædikenforberedelsen skulle altså deles med tilhørerne, idet de blev betragtet som aktive deltagere i prædikenbegivenheden. Som titlen på Craddocks bog *As One Without Authority* indikerer, blev det anset som et problem, når prædikenen og prædikanten blev for autoritativ, og dermed ikke inviterede tilhøreren til at deltage i prædikenen.⁶² Derfor introducerede Craddock en induktiv prædiken-metode, hvor tilhørerne skulle indrages, så de i *dialog* med prædikanten kunne være med til at 'tage rejsen' fra bibeltekst til den aktuelle livssituation. Denne induktive metode indebærer, at prædikenen skulle etablere et mødested mellem det religiøse og det almenmenneskelige. Udgangspunktet for mødestedet var fælles menneskelige erfaringer til at skabe genkendelse og identifikation i forhold til bibelteksten, fordi en bredere tilhørerskare derigennem kan relatere til budskabet. Metoden bygger således på antagelsen af et fælles erfaringsgrundlag mellem prædikant og tilhørere.

Målet med indførelsen af den induktive metode var dels, at det hørte budskab blev tilhørernes *egne* konklusioner, ikke prædikantens, og dels, at applikationen til deres egen livssituation blev personligt uundgåelig. I denne tankegang ligger en implicit forståelse af sandheden som provisorisk, som noget vi i fællesskab er *undervejs* mod, men ikke besidder på forhånd.⁶³ Prædikenes budskab gror således ud af en dialog mellem en konkret bibeltekst, en prædikant og en konkret menighed. Resultatet er derfor ikke en generel sandhed, men en sandhed, som gælder for disse tilhørere.⁶⁴ Dermed sættes et homiletisk lighedstegn mellem prædikens form og indhold, fordi formen *bliver* indholdet. Craddock understreger: "The method is the message. So it is with all preaching: how one preaches is to a large extent what one preaches".⁶⁵

3.1.2. Kendetegn på en god prædiken ifølge New Homiletics

Prædikens fundamentalt dialogiske karakter indebærer samtidig, at "den velforberedte prædiken er den, som tillader størst improvisation [...], når der skal reageres på tilhøreres feedback og forstyrrelser i rummet, så prædikanten ikke bliver offer for dem".⁶⁶ På den baggrund angiver Craddock seks kvaliteter, som kendetegner en god prædiken:⁶⁷

---

⁶¹ Monson, Glenn L. (2004): "A Funny Thing Happened on the Way Through the Sermon". Et afsnit i *Dialog: A Journal of Theology*, Volume 43, Nr 4. Side 306.

⁶² Craddock 2001, 46.

⁶³ Thøisen 2005, 8.

⁶⁴ Craddock 2001, 104.

⁶⁵ Craddock 2001, 44.

⁶⁶ Thøisen 2005, 241.

⁶⁷ Disse bygger på en fremstilling i Craddock 1985, 153-169.

1. *Enhed*: Der skal kun være fokus på én bærende pointe, hvorfor det er afgørende at træffe en beslutning om, hvad der *ikke* skal siges.
2. *Erindring*: Prædikenen skal gentagende gange inkludere forskellige bibelske beretninger som naturlige eksempler, så de med tiden sætter sig fast i tilhørernes erindring.
3. *Genkendelse*: Der bør tales til og ud fra genkendelige erfaringer, fordi prædikens hensigt netop er, at tilhøreren ser sig selv i et nyt lys. "Det samme gælder med hensyn til de bibelske tekster, hvor både de som i forvejen er fortrolige med dem, og de som hører dem for første gang, har fælles glæde af, at prædikanten opholder sig ved detaljerne, genfortæller det kendte/ukendte på ny og taler den *genkendelighed frem*,"⁶⁸ som gør det nemmere at forholde sig konkret til bibeltekstens virkelighed.
4. *Identifikation*: Prædikenen skal gøre det nemt for tilhøreren at identificere sin egen livssituation med temaet, for at budskabet kan stadfæste sig i både tanke og handling i tilhørers konkrete virkelighed.
5. *Foregribelse*: En retorisk bevidsthed om, at stoffet skal struktureres klart, så det er tydeligt, hvor prædikenen bevæger sig hen.
6. *Intimitet*: Med en retorisk term angår dette prædikantens *etos* – prædikanten skal have frimodighed til at være personligt nærværende og engageret, uden dog at vise for meget af sig selv.

Disse kendetegn afspejler flere af de nævnte hovedtræk i New Homiletics. Både hvad angår opgraderingen af prædikantens kreativitet og personlige engagement i såvel forberedelse som fremførelse, samt betoningen af tilhørernes tolkningsfrihed til at gå i dialog med prædikens budskab. Prædikens opgave er ifølge New Homiletics først og fremmest at skabe et mødested mellem tilhører og bibeltekst.

3.2. Retorisk homiletik

Omdrejningspunktet i den retoriske homiletik er prædikens intention om at overbevise tilhøreren. Aristoteles giver følgende definition på retorik: "Lad os ved retorik forstå evnen til at finde det i en sag, der tjener til at overbevise".⁶⁹ Ifølge Eberhard Harbsmeier har den retoriske homiletik en pragmatisk forståelse af prædikenen, hvorfor "det er naivt at tro at man kan være en god taler – uden at komme til at forføre folk".⁷⁰ Det er derfor prædikantens opgave at styre denne forførelsesproces med sin tale. For prædikenen er en logisk opbygget tale, der skal føre tilhøreren derhen, hvor man ønsker. Det bærende fokuspunkt for retorisk

---

⁶⁸ Thøisen 2005, 238. Original kursivering.

⁶⁹ Asmussen 2010, 18.

⁷⁰ Harbsmeier 1999, 18.

homiletik er derfor, hvordan en prædiken skal opbygges for, at den reelt virker overbevisende?

3.2.1. Prædikens opbygning

Prædikens disposition har stor indflydelse på, om det lykkes at overbevise tilhøreren. Derfor skal en prædiken retorisk set udarbejdes gennem fem forarbejdningsfaser og indeholde tre appelformer. De fem forarbejdningsfaser er *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria* og *pronuntiatio*. Disse fem faser udgør skelettet i retoriske lærerbøger, men retorisk homiletik vægtlægger særligt de to første faser, som Asmussen beskriver således: “*Inventio* består i at få ideer, som er eller virker sande og som kan give sagen troværdighed; *dispositio* består i at ordne ideerne systematisk”⁷¹ Hele prædikenprocessen er således styret af et logisk ideal, i modsætning til et associativt ideal, som er det dominerende argument i Gaardens emergente prædikenforståelse. Dette logiske ideal indebærer et menneskesyn, hvor enhver tilhører betragtes som et logisk tænkende individ, der påvirkes af følelser og relationen til prædikanten. På den baggrund opstilles tre appelformer, som bør være til stede i enhver prædiken, for at tilhørerne bliver overbevist. De tre appelformer er logos, etos og patos.

- *Logos* appellerer til fornuften og forsøger at overbevise tilhøreren gennem fakta og saglige argumenter. Denne appelform vil ofte komme til udtryk som undervisning, belæring og bevisførelse, og fylder som regel størstedelen af prædikenen.
- *Etos* angår tilhørernes velvilje over for prædikanten som person, idet den forsøger at etablere troværdighed og tillid mellem tilhører og prædikant. Denne appelform bruges ofte i prædikens indledning til at dele erfaringer, påvise sin indsigt og skabe gensidig sympati mellem tilhører og prædikant.
- *Patos* motiverer tilhørers spontane følelser og forsøger at fremkalde en følelsesmæssig reaktion fra tilhørerne. Dette finder ofte sted i prædikens afslutning, idet den opfordrer tilhøreren til at bære budskabet med sig.

Disse appelformer udgør byggestenene i den retorisk bevidste prædiken og bidrager hver især til en vellykket prædiken, som overbeviser tilhøreren. De retoriske byggesten åbner for brug af patos som appel til tilhørernes indlevelse og følelse og lægger samtidig vægt på prædikenen som en offentlig tale, der også skal indeholde en argumenterende diskurs med logosappel. Derudover medvirker etosbegrebet til at skærpe forståelsen af prædikantens autoritet, idet enetals store indflydelse anerkendes, samtidig med at der udvises respekt og etisk bevidsthed for tilhørerne.

---

⁷¹ Asmussen 2010, 96. Original kursivering.

Det er dog væsentlig at fastholde, at retorisk homiletik ikke adskiller form og indhold, hvorfor retorikken ikke kan reduceres til prædikenens instrument. Derfor fastslås det i nyere retorisk homiletik, "at prædikenen ubestrideligt er en tale, hvor form og indhold skal være tilpasset situationen og tilhørerne, så de bliver overbevist"⁷² Prædikenens form og indhold komplimenterer hinanden i en sådan grad, at de ikke kan adskilles, men tilsammen udgør den begivenhed, hvori prædikenen finder sted.

3.2.2. Prædikantens troværdighed og autoritet

I et forsøg på at beskrive, hvad der bestemmer prædikantens troværdighed og autoritet, anfører Asmussen en skelnen mellem prædikantens 'eksterne etos' og 'interne etos'. Det gælder for en præst, at embedet medvirker en ekstern etos, hvorfor præstens autoritet og troværdighed konstitueres på baggrund af embedets rolle og funktion. Denne embedsforståelse er et udtryk for traditionel luthersk teologi. Imod denne eksterne etos fastslår Harbsmeier, at "præstekjolen [...] ikke længere [forlener] præsten med en selvfølgelig autoritet. [...] Autoriteten er altid også knyttet til personen"⁷³ Prædikanten kan ikke forholde sig anonym og gemme sig bag sin eksterne etos, idet prædikantens *person* bliver mere og mere afgørende, når tilhørerne vurderer en prædiken. Dermed øges fokus på prædikantens interne etos, som afspejles i autenticiteten. Prædikantens troværdighed og autoritet er således hul, hvis ikke den understøttes af et autentisk nærvær, for afsenderen vil uundgåeligt være en del af budskabet. Hvis tilhørerne skal tro på sagen, må de først tro på taleren.⁷⁴ Prædikantens personlighed og ærlighed kan derfor ikke løsrives fra prædikenens begivenhed.

3.2.3. Bibeltekstens rolle i retorisk homiletik

Både Harbsmeier og Asmussen påpeger, at argumenter, som hentes ud fra Bibelen, er en udfordring for det moderne verdensbillede, da det forudsætter, at tilhørerne godtager Bibelen som en autoritet. "Præstens omhyggelige og korrekte referencer inden for den bibelske kanon kan nemlig ende med at svække prædikenens troværdighed"⁷⁵ Dette øgede fokus på prædikenens intention om at overbevise tilhøreren, medfører en svækket opfattelse af prædikenen som Guds ord. Sanne Thøisen skriver: "Hvis ikke prædikenen skal forstås som Guds ord i en forlods definition [...], er der grund til at gøre det retoriske arbejde, der skal til, for at prædikenen som performativ sproglig handling, kan indfri sin intention"⁷⁶

Ifølge den retoriske homiletik skal prædikanten således først og fremmest prædike på sekulære præmisser, og god forkyndelse måles på, om tilhøreren er blevet overbevist.

⁷² Glargaard 2009, 1139.

⁷³ Harbsmeier 1999, 17.

⁷⁴ Jf. Skjevesland 1997a, 103.

⁷⁵ Asmussen 2010, 64. Desuden Harbsmeier 1995, 356.

⁷⁶ Thøisen 2005, 352.

3.3. Klassisk homiletik

En af de vigtigste kategorier for klassisk homiletik er *kerygmaet*. Proklamationen og sejrsråbet. Alligevel må kerygmaet ikke få prædikenmonopol, for da mister forkyndelsen kontakten med hverdagslivet. Det må altid stå i tæt balance til prædikanten som medvandrer og medmenneske. Prædikanten er således både herold og hyrde – samtidigt.⁷⁷ Herolden forvisser sig om forkyndelsens sandhedsvilkår, mens hyrden sikrer forkyndelsens autenticitet og medvandring. Prædikanten skal både udstikke målet og vandre med tilhørerne. I forlængelse af Craddocks *As one without authority* pointeres derfor en afgørende forskel mellem prædikantens og forkyndelsens selvforståelse; prædikanten har netop ikke autoritet over tilhøreren, fordi de vandrer sammen, men forkyndelsen sigter mod Kristus, der har al magt og autoritet. Denne tætte balance mellem herold og hyrde er afgørende og afspejles i alle aspekter af den klassiske homiletik.

I en definition af forkyndelsens opgave skriver Andersen: “Forkyndelse er ikke tolkning. Den bygger på fortolkning, den indeholder fortolkning, dens vigtigste værktøj er fortolkning; men *forkyndelse er ikke fortolkning af en tekst. Forkyndelse er kommunikation af en tekst*”⁷⁸ Forkyndelse er kommunikation. Definitionen antyder samtidig, at *bibeltæksten* er forkyndelsens kilde. Bibeltæksten er mere end blot et springbræt for frie associationer. Den er det autoritetsgivende grundlag. Ideelt set skal dette give prædikanten frimodighed, fordi tilhørerne ikke kommer for at høre prædikanten, men for at høre noget om sit liv i lys af Guds ord. Men det fastholdes samtidig, at det ikke står i modsætning til Bibelen som normativ og autoritetsgivende instans for forkyndelsen, at teksterne behandles med pædagogiske og kreative virkemidler for øje. Tværtimod.⁷⁹ For prædikantens opgave er at formidle *tekstbudskabet* videre ind i tilhørernes liv. Forkyndelsen defineret som kommunikation står således i en spænding mellem bibeltæksten og tilhøreren. Prædikanten skal både være tilhøreren advokat over for teksten og tekstens advokat over for lytteren.⁸⁰ Det er prædikantens privilegium og pligt, at han både repræsenterer teksten og tilhøreren. Prædikanten er både herold og hyrde samtidig.

⁷⁷ Andersen 2006a, 37f. På baggrund af de mange varierende udtryk, som gives i NT for forkyndelsen, udformes der i alt fem forskellige prædikanttyper, som varetager forskellige dimensioner af forkyndelsen: *Herolden, læreren, hyrden, fortælleren og vidnet*. Disse er ikke rene typer, men afspejler forskellige tendenser hos enhver prædikant, som alle er gode og vigtige.

⁷⁸ Andersen 2006a, 11. Original kursivering. Heri ligger dog en lille variation ift. Olav Skjevesland, der skriver, at “Prædiken er fundamentalt skriftudlæggelse” (Skjevesland 1997a, 30). Leif Andersens definition er den nyeste, hvoraf der også fremgår et tydeligere fokus på tilhørernes rolle i forkyndelsen.

⁷⁹ Skjevesland 1997a, 34.

⁸⁰ Skjevesland 1997a, 242.

3.3.1. Prædikantens opgave

Det kommunikationsteoretiske udgangspunkt for klassisk homiletik er en observation af, at prædikantens person er infiltreret i hele prædikenarbejdet – lige fra måden bibelteksten læses på, over forberedelsesprocessen til selve fremførelsen. Personen er ikke sagen, men fremfører sagen. For prædikanten forkynder ikke sig selv, men kan samtidig ikke flygte fra, at det er ham, der forkynder.⁸¹ Derfor er det nødvendigt, at prædikanten aktivt bringer sin egen person i spil.

Ud fra et teologisk perspektiv fastholdes et menneskesyn, hvor prædikanter er syndere, som prædiker for syndere.⁸² Alle mennesker er 100 % skabt i Guds billede, og alle mennesker er 100 % syndere på grund af syndefaldet. Derfor må der i inddragelsen af prædikantens egen person skelnes mellem *gudsordets* autoritet og *prædikantens egen* autoritet. Gud er ufejlbarlig og universel sand, men det er vores tro og forkyndelse ikke. Både tilhører og prædikant kan tage fejl, og derfor er prædikantens autoritet først og fremmest givet af, at Bibelen har autoritet.⁸³ Bibelens autoritet og endegyldige sandhed er således enhver forkyndelses eksistensberettigelse. Derfor er prædikantens opgave “at lægge krop, sjæl og ånd til Guds ord. I de fleste tilfælde i forhold til en konkret bibel-tekst”⁸⁴ Helligåndens vejledning og inspiration ligger således til grund for formidlingen, hvorfor man ikke kan løbe fra, at forkyndelsen er ‘åndsværk’.

Ud fra et samtidsanalytisk og retorisk perspektiv understreges det i klassisk homiletik samtidig, at prædikantens troværdighed beror på prædikantens etos. For personen kan ikke adskilles fra formidlingen af budskabet. Tilhøreren må anerkende afsenderen for at anerkende sagen. Denne betoning af prædikanten er ikke et problem for fastholdelsen af Bibelens autoritet – det er en præmis og en dynamisk spænding, som forkyndelsen hele tiden må være bevidst om. Forkyndelse er en følsom kommunikationshandling, hvor et objektivt givet budskab skal formidles gennem et subjekt (prædikanten) til andre subjekter (tilhørerne).⁸⁵ I forlængelse af Bibelens fundamentale autoritet for forkyndelsen, hviler prædikantens autoritet således på to grundstøjl:

1. Embedsautoriteten i kraft af den formelle kaldelse og eventuelle ordination.
2. Den personlige autoritet, som opbygges gennem relationen mellem tilhører og prædikant, hvorved tilhørerne får indtryk af prædikantens personlige karisma og faglige kompetence.

---

⁸¹ Jf. 2 Kor 4,5.

⁸² Skjevesland 1997a, 104.

⁸³ Andersen 2006b, 16 og 162.

⁸⁴ Hjorth Pedersen 2014, 2.

⁸⁵ Skjevesland 1997a, 106.

Personfokuseringen – og dermed betydningen af den personlige autoritet – vokser i vores samfund. Skjevesland skriver:

I en stor, repræsentativ tysk undersøgelse blir det påvist at kristendommens overbevisningsevne og kirkens troverdighed i høj grad er afhængig af hvorledes presten som person trer frem.⁸⁶

Tidligere blev den autoritative tiltale oplevet som tryghed, fordi den udtrykte en sikker sandhed. Men i dag opleves autoritativ tiltale snarere som fordømmende og undertrykkende – selv om man egentlig er enig i budskabet.⁸⁷ Prædikantens vigtigste skridt er således ikke at stige op på prædikestolen, men at stige ned fra den igen og tale til mennesker i øjenhøjde:

Tidens autoritetskritik betyder imidlertid ikke, at mennesket intet vil høre og intet respekterer. Men det, de i dag hører og respekterer, *er ikke længere autoritet, men autenticitet*.⁸⁸

Derfor vægtlægges personligt nærvær, integritet og åbenhed som altopslugende krav; prædikanten *er selv* budskabet. Dette stiller et stadig større krav til, hvordan forkyndelsen skelner mellem gudsordets autoritet og prædikantens egen autoritet. For forkyndelsen består i høj grad af solidt 'håndværk'.

Forkyndelse anvender altid form og følelser. "Selv den tørreste tale kommunikerer på følelsesplanet. Den kommunikerer bare tristhed og tørhed i stedet for glæde og kraft"⁸⁹ Man kan ikke ændre formen uden at ændre indholdet. Det er et interaktivt forhold. Den klassiske homiletik vil således fastholde forkyndelsens dogmatiske opgave og ansvar, og samtidig betone en engageret indsats omkring udførelsen. Forkyndelsens *hvad* og *hvordan* kan ikke adskilles, for forkyndelsen består både af 'åndsværk' og 'håndværk'. Derfor er et nødvendigt spørgsmål for enhver prædikant ifølge klassisk homiletik: På hvilken måde siger jeg nu dette, så det udtrykker *Bibels budskab* mest dækkende og oprigtigt?

3.3.2. Tilhørernes rolle

Tilhørernes rolle er ifølge klassisk homiletik defineret af den teologiske spænding mellem kerygmaet og inkarnationen. Mellem tiltalen og medvandringen. Mellem prædikanten som herold og hyrde. Disse spændingspoler er begge lige vigtige og begge lige vanskelige.

⁸⁶ Skjevesland 1997a, 105.

⁸⁷ Andersen 2006a, 35.

⁸⁸ Andersen 2006b, 164. Original kursivering.

⁸⁹ Andersen 2006b, 158.

Andersen erkender dog, at det formentlig er prædikenens pastorale kategori, med prædikanten som hyrde, der er har størst chance for homiletisk gennemslagskraft i dag.⁹⁰

I forlængelse af Søren Kierkegaards filosofi understreger Andersen, at tilhørerne først og fremmest skal mødes *dér, hvor de er*: "Vi ønsker som forkyndere at møde dem der, hvor de rent faktisk står, og ikke der, hvor vi ville ønske, de står"⁹¹ Dette princip fastholdes, selv om der er en klar erkendelse af, at man aldrig vil kunne møde alle med samme budskab i én prædiken. For ikke to mennesker er ens.⁹² Man kan ganske enkelt ikke vide, om det overhovedet lykkes. Derfor indfører Skjevesland en kommunikationsteoretisk tanke om prædikenen som et 'åbent kunstværk', fordi det giver plads til stor gensidighed i prædikensituationen. Formålet er, at tilhøreren kan tilegne sig budskabet personligt, fordi det giver en anledning til, at tilhørerne kan inddrage sin egen livssituation.⁹³ Dermed gives et klart fokus på modtageren:

Høreren tilkjennes en produktiv rolle i lytteprocessen. En vigtig prekenkvalitet, resepsjonestetisk vurderet, er at forkynnelsen udfordrer mottageren til produktiv viderebearbejdelse af det hørte.⁹⁴

For menigheden er som helhed et *forkyndelsesfællesskab*, bestående af det almene præstedømme og embedsbærerne med fælles ansvar for Ordets forvaltning. Denne tanke er rod-fæstet allerede i oldkirken.⁹⁵ Menigheden er således engageret i forkyndelsen både som kritisk instans og som produktiv medskaber, og prædikanten er først medlem af menigheden, dernæst prædikant.

Når den klassiske homiletik vægtlægger menigheden med det almene præstedømme som prædikenens ramme, indebærer det en tilhørerforståelse, hvor tilhørerne i udgangspunktet er kirkevante mennesker; forkyndelsen vækker genklang og erindring hos de tilhørere, som allerede har accepteret kerygmaet. Dette udgangspunkt står i kontrast til en homiletik, der først og fremmest taler ud fra almenmenneskelige vilkår. Det kommer fx til udtryk i retorisk homiletik, som søger at overbevise tilhøreren ud fra et logisk, sekulært udgangspunkt, og i emergent homiletik, som vilkårligt lader alle stemmer tale i prædikensituationen. Det kan derfor være en implicit udfordring for klassisk homiletik at målrette prædikenen til kirkefremmede tilhørere.

---

⁹⁰ Andersen 2006a, 38.

⁹¹ Andersen 2006a, 9.

⁹² Andersen 2006a, 224f.

⁹³ Skjevesland 1997a, 84. Denne kommunikationsteori er inspireret af Gerhard Marcel Martin. Der er endvidere klare paralleller til anliggendet i New Homiletics om, at tilhørerne skal indrages aktivt i prædikenen.

⁹⁴ Skjevesland 1997a, 86.

⁹⁵ Skjevesland 1997a, 201.

På baggrund af en samtidsanalyse konkluderer Andersen, at det for intet menneske er muligt at nå til en sand og endegyldig erkendelse af, hvad en tekst faktisk siger. Subjektiviteten spiller nemlig altid en rolle, så enhver tolkning uafviseligt er præget af mit fortolkningsfællesskab og min referenceramme. Når denne tolkningsvilkårlighed alligevel ikke får alt til at gå i opløsning, skyldes det, at alle mennesker i praksis handler og tænker ud fra den kontekst, som man er en del af, som om det var en objektiv sandhed. For hvis al kommunikation skal mistænkes for at bestå af sociologiske konstruktioner,⁹⁶ mister alle mennesker alle holdepunkter. Ingen går fri. Derfor må enhver tilhører lytte til forkyndelse med en vis portion tillid til en eller anden form for objektiv sandhed – fx vores kærester værdier og relationer. For klassisk homiletik inkluderer denne objektive sandhed også en forpligtelse til at prædike om skabelsen samt lov og evangelium.⁹⁷

I forlængelse af denne forpligtelse fastholder klassisk homiletik menneskets manglende evne til selv at gribe evangeliet, hvorfor prædikenen skal anskues i en spænding mellem 'det åbne kunstværk' og 'den intensionelle tiltale'. For når tilhøreren inddrages som medskaber af budskabet, "er det naturligvis som medskaber af det *hørte* budskab, ikke det afsendte budskab"⁹⁸ Ethvert hørt budskab er ikke nødvendigvis udtryk for sand kristendom. Tilhørers rolle og meningsproduktion er således forpligtet af Bibelens lære. Evangeliet er historisk virkeligt og objektivt sandt, uanset om jeg erkender det eller ej, for forkyndelsen formidler en sandhed, som ikke først opstår i situationen. Tilhørernes inddragelse i prædiken-situationen må derfor ikke ske på bekostning af tiltalen og kerygmaet. For forkyndelsen kan være nok så åben, aktuel og hverdagsorienteret, men hvis ikke den peger klart på menneskers behov for Kristus, bliver den ligegyldig.

3.4. Emergent homiletik

På baggrund af en kvalitativ empirisk undersøgelse fastslår Gaarden *det tredje rum* som omdrejningspunktet for den reelle meningsproduktion af en prædiken. Det tredje rum er udtryk for spændingsfeltet mellem prædikant og tilhører, idet hverken prædikant eller tilhører kan tilskrives ejerskabet for forkyndelsens mening.⁹⁹ Følgen af dette omdrejningspunkt for forkyndelsen er, at Gaarden afviser tidligere homiletiske positioner, som bygger på den antagelse, at "prædikanten med sine ord og kendskab til tilhørerne kan styre kirkegængernes meningsproduktion".¹⁰⁰ De tidligere homiletiske teorier er ikke nødvendigvis forkerte, idet de på hver deres måde hjælper til at styrke den kommunikative dimension af

---

⁹⁶ Jf. den kommunikationsteori, som ligger til grund for emergent homiletik.

⁹⁷ Jf. Andersen 2006b, 28-35.

⁹⁸ Andersen 2006b, 175.

⁹⁹ Gaarden 2014b, 65.

¹⁰⁰ Gaarden 2014a, 189.

forkyndelsen. Men de bygger ifølge Gaarden alle på en antagelse, som ikke stemmer overens med den empiriske virkelighed.

Forkyndelse skal ifølge Gaarden i stedet forstås som en interaktiv begivenhed, hvor tilhøreren selv producerer sin mening af forkyndelsen i dialog med det hørte. Dette begrundes med en markant observation i undersøgelsen af, at "kirkegængernes tanker kredse om deres egen livs-situation, og interaktionen med prædiken var situeret i den enkelte tilhøreres eget livstema".¹⁰¹ Gaarden anskuer med andre ord prædiken ud fra *virkingens* synspunkt, frem for dens oprindelige intention. Dagsordenen for det budskab, som tilhøreren hørte i forkyndelsen, er altså som regel givet af den aktuelle livssituation for hver enkelt tilhører.¹⁰² Samtidig påpeger Gaarden, at der i interaktionen, som prædikanten ikke er herre over, er fuldt råderum for Helligånden.¹⁰³

Dermed anerkender Gaarden en hermeneutisk vilkårlighed, som ethvert menneske ubevidst er styret af – også som tilhører til en prædiken. Den emergente prædiken bygger således på ideen om den associative tilhører, fordi alle elementer – både religiøse og andre – sender budskaber i prædikensituationen, hvorfor prædiken uundgåeligt består af mange elementer. "Paradokset synes at være, at kirkegængernes meningsproduktion ikke kan styres af prædikanten samtidig med, at den er aktiveret af prædikanten".¹⁰⁴ Gaardens prædikenforståelse er således rodfæstet i et associativt menneskesyn, der ikke umiddelbart levner megen plads til prædikantens dogmatiske rolle.

Teoretisk set er Gaardens empiriske opdagelser i overensstemmelse med en udbredt filosofi i nyere prædikenforskning. Det gælder fx Marlene Ringgaard Lorensen, som med den russiske filosof Mikhail Bakhtin i hånden taler om en 'flerstemmig prædiken', hvor tilhøreren låner ord fra prædikanten, der ligger i forlængelse af den erfaring, tilhøreren allerede har.¹⁰⁵ Prædiken opfattes således som en teoretisk kompleks situation, hvor flere forskellige stemmer har taleret. For der eksisterer en fremmedhed og forskellighed mellem alle mennesker, som har stor betydning for den menneskelige erkendelse og kommunikation generelt – prædiken i særdeleshed.¹⁰⁶ Denne teori giver mere råderum til prædikantens lederrolle, hvis opgave da er at holde en prædiken, som faciliterer mødet mellem forskellige stemmer, der møder bibelteksten, hvorudfra en dialog kan begynde.

---

¹⁰¹ Gaarden 2014a, 107.

¹⁰² Gaarden 2014b, 55.

¹⁰³ Gaarden 2014a, 180.

¹⁰⁴ Gaarden 2014b, 69.

¹⁰⁵ Lorensen 2014, 84f. Hovedtrækkene i denne hermeneutiske metode blev særligt introduceret af Hans-Georg Gadamer i 1960 med bogen *Warheit und Methode*. Denne filosofi hævder, at der i enhver kommunikation opstår horisontsammensmeltninger – det gælder fx i forkyndelsen, når tilhøreren opnår ny erkendelse i en interaktion mellem prædikantens ord og tilhøreres egen livssituation (jf. Mørch upub.).

¹⁰⁶ Lorensen 2014, 72.

Prædikenens bærende opgave er således *ikke* at finde en logisk opbygning (jf. retorisk homiletik), at starte i de almenmenneskelige erfaringer (jf. New Homiletics) eller at formidle kerygmaet (jf. klassisk homiletik). Prædikenens opgave er at åbne for forskellige stemmer, som tilhørerne kan bringe ind i deres livsverden.

3.4.1. Den bagvedliggende kommunikationsteori

En af forudsætningerne for New Homiletics var antagelsen af et fælles erfaringsgrundlag mellem prædikant og tilhørere. Det var netop som en reaktion imod denne antagelse, at John S. McClure præsenterede *Other-wise Preaching*,¹⁰⁷ der i stedet tager udgangspunkt i menneskers forskellighed. På den baggrund foreslår *Other-wise Preaching*, at prædikanten skal inddrage tilhørerne i *prædikenforberedelsen*, for derved at overvinde eller forstå den andens forskellighed.¹⁰⁸ Det empiriske materiale i Gaardens undersøgelse støtter kritikken af New Homiletics, men følger ikke den løsningsmodel, som bliver foreslået i *Other-wise Preaching*, fordi den bygger på en kommunikationsteori, som ikke stemmer overens med den empiriske undersøgelse:

Other-wise Preaching forudsætter en kommunikationsteori, hvor tilhørerne passivt modtager prædikantens erfaringer i en envejskommunikation. Denne tankegang forudsætter, at overførsel af mening er muligt hvilket empirien med al tydelighed viste ikke var tilfældet. Tilhørerne skabte selv deres egen mening.¹⁰⁹

Gaarden indfører derfor en ny kommunikationsteori, kaldet den *socialkonstruktionistiske kommunikationsforståelse*, som blandt andet er beskrevet af psykolog Barnett Pearce.¹¹⁰ Styrken ved den socialkonstruktionistiske forståelse af kommunikation er, at “den betoner den dialogiske meningsproduktion fremfor at forudsætte, at overførsel af mening er mulig”.¹¹¹ Dette indebærer en erkendelse af, at det ikke er muligt for en prædikant at transportere et bestemt budskab, fordi interaktionen mellem både prædikant og bibeltekst og mellem prædikant og tilhører spiller en afgørende rolle. Forkyndelsen defineres derfor ikke blot af dens teologiske indhold og retoriske form, men først og fremmest af dens interaktion. Det gælder for denne interaktive meningsproduktion, at prædikanten bærer ansvaret for sin forkyndelse, men ikke kan kontrollere, hvilken virkelighed det skaber hos tilhøreren.

---

¹⁰⁷ Jf. McClure, John S. (2001): *Other-wise Preaching. A Postmodern Etic for Homiletics*. St. Louis: Chalice Press.

¹⁰⁸ Jf. Gaarden 2014b, 55.

¹⁰⁹ Gaarden 2014b, 65.

¹¹⁰ Denne kommunikationsteori udfoldes i Pearce, W. Barnett (2007): *Kommunikation og skabelsen af sociale verdener*. Psykologisk Forlag A/S, 1. udgave, 1. oplag.

¹¹¹ Gaarden 2014a, 219.

Det vil være en naturlig indvending imod denne kommunikationsteori at hævde, at det overflødig gør alle anstrengelser for klar kommunikation af et budskab, hvis man samtidig ønsker, at budskabet skal forstås af modtageren. Men ifølge den socialkonstruktionistiske kommunikationsforståelse bunder denne anfægtelse i en fortsat opfattelse af, at det eneste parameter for vellykket kommunikation er fuldstændig forståelse mellem tilhører og taler. Men forkyndelse “er i højere grad udtryk for inter-subjektiv meningsproduktion end opnåelse af gensidig forståelse”.¹¹² Det er ganske enkelt en præmis for forkyndelsen, ikke et problem. Den prædikenteologiske følge af denne kommunikationsteori er, at “evangeliet ikke [er] en statisk sandhed, der eksisterer på forhånd, [...] [men] en nyproduceret mening, der opstår i selve situationen”.¹¹³

3.4.2. Afgørende karakteristika ved forkyndelsen

Kirkegængernes udsagn om forkyndelsen i Gaarden's undersøgelse samlede sig i overvældende grad omkring prædikantens person med fokus på dennes *attitude* og *autenticitet*. Disse to karakteristika synes at være helt afgørende for tilhørernes villighed til overhovedet at gå ind i det tredje rum.¹¹⁴

Prædikantens *attitude* viste sig afgørende, fordi relationen udgør prædikens nødvendige kontekst, hvorfor “en åben, imødekommende, respektfuld og ikke-fordømmende holdning var befordrende for kirkegængernes villighed til at lytte”.¹¹⁵ Relationen til prædikanten er således konstituerende for, om tilhørerne engagerer sig i en dialog med forkyndelsen, hvad enten de er enige i forkyndelsens budskaber eller ej.

I forhold til vigtigheden af, at prædikanten udviser *autenticitet*, står det klart, at tilhøreren vil mærke budskabet – ikke blot høre det. *Autenticiteten* er således garant for forkyndelsens troværdighed og skal vise, at der er liv bag ordene. Derfor konkluderer Gaarden, at “der kan prædikes nok så teologisk vidende, retorisk velargumenteret, elokvent og formfuldendt, men hvis prædikanten ikke selv har noget på hjerte, er det ikke befordrende for det rum, hvor kirkegængerne interagerer med prædikenen”.¹¹⁶ Til en yderligere kvalificering af prædikantens *autenticitet*, fremhæver Gaarden nøgleord som personligt engagement, nærvær, mod til at være sig selv og integritet i forhold til sin egen tro. *Autenticitet* blev generelt vurderet højere end behovet for identifikation, idet *autenticiteten* er befordrende for den interaktive dialog mellem tilhører og prædikant.

---

¹¹² Gaarden 2014a, 220.

¹¹³ Gaarden 2014a, 225.

¹¹⁴ Gaarden 2014b, 69.

¹¹⁵ Gaarden 2014a, 210.

¹¹⁶ Gaarden 2014a, 179.

Det ligger implicit i denne vægtning af attitude og autenticitet, at autoritet ikke er noget prædikanten *har* i kraft af sit embede eller funktion, men noget der gives som emergens, dér hvor prædikanten sætter sig selv og sin tro på spil i mødet med menigheden.¹¹⁷

3.5. Delkonklusion

Samlet set står det klart, at de fire homiletiske positioner både har forskelle og ligheder. Den mest markante fællesnævner er betoningen af prædikantens fremtræden, idet særligt prædikantens autenticitet fremhæves. På den baggrund er det min forventning, at de empiriske data i undersøgelsen vil indikere en lignende pointering af særlige karakteristika ved prædikanten som afgørende for god forkyndelse. Derudover fremhæver alle fire positioner, at prædikenen skal indeholde kreative virkemidler, som er målrettet tilhørerne.

De fire homiletiske positioner adskiller sig særligt ved følgende to spørgsmål:

- Hvad er og kan et menneske?
- Hvad er prædikens vigtigste opgave?

Klassisk homiletik fastholder, at mennesket grundlæggende er en synder, som ikke selv kan gribe evangeliet. Mennesket er skabt af Gud, men også faldet fra Gud – begge dele definerer menneskets vilkår. Derfor består prædikenen i spændingsfeltet mellem den intentionelle tiltale af kerygmaet og den medmenneskelige medvandring. Prædikantens vigtigste opgave er at kommunikere Bibelens sandhed, idet tilhørernes meningsproduktion er forpligtet af Bibelens lære.

Retorisk homiletik forudsætter derimod mennesket som et logisk tænkende individ, der påvirkes af følelser og relationen til prædikanten. Prædikenen konstrueres derfor ud fra sekulære præmisser, og dens centrale opgave er at overbevise tilhøreren ved hjælp af logisk opbygning og bevidst brug af forskellige appelformer.

New Homiletics antager et fælles erfaringsgrundlag for tilhører og prædikant, idet prædikens opgave er at visualisere budskabet og derved etablere et mødested mellem det religiøse og det almenmenneskelige. Tilhøreren inviteres derfor til at bruge sin egen tolkningskompetence i dialog med prædikanten og bibelteksten.

Emergent homiletik bygger derimod på et associativt menneskesyn, idet forkyndelse rummer en sammenblanding af mange forskellige stemmer. Prædikens vigtigste opgave er at aktivere tilhørernes dialog mellem deres egen livsverden og bibelteksten. Denne prædikenforståelse tager udgangspunkt i prædikens virkning; at den empirisk set igangsætter vilkårlig subjektiv meningsproduktion, hvorved en ny sandhed opstår.

---

¹¹⁷ Felter, Kirsten Donskov (2014): "Præsten, prædikenen og autoriteten". Et afsnit i *Kristisk Forum for praktisk teologi*. Nr.137. Side 101.

Både retorisk og emergent homiletik forudsætter en bred tilhørerskare, hvilket former prædikenforståelsen til at tage udgangspunkt i kommunikative kategorier, fordi prædikenen empirisk set ikke kan anskues som Guds ord. Klassisk homiletik kan derimod have en implicit tendens til særligt at være målrettet kirkevante tilhørere, fordi prædikenen forudsætter Bibelen som autoritetsgivende grundlag og menigheden som et forkyndelsesfællesskab.

Forholdet mellem de fire homiletiske positioner er præget af deres historiske baggrund. Overordnet set blev klassisk homiletik formuleret først, men sidenhen har både Gaarden og Leif Andersen udfoldet deres (opdaterede) opfattelse af henholdsvis emergent og klassisk homiletik på baggrund af New Homiletics og retorisk homiletik. Både Gaarden og Andersen har således taget højde for disse tidligere positioner, men de fortolker dem og bruger dem forskelligt. Derfor vil den senere homiletiske diskussion først og fremmest stå mellem Gaarden og Andersen.

På baggrund af denne teoretiske gennemgang er der givet en række pejlemærker for analysearbejdet af det empiriske materiale, som er blevet indsamlet af PGF:

- Hvordan vægtes Bibelens rolle og autoritet i forkyndelsen?
- Hvilke karakteristika kendetegner prædikantens fremtræden? – Herunder særligt fokus på nøgleord som autenticitet, attitude, autoritet.
- Hvilken rolle tilskrives tilhørerne i prædiken-begivenheden?
- Hvilke elementer er afgørende i forkyndelsens opbygning? – Herunder særligt fokus på kreative former og teologisk indhold, samt hvilke dele af forkyndelsen tilhørerne kan huske.

Disse pejlemærker dækker både over fællesnævnerne og forskelle mellem de homiletiske teorier, og udgør rammen for min metodiske behandling af det empiriske materiale. Grundet min valgte forskningsmetode vil disse pejlemærker dog først blive inddraget i en meningsfortolkning og diskussion af undersøgelsesresultaterne.

4. Analysemetode

Da jeg selv tilhører segmentet for den undersøgte målgruppe i PGF, er det vitalt for mig at forholde sig til den forforståelse, jeg medbringer til behandlingen af datakilderne. Det gælder særligt to elementer: (1) mine forudgående teoretiske forestillinger og (2) mine generelle uunderbyggede præferencer og forestillinger om blandt andet sammenhænge og prædikentyper.¹¹⁸ Det bærende ideal for min behandling af de indsamlede data er at læse alle interviews så åbent som muligt. Dette forskningsmæssige ideal bygger på en fænomenologisk tilgang, hvor jeg er inspireret af Grounded Theory:¹¹⁹

Det er en socialvidenskabelig metode, der systematisk indsamler, koder og analyserer data. Metoden har til formål at udvikle teori, funderet i data på en måde, så teorien afspejler mønstrene i de empiriske data.¹²⁰

Brugen af Grounded Theory omfatter en analytisk, induktiv metode.¹²¹ Overordnet set tager jeg udgangspunkt i de empiriske data og vil efterfølgende sammenholde de fundne resultater med min anførte homiletiske baggrundsteori. I behandlingen af det empiriske materiale vil jeg tage udgangspunkt i den *kvalitative* undersøgelse og derefter bruge den *kvantitative* undersøgelse til at supplere mine foreløbige konklusioner fra behandlingen af det kvalitative materiale. Det kvantitative materiale skal da bruges til at undersøge, hvorvidt mine analyseresultater er holdbare og kan generaliseres til hele undersøgelsens målgruppe. I forlængelse af analysen vil jeg inddrage min homiletiske baggrundsteori til en meningsfortolkning og diskussion af undersøgelsesresultaterne. Både analyse og den meningsfortolkende diskussion foretages med henblik på at beskrive tilhørernes kendetegn på og kriterier for god forkyndelse.

Fordelen ved at behandle undersøgelserne i denne rækkefølge er, at analysen af den kvalitative undersøgelse får en mere fleksibel indfaldsvinkel. Det kunne formentlig give en mere målrettet analyse at begynde med de kvantitative data, fordi tabellerne giver et godt overblik over mulige tendenser. Men det er netop et ideal for min behandling at læse alle interviews så åbent som muligt.

---

¹¹⁸ Elklit, Jørgen & Henrik Jensen (2012): "Kvalitative datakilder". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 119.

¹¹⁹ Jeg bruger vendingen 'inspireret af', fordi jeg grundlæggende følger ideen bag Grounded Theory om at tage udgangspunkt i empirien, men jeg har ikke konsekvent benyttet den metodiske vejledning i, hvordan dataanalysen kontinuerligt skal gennemføres.

¹²⁰ Gaarden 2014a, 51.

¹²¹ Boolsen, Merete Watt (2010): "Grounded Theory". Et afsnit i *Kvalitative metoder*, redigeret af Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, 1. udgave, 5. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 208.

4.1. Analysemetode til de kvalitative interviews

I forsøget på at tilstræbe en så fordomsfri tolkning som muligt, vil jeg benytte en induktiv strategi med *åben kodning* til at ordne de indsamlede data i overordnede kategorier, som er relevante for besvarelsen af min problemformulering.¹²² På baggrund af den åbne kodning vil jeg samle de specifikke nedslag i materialet til mere abstrakte og overordnede kategorier, der udgør den foreløbige *slutkodeliste*. Denne omfatter al omtale af karakteristika for god forkyndelse fra de ti fokusgruppe-interviews. Hvor det er relevant og muligt, vil jeg målrette de overordnede kategorier i slutkodelisten efter mine fire angivne pejlemærker i det baggrundsteoretiske afsnit, da det giver et bedre udgangspunkt for en senere sammenligning. Det er dog væsentligt, at jeg ikke begrænser min kodning til kun at omfatte disse pejlemærker. Afslutningsvis vil jeg ud fra den foreløbige slutkodeliste foretage en systematisk lukket kodning af materialet for at kontrollere undersøgelsesresultaternes reliabilitet.¹²³ Resultatet af den lukkede kodning vil jeg præsentere på to måder:

1. Fremstilling af en samlet oversigt over den endelige slutkodeliste for de ti fokusgruppe-interviews. I udarbejdelsen af slutkodelisten er jeg opmærksom på de tre vejledende principper ud fra autenticitets-, inklusions- og transparensreglen.¹²⁴ Slutkodelisten, som fremgår af bilag 15, indeholder en kort beskrivelse af alle omtalte kategorier i det kvalitative materiale og viser desuden de statistiske forhold mellem kategorierne. Man kan desværre ikke ud fra slutkodelisten se, hvor mange gange koden er brugt i hvert enkelt interview, men den giver en fornemmelse af, hvor hyppigt koderne forekommer, samt hvad der er den enkelte kodes væsentligste kendetegn.
2. En fortløbende gennemgang af de overordnede kategorier i slutkodelisten, herunder inddragelse af det kvantitative materiale. Jeg indsætter de relevante kategorier fra slutkodelisten ved hvert underafsnit i analysen.

4.2. Analysemetode til det kvantitative materiale

PGF har gjort et stort forarbejde ved at opstille alle besvarelser både ud fra frekvens- og krydstabeller. De væsentligste tabeller for min analyse fremgår af bilag 16. Som anført i min evaluering giver de forskellige tabeltyper mulighed for at kombinere en univariat og en

---

¹²² Kvale 1997, 196f.

¹²³ Jakobsen, Mads Leth Felsager (2012): "Kvalitativ analyse: kodning". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 178.

¹²⁴ Dahler-Larsen, Peter (2012): "Display". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 191-195.

bivariat analyse.¹²⁵ I min brug af disse analyseformer vil jeg være styret af min problemformulering, sådan at jeg hovedsageligt vil forholde mig til de kriterier og kendetegn, som tilhørerne pointerer ved god forkyndelse.

Behandlingen af det kvantitative materiale kommer til at indeholde to elementer:

1. De foreløbige resultater fra analysen af det kvalitative materiale skal understøttes eller udfordres ud fra det kvantitative materiale. Denne sammenligning og vurdering har to grundlæggende formål:
  - a. At sikre *reliabilitet* i undersøgelsesresultatet. Hvis besvarelserne er for spredt, er det et problem for reliabiliteten, fordi det medfører for mange tilfældige variabler.
  - b. At kontrollere *generaliserbarheden* af undersøgelsesresultatet til hele målgruppen. Tabeloversigterne kan bruges til at be- eller afkræfte resultaterne fra den kvalitative undersøgelse.
2. Derefter vil jeg undersøge det kvantitative materiale for bemærkelsesværdige besvarelser, som ikke umiddelbart er blevet fremhævet i den kvalitative analyse. Dette gøres for at opfange eventuelle huller i den kvalitative undersøgelse.

Målsætningen med analysen er at opstille en række pejlemærker, som beskriver tilhørernes kendetegn på og kriterier for god forkyndelse på baggrund af det indsamlede materiale.

---

¹²⁵ Bøgh Andersen 2012, 104.

5. Analyse af empiri

I det følgende vil jeg systematisk behandle de overordnede kategorier i slutkodelisten med inddragelse af det kvantitative materiale til at supplere mine analyseresultater. Enkelte koder vil dog ikke få yderligere behandling, da de ikke er omtalt særligt hyppigt. Det drejer sig om evigheden, sjælesorg, trosforsvar og små fejl. I disse tilfælde vil slutkodelistens beskrivelse på bilag 15 stå alene.

5.1. Teologisk indhold

Kommunikationsform, fremførelse og fremtræden har alt sammen stor indflydelse på forkyndelsen, men det empiriske materiale fremstiller ét parameter, som det vigtigste pejlemærke til at karakterisere god forkyndelse: At forkyndelsen er bibeltro og peger på Kristus som frelser. Af tabel 5.1 fremgår de kategorier fra slutkodelisten, som jeg behandler i dette afsnit.

Tabel 5.1: Teologisk indhold

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Bibelfunderet	At forkyndelsen er i overensstemmelse med Bibelens lære og peger på Jesus som frelser	43	21	10
Discipelskab	At forkyndelsen rummer en opmuntring og en udfordring til at leve i mission og discipelskab	29	14	7
Evangeliet	Frifindelse, forsoning og glæde over frelsen, samt menneskets værdi	18	13	8
Dybde	At forkyndelsen formidler nye indsigter og gransker større teologiske spørgsmål	14	10	6
Lov	At forkyndelsen peger på det i tilhørernes liv, som de har brug for tilgivelse for hos Gud	12	7	5
Helligånd	At prædikanten er åben for Helligåndens vejledning – også undervejs i forkyndelsen	4	3	3

5.1.1. Bibelfunderet

Når tilhørerne i den kvalitative undersøgelse spørges til, hvad der er de vigtigste kendetegn på god forkyndelse, pointerer 76 %, at forkyndelsen skal være bibelfunderet og pege på Jesus.¹²⁶ Det er således det hyppigst anførte kendetegn. Ifølge slutkodelisten på bilag 15 er der dog flest respondenter generelt, der har omtalt koden 'personlig og autentisk' under kategorien 'prædikantens fremtræden'. Men der er samtidig fem respondenter, som i deres

¹²⁶ Jf. bilag 16 tabel 2.

betoning af Bibelens rolle eksplicit hæver det over kriteriet for personlige vidnesbyrd. Det gælder fx denne udtalelse fra en midaldrende kvinde, der ikke er vokset op i et kristent hjem:

Det aller-allervigtigste for mig er, at det er i overensstemmelse med det, der står i Bibelen. Det er faktisk det allervigtigste. Så kan han være nok så personlig, men hvis jeg kan høre, at det simpelthen ikke stemmer overens med Bibelens grundsyn, så er det ikke god forkyndelse [...] Det, der gør en god forkyndelse for mig, det er, at Jesus bliver malet stor for mine øjne – og det andet er faktisk, at det bliver appliceret til konkrete anbefalinger ind i mit liv (D24.1).¹²⁷

Udtalelsen angiver eksplicit, at god forkyndelse først og fremmest skal være i overensstemmelse med Bibelen, frem for blot at bestå af personlige anekdoter eller vidnesbyrd. Det bærende argument for, at forkyndelsen skal være bibelfunderet er, at Bibelen opfattes som Guds ord. En midaldrende mand stadfæster dette:

Det helt centrale, når vi snakker prædiken, det er det her med, er det Guds ord? Er det Guds ord, vi hører – det er ekstremt vigtigt. Bibelen er sandheden (F12).

Bibelen angiver altså et objektivt sandhedsgrundlag for forkyndelsen, som personlige vidnesbyrd ikke kan give i samme grad. Kategorien 'bibelfunderet' implicerer en målsætning om, at forkyndelsen skal lede folk til Jesus som deres frelser. Det kommer fx til udtryk hos denne midaldrende dame:

Bibelen er ligesom udgangspunktet; så det ikke bare er nogle forestillinger om, hvad vi går og tænker og tror. Selv om man tror, det er bibeltro, så er det måske ikke Jesus-centreret, så det måske får os længere væk fra Jesus. Der kan fx være lidt for mange helvedes-prædikener eller sådan noget (H13).

Det betyder, at hvis en prædiken tager udgangspunkt i en bibeltekst, men ikke ender med at pege tydeligt på Jesus som frelser, så er det i sidste ende ikke bibeltro forkyndelse. Konsekvensen er derfor, at bibelfunderet forkyndelse er kendetegnet ved *også* at være Jesus-centreret.

I den kvantitative undersøgelse er der sammenlagt 43 % af tilhørerne, der har anført 'bibeltro' eller 'Kristus-centreret' som deres førsteprioritet for god forkyndelse. Det svarer

¹²⁷ En oversigt over tilhørerne i den kvalitative undersøgelse forefindes på bilag 11. Parentesen med angivelsen 'D24.1' henviser til, at udtalelsen er givet af personen D og har nummer 24.1 i interviewet.

ligeledes til en suveræn førsteplads.¹²⁸ Det er dog bemærkelsesværdigt, at så mange respondenter i den kvantitative undersøgelse anfører enten 'bibeltro' eller 'Kristus-centreret', når de frit skal formulere tre kendetegn på god forkyndelse. Der er flere mulige betydninger af disse forskellige betegnelser, men undersøgelsesmaterialet giver ikke nogle entydige svar på, hvad respondenterne specifikt hentyder til. På baggrund af respondenternes beskrivelse i det kvalitative materiale mener jeg derfor, at det giver bedst mening at bruge betegnelserne samlet.

Betoningen af Bibelens autoritet til at kendetegne god forkyndelse matcher med, at 97 % af tilhørerne er 'enige' eller 'meget enige' i, at 'den forkyndelse, jeg lytter til, er forankret i Bibelen'.¹²⁹ Bibelen anvendes således allerede i udbredt grad som den grundliggende forankring for forkyndelsen. Det overordnede billede for empirien er altså, at Bibelen vægtes som den grundliggende autoritet til at definere god forkyndelse. Mange elementer i forkyndelsen kan varieres, men Bibelens autoritet står fast.

I forlængelse af betoningen af Bibelens autoritet til at kendetegne god forkyndelse fremhæver tilhørerne en række teologiske elementer, som udfolder flere aspekter af bibelfunderet forkyndelse. Disse elementer vil jeg gennemgå i de følgende underafsnit.

5.1.2. Discipelskab og Helligånden

Livet som kristen slutter ikke med prædikenen, men fortsætter alle ugens syv dage. Derfor lægger tilhørerne vægt på, at forkyndelsen skal rumme en appel, der udfordrer eller opmuntrer til at reflektere videre eller reagere konkret på prædikenen. En ung fyr udtaler:

Han lægger altid til sidst en personlig appel ud til folk, som kalder folk til refleksion, og det er ekstremt vigtigt, så det ikke bare lige er noget teoretisk [...], men at det bliver personligt (V9).

Dette citat udfolder, at forkyndelsen skal koble teori og praksis sammen, så det giver en personlig appel. For ellers er der en risiko for, at forkyndelsen slutter med prædikenens sidste ord, og derved ikke rodfæster sig i tilhørernes liv. En midaldrende mand kalder det endda et problem, hvis discipelskab og koblingen til hverdagslivet mangler i en prædiken:

Hvis discipelskab mangler i en prædiken, så er det et problem. For mig er det dét, som handler om hverdagslivet, et kald til efterfølgelse. Det er dét, vi har brug for som kristne (O27).

---

¹²⁸ Se bilag 16 tabel 1.

¹²⁹ Jf. bilag 16 tabel 9.

Forkyndelsen skal med andre ord sende tilhørerne hjem med noget, som de kan arbejde videre med. Det er dog afgørende, at forkyndelsen om discipelskab skelner mellem Guds gerning *for* os, og Guds gerning *i* os – så det bliver tydeligt, at discipelskabet er en konsekvens af frelsen, ikke en betingelse. En yngre herre siger:

Man er altid inde i Guds kærlighed, uanset hvad man gør. Det handler ikke om, at man kan sætte sig foran andre. Men evangeliet om syndernes forladelse, det rummer også budskabet om hellig livsførelse (B38).

Discipelskabet hører altså med til evangeliet. Derfor har temaet om discipelskab tæt sammenhæng med spændingen mellem lov og evangelium, som behandles nedenfor. Pointeringen af discipelskab i forkyndelsen fylder forholdsvis meget i de ti interviews, hvor det fremhæves af 14 ud af 25 respondenter. Der tegner sig et lignende billede, når tilhørerne skal vurdere de vigtigste kendetegn på god forkyndelse:

- 12 % af tilhørerne i den kvalitative undersøgelse anfører specifikt, at forkyndelsen skal give udfordringer til livet som discipel, som et af de vigtigste kendetegn på god forkyndelse.¹³⁰
- I det kvantitative materiale er kategorien 'provokerende/udfordrende' pointeret af gennemsnitligt 6 % som et af de vigtigste kendetegn på god forkyndelse, mens kategorien 'efterfølgelse/discipelskab' blot er nævnt af gennemsnitligt 2 %.¹³¹

Samlet set viser det en forholdsvis udbredt pointering. Når der sammenlignes med bilag 16 tabel 9 om, hvad der ifølge tilhørerne præger forkyndelsen generelt, er der en stor andel, der er rykket fra 'meget enig' til 'enig' eller 'hverken/eller' på spørgsmålene, som vedrører discipelskab og mission.¹³² Det tyder på, at forkyndelsen ifølge tilhørerne bør sætte mere fokus på konkrete udfordringer, mission og discipelskab.

I forlængelse af dette manglende fokus viser bilag 16 tabel 9, at temaer, der vedrører Helligånden, er lavt rangeret. Målingsvaliditeten på dette spørgsmål har dog en vis usikkerhed, da det er uklart, hvorvidt spørgsmålet hentyder specifikt til brug af nådegaver og den karismatiske dimension, eller til hele tredje trosartikel om Helligåndens virke generelt. Uanset denne usikkerhedsfaktor antyder besvarelserne dog en tendens til, at de dimensioner i kristenlivet, som har med Helligånden at gøre, ofte bliver forsømt frem fra andre temaer i forkyndelsen. Denne mulige berøringsangst for Helligåndens-dimensionen indebærer en risiko for, at der aktuelt set er en skæv balance i forkyndelsen mellem de tre trosartikler.

---

¹³⁰ Jf. bilag 16 tabel 2.

¹³¹ Jf. bilag 16 tabel 1 samt frekvenstabel 13 (Juli 2014f).

¹³² Jf. nr 5 og 6 på bilag 16 tabel 9.

5.1.3. Lov og evangelium

Respondenterne er klare i mælet, når de omtaler vigtigheden af lov og evangelium i forkyndelsen; fokus på hverdagskristendom er godt, men ikke hvis det medfører, at forkyndelsen af lov og evangelium forbigås. En ældre herre udtaler:

Et eller andet med at korset og forsoningen hver gang. Det er simpelthen grundlaget. Vi kan nemt sætte fokus på hverdagskristendom, hvor man skal gøre nogle ting, men hvor man lige glemmer: Hvad er grundlaget for det hele? (Y21.1).

Forkyndelse af lov og evangelium er grundlaget for alle andre temaer, som belyses. Tilhørerne fremhæver samtidig en interessant spænding mellem lov og evangelium. En midaldrende mand med tilknytning til en frimenighed står bag begge disse udtalelser:

Han fik tegnet det der billede af, hvor værdifuld man er. Altså, han var virkelig god til at sætte fokus på dommen – men også frifindelsen i tredje potens (F22).

Jeg er ikke interesseret i [...] at høre noget, som ikke viser mig min reelle situation. Jeg skal vide, hvor jeg står henne over for Gud. Jeg har egentlig brug for at høre, hvor fortabt jeg er (F24.1).

Forkyndelsen skal altså være frigørende, men samtidig sætte fokus på, at alle mennesker har brug for at blive sat fri fra selv at opfylde loven. Der er således en udbredt enighed om, at forkyndelsen af lov og evangelium står i en spænding mellem:

- At tiltalen af evangeliet ikke bliver for billig, så den ikke *også* underviser om, hvordan mennesker skal leve.¹³³
- At belæringen om loven ikke bliver for hård og overskyggende, så den vejer tungere end frifindelsen og på en usund måde efterlader tilhøreren med en følelse af, at man ikke duer til noget.¹³⁴

Denne spænding viser, at tilhørerne forholder sig meget teologisk reflekteret omkring forkyndelsens indhold og udfolder desuden nogle interessante aspekter ved forkyndelse om lov og evangelium. God forkyndelsen skal fx ikke lægge skjul på eller tale uklart om, at alle har brug for en frelser. Dommen må ikke forties, men samtidig skal menneskets værdi, frifindelse og tilgivelse forkyndes med maksimal styrke. Der er i alt 44 % af tilhørerne i den

¹³³ Fx B37, D27.2, F24.1 og S30.

¹³⁴ Jf. fx A32, D22.3, P23 og X21.2.

kvalitative undersøgelser, som anfører lov og evangelium som et af de vigtigste kendetegn på god forkyndelse.¹³⁵ Herunder at forkyndelsen skal sprede glæde, håb og evighedsperspektiv samt påpege, hvad der er synd. Dette svarer til den fjerde højeste vægtning, hvorefter der er et større spring ned til næste kategori.

Pointeringen af lov og evangelium støttes overordnet set af det kvantitative materiale. I frekvenstabel 13, som viser hvilke kendetegn på god forkyndelse, respondenterne rangerer som de tre vigtigste, er der flere forskellige kategorier, som vedrører lov og evangelium. De højest placerede er 'frelst af nåde', 'Gud skaber', 'Guds kærlighed' og 'jeg er synder', som alle ligger i den sidste halvdel af top ti.¹³⁶ Disse mange forskellige kategorier viser overordnet set to tendenser for indholdet af god forkyndelse:

1. At spændingen mellem lov og evangelium indeholder mange teologiske aspekter, som alle er på spil i forkyndelsen.
2. Når de mange forskellige teologiske aspekter sammenlægges, får lov og evangelium en høj vægtning i både det kvalitative og det kvantitative materiale.

Sammenholdt med bilag 16 tabel 9, som viser tilhørernes vurdering af, hvad forkyndelsen allerede handler om, prædikes der i høj grad om 'Guds kærlighed til os' og 'hvad Kristus har gjort for os'. Men der er en tendens til, at forkyndelse med 'en tydelig evighedsdimension' eller om 'Guds dom over synden' ikke er lige så udbredt.

5.1.4. Dybde – bibelske og teologiske detaljer

I forlængelse af tilhørernes ønske om bibelfunderet forkyndelse følger et ønske om, at forkyndelsen formidler nye indsigter og gransker større teologiske spørgsmål. Dette handler særligt om at åbne flere perspektiver for bibelteksten ved at undersøge de samtidige forhold, sproglige nuancer og sammenhængen til den helbibelske fortælling. En midaldrende kvinde udtaler:

Det kan bare være enormt berigende pludselig at få noget at vide om jødedommen, som jeg aldrig nogensinde havde tænkt på (E15.2).

Denne baggrund giver bibelteksten nye perspektiver, øger forståelsen og uddyber forkyndelsens budskab. Det er dog samtidig afgørende, at de bibelske detaljer formidles på en måde,

---

¹³⁵ Jf. bilag 16 tabel 2

¹³⁶ Frekvenstabel 13 (Juil 2014f) er gengivet på bilag 16 tabel 1. Men her fremgår de ovennævnte kategorier ikke, fordi den kun viser de seks højest prioriterede.

så det er muligt for alle at følge med. En yngre pige med tilknytning til en missionsforening og folkekirken udtaler:

Nogle gange har man brug for noget baggrundsviden for at kunne forstå, hvad det er, de taler om. Det skal ikke være for høj teologisk viden. De skal tage udgangspunkt i, at man er forskellige i rummet (R27).

Af bilag 16 tabel 3 fremgår det ligeledes, at 30 % af respondenterne i den kvantitative undersøgelse får meget ud af forkyndelsen, når de 'afklares på det tankemæssige plan'. Prædikantene kan således have frimodighed til at inddrage baggrundsviden for at give nye perspektiver til bibelteksten og dens sammenhæng. Men det skal gøres på en måde, hvor det tager højde for, at tilhørerne har forskellige vidensniveauer.

5.2. Prædikantens fremtræden

I overensstemmelse med forventningen fra mit homiletiske baggrundsmateriale spiller prædikantens fremtræden en nøglerolle, hvilket kommer til udtryk gennem et udbredt fokus på den *person*, der prædiker. Af tabel 5.2 fremgår de kategorier fra slutkodelisten, som jeg behandler i dette afsnit.

Tabel 5.2: Prædikantens fremtræden

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Personlig og autentisk	Når prædikanten ærligt og autentisk deler vidnesbyrd og erfaringer fra sit eget liv	60	23	10
Attitude og kropssprog	Når prædikanten har en imødekommende attitude, er nærværende, engageret, bevægelig og aktivt bruger kropslige udtryksmåder	34	19	10
Relation	Privat kendskab mellem tilhører og prædikant	14	9	5

5.2.1. Personlig og autentisk

Tilhørernes absolut mest omtalte kendetegn på god forkyndelse er prædikantens fremtræden som personlig og autentisk. Det taler sit tydelige sprog, når 23 ud af 25 respondenter i den kvalitative undersøgelse omtaler disse karakteristika som afgørende for god forkyndelse. Ydermere viser bilag 16 tabel 2, at 60 % af tilhørerne i den kvalitative undersøgelse

anfører brugen af personlige fortællinger og prædikantens autenticitet som et af de tre vigtigste kendetegn på god forkyndelse, hvilket svarer til den næsthøjeste rating.¹³⁷

Om prædikantens *autenticitet* gælder for det første, at prædikanten skal udvise sårbarhed og bringe sig selv i spil. En midaldrende kvinde fra et missionshus udtaler:

Han ved godt, hvad det vil sige, at livet gør ondt. Tør godt træde ind i det rum. Det kan være mange hverdagsting, der gør ondt. Det er hans ægthed, der trænger igennem (L3.3).

Dette citat fremhæver vigtigheden af, at prædikanten stiller sig ved siden af tilhørerne og vandrer sammen med dem. Selv om prædikensituationen er *asymmetrisk*, fordi prædikanten har taleretten, er det således afgørende, at relationen mellem tilhører og prædikant også er *ligeværdig*, fordi begge parter er almindelige mennesker. Prædikanten skal vise, at han kender til de livsvilkår, som angår os alle sammen. Men det skal samtidig have rod i prædikantens eget liv, så tilhørerne fornemmer, at han står inde for det, han siger. En ung mand, der ikke er opvokset i et kristent hjem, men nu kommer fast i en sognekirke, siger:

Det, som prædikanten prædiker om, skal have en rod i ham selv. Man skal kunne mærke, at han kan stå inde for det, han siger. [...] At det mærkes, at han virkelig tror på det, han siger. At det ikke bare er et foredrag, det skal virkelig komme fra hans egen tro. For når man mærker det, så tager man ham virkelig seriøst (A32).

Tilhørernes betoning af autenticiteten bygger på deres umiddelbare mavefornemmelse, som hurtigt afkodes – de vil mærke mennesket og livet bag prædikenens mange ord. Som det fremgår af bilag 16 tabel 3 er den næstvigtigste årsag til, at tilhørerne får meget ud af forkyndelsen, at 'forkynderen er troværdig', idet 69 % anfører denne kategori. Dette bekræfter, at prædikanten ikke må gemme sig bag en maske eller en rolle, når han står på prædikestolen. For der skal være en sammenhæng mellem det, prædikanten vil sige på prædikestolen og i lænestolen. En ung fyr uddyber denne sammenhæng:

Det duer ikke, at forkynderen siger noget fra prædikestolen, men lever et helt andet liv (C32).

---

¹³⁷ I alle fokusgruppe-interviews blev respondenterne spurgt om at give to-tre kendetegn på god forkyndelse, men i modsætning til den kvantitative undersøgelse, blev disse kendetegn ikke givet i prioriteret rækkefølge.

Hvis prædikanten ikke står bag sin forkyndelse med sin egen levemåde, udhuler det hele troværdigheden. Denne sammenhæng vedrører også kategorien 'relation' mellem tilhører og prædikant. En midaldrende kvinde med tilknytning til en missionsforening og folkekirken udtaler:

Det er en fordel at kende [prædikanten]. Det er sådan, han er. [...] Man er aldrig i tvivl om, hvorvidt det her nu er noget, der siger ham noget, fordi det bliver autentisk på en anden måde, end hvis det er en, man ikke kender (M1.1).

Personligt kendskab mellem tilhører og prædikant kan i sig selv være en tilstrækkelig årsag, der øger sandsynligheden for, at forkyndelsen vil opleves som god forkyndelse. I alle de tilfælde, hvor nogle af respondenterne havde personligt kendskab til prædikanten, var de således positivt stemt over for forkyndelsen. Der viser sig samtidig en tendens til, at tilhørerne tolker forkyndelsen i lyset af deres private kendskab til prædikanten. En ung mand siger:

Han er meget missional i sin forkyndelse. Det er meget det her med at tage andre med i kirke. [...] Det har måske også meget med hans person at gøre. [...] Det var ikke så eksplicit i dag, men det er som om, at det hele tiden ligger underliggende, at menigheden skal tage noget ansvar på sig. Det kan jeg rigtig godt lide (A26.1).

Denne udtalelse er tankevækkende set i lyset af, at interviewet med den omtalte prædikant afslører, at han ikke selv mener, at han er særlig missional i sin forkyndelse. Forkyndelsens budskab kobles altså helt tydeligt på prædikantens *person*.

Om brugen af *personlige vidnesbyrd* i forkyndelsen er der en klar tendens til, at det er en fortælling eller et vidnesbyrd, tilhørerne kan huske – hvad enten det gælder den netop overståede prædiken eller en tidligere prædiken, som har gjort særligt indtryk. En ung mand med tilknytning til en missionsforening udtaler:

Jeg fik virkelig meget ud af det. Den måde, han forkyndte på, [...] at det nærmest var et vidnesbyrd. Det var meget hans liv. Han brugte meget sig selv. Det er ikke, fordi det kun skal være sådan. Men det blev meget levende for mig (S21).

Det personlige vidnesbyrd får forkyndelsen til at virke mere relevant og levende. Det hjælper samtidig tilhørerne til at spejle forkyndelsen i sit eget liv, hvorved de bliver villige til at lade sig berøre personligt. En midaldrende herre fra en frimenighed udtaler således:

I forhold til det personlige [vidnesbyrd] bringer det også det personlige ind i ens egen ligning, fordi han og jeg er jo nærmest ens. Jeg synes mere, at det virker som om, Jesus står og prikker dig på skulderen, når man får det personlige med (F16.1).

Dette citat udfolder desuden, at prædikanten anskues som en repræsentant for Jesus. Hvis prædikanten viser, at Jesus gælder for ham personligt, er tilhørerne mere villige til at indtage Jesus i deres eget liv. Flere af respondenterne efterspørger ligefrem flere personlige vidnesbyrd i forkyndelsen.¹³⁸ Denne tendens bekræftes af bilag 16 tabel 5, hvor betydningen af særlige elementer i forkyndelsen måles. Brugen af personlige erfaringer og oplevelser har således fået en delt førsteplads med kategorien 'eksempler og billeder', idet sammenlagt 83 % af respondenterne vægtlægger det til at have nogen eller meget stor betydning. Brugen af personlige vidnesbyrd understreges også af bilag 16 tabel 1, der viser hvilke kendetegn på god forkyndelse respondenterne rangerer som de tre vigtigste. Kategorien 'Personlig/varm/levende' er pointeret af ca. 10 % i alle tre prioriteter, hvilket svarer til den tredje eller fjerde højeste score. Fem ud af 25 respondenter i den kvalitative undersøgelse påpeger dog eksplicit, at det personlige element i forkyndelsen ikke må få for stort overtag – og slet ikke på bekostning af, at forkyndelsen er baseret på Bibelen.¹³⁹

Samlet set indeholder prædikantens fremtræden som personlig og autentisk derfor to forskellige nuancer:

- *Autenticitet*: At prædikanten udviser åbenhed og ærlighed, så man fornemmer *mennesket*, der taler. Dette vedrører prædikantens troværdighed – hvis prædikanten viser, at han tror på det, han siger, er tilhørerne også villige til at tro det.
- *Personlige vidnesbyrd*: At prædikanten deler erfaringer og fortællinger om, hvordan emnet rører ham personligt. Dette vedrører interaktionen mellem tilhører og prædikant – hvis prædikanten viser, at han er blevet rørt, er tilhørerne også villige til at lade sig berøre.

Begge dele er med til at understøtte tilhørernes oplevelse af den person, der prædiker.

5.2.2. Attitude og kropssprog

Prædikantens attitude og kropssprog handler om deres gejst og engagement for sagen og tilhørerne. Det er afgørende for "at komme ud over kanten",¹⁴⁰ og tilhørerne afkoder straks, om prædikanten har en doven attitude eller mimik. Det blev fremhævet ovenfor, at

¹³⁸ Se fx H15, V14.2 og Æ16.

¹³⁹ Se fx D24.1, G14 og N26.

¹⁴⁰ Jf. T14.

personlige vidnesbyrd får forkyndelsen til at virke mere levende, men 'levende forkyndelse' indeholder et yderligere aspekt, som angår prædikantens kropssprog. En ung kvinde med tilknytning til en missionsforening udtaler:

Det skal være levende forkyndelse. Det skal være en, der har kropssprog, viser noget glæde og begejstring for det han [...] taler om. En der, bruger sin krop og det rum personen er i (J24).

Aktiv brug af kropslige udtryksmåder gør forkyndelsen mere nærværende, og tilhørernes indstilling til emnet afkodes af prædikantens attitude – hvis prædikanten udviser glæde og begejstring for emnet, bliver tilhørerne også positivt indstillet. Det viser endvidere tilhørerne, at prædikanten har noget vigtigt på hjerte, som han gerne vil dele, og derfor lytter tilhørerne mere opmærksomt. En midaldrende mand siger:

Han har noget, han skal ud med. Han bruger sin krop og sin stemme. [...] Han bruger meget sin person. [...] Det virker (O15.1).

Ifølge bilag 16 tabel 2 anfører 24 % af tilhørerne i den kvalitative undersøgelse, at prædikanten skal være nærværende, engageret og bevægelig som et af de vigtigste kendetegn på god forkyndelse. Dette understøttes af bilag 16 tabel 3, som viser, at det mest afgørende parameter for, at tilhørerne får meget ud af forkyndelsen er, når forkynderen er engageret og 'levende'.¹⁴¹

Samlet set antyder det, at prædikantens engagementet ofte 'taler' lige så tydeligt som selve ordene.¹⁴² Det er derfor et vigtigt kriterium for god forkyndelse, at prædikanten har en imødekommende attitude, er engageret og aktivt bruger kropslige udtryksmåder.

5.3. Tilhørernes relation til budskabet

Ovenfor har jeg påvist betydningen af, at tilhørerne kan relatere til *personen*, der taler. Tilhørerne vil mærke, at prædikenen reelt har en personlig betydning. I forlængelse af det følger et ønske om, at tilhørerne også vil kunne relatere til *budskabet*. I tabel 5.3 fremgår de kategorier fra slutkodelisten, som jeg gennemgår i dette underafsnit.

---

¹⁴¹ 78 % af respondenterne har markeret denne kategori.

¹⁴² Se fx H3.1.

Tabel 5.3: Tilhørernes relation til budskabet

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Eksempler	Når prædikanten benytter praktiske eksempler, illustrationer og fortællinger til at udfolde og konkretisere sit budskab	45	20	10
Dialog	Når prædikanten indirekte indbyder tilhørerne til at tænke med, eller i særlige tilfælde åbent stiller spørgsmål til forsamlingen	29	14	7
Livs-situation	Når tilhøreren bliver berørt af prædikenen, fordi det vedrører noget i deres aktuelle livssituation	18	11	7
Fællesskab	Samværet med andre kristne i menigheden, i særdeleshed deling af vidnesbyrd	19	11	6
Øvrige elementer	Øvrige elementer i gudstjenesten, som er afgørende for 'den forkyndelse, som tilhørerne tager med hjem'. Det gælder særligt lovsange	16	10	5
Forståeligt	Når prædikanten anvender eksempler, sprog og tempo, så alle kan følge med	11	8	6
Humor	Tilpasset brug af humor, hvor det ikke bliver overdrevent, men er til stede for at løsne atmosfæren	5	5	4
Skæv vinkel	Når det samme budskab siges på en ny måde med en ny vinkel, så tilhørerne bliver 'fanget'	7	5	2

5.3.1. Eksempler og forståelighed

Eksemplet, sammenligningen eller det lille billede viser sig ofte at være den del af prædikenen, som tilhørerne hægter hele budskabet op på.¹⁴³ En midaldrende kvinde med tilknytning til en frimenighed udtaler:

Hvis jeg skal huske det, der bliver sagt, så har jeg brug for, at det bliver hægtet op på nogle billeder (D11).

Hvis ambitionen er, at tilhørerne skal kunne huske forkyndelsens budskab, er det derfor nødvendigt at udfolde det gennem eksempler og illustrationer. Dette fremgår entydigt i alle ti fokusgruppe-interviews. Det skal samtidig være forståelige og hverdagsrelevante eksempler, der forholder sig til det liv, vi lever. En ung fyr, der kommer i en sognekirke, fortæller:

¹⁴³ Denne kategori har mange fællesnævner til kategorien 'personlige vidnesbyrd'. Det adskiller sig dog ved, at illustrationerne ikke nødvendigvis er personlige, men mere almene.

Det kan jeg godt komme til at savne. At der var nogle flere hverdagseksempler, noget jeg kan forholde mig til. Det bliver meget teoretisk forkyndelse. [...] Men hvordan skal jeg gøre det i mit liv – rent praktisk? (C31).

Forkyndelsen skal altså anvende eksempler og illustrationer, som relaterer tydeligt til hverdagen, for at vise tilhøreren, hvad de konkret kan bruge forkyndelsen til i deres liv. “For ellers bliver det tom tale”.¹⁴⁴ I alt anfører 56 % af tilhørerne i den kvalitative undersøgelse brugen af eksempler og applikationer til hverdagen som et af de vigtigste kendetegn på god forkyndelse. Det svarer til den tredje højeste rating, hvilket fremgår af bilag 16 tabel 2. Denne tendens bekræftes af det kvantitative materiale på tre markante punkter:

- I bilag 16 tabel 1, som viser hvilke kendetegn på god forkyndelse respondenterne rangerer som de tre vigtigste, er kategorien ‘relevant for hverdagsliv’ topscore i både 2. og 3. prioritet.
- Ifølge bilag 16 tabel 4 får 34 % af tilhørerne ikke særlig meget ud af forkyndelsen, når den ikke handler om deres hverdag.¹⁴⁵ Denne årsag er den eneste svar-kategori, som direkte angår en mangel i forkyndelsens indhold. De øvrige svar-kategorier angår prædikenens fremførelse, prædikantens fremtræden eller tilhørerens indfaldsvinkel til forkyndelsen.
- Ifølge bilag 16 tabel 5 er det brugen af eksempler og billeder, der har fået højst svarprocent i kategorien ‘meget stor betydning’,¹⁴⁶ når der spørges til betydningen af særlige elementer i forkyndelsen. Dermed vægtes eksempler og billeder højere end fx bibelfortællinger, powerpoint eller inddragelse af aktuelle begivenheder.

Derudover fremkommer en interessant fordeling, når der spørges til, hvordan forkyndelsen skal være, for at tilhørerne vil invitere sin ikke-kirkevante nabo eller kollega. Her får kategorierne ‘god retorik/pædagogisk/tydelig’ og ‘relevant for hverdagsliv/vedkommende/konkret’ samlet set mere end 60 % af stemmerne.¹⁴⁷ Det er en klar pointering, som viser, at almenmenneskelige erfaringer og eksempler vægtes højt i forkyndelsen. Uden denne kobling til hverdagslivet, vil tilhørerne have svært ved overhovedet at forholde sig til budskabet.

---

¹⁴⁴ Jf. en midaldrende kvinde (J24).

¹⁴⁵ Det er dog usikkert, hvad respondenterne præcist lægger i at ‘få meget ud af’ forkyndelsen.

¹⁴⁶ Ifølge krydstabel 18 (Juil 2014h) er der dog en tendens til, at vægningen bliver lavere med alderen, idet folk over 50 år oftere blot svarer ‘nogen betydning’.

¹⁴⁷ Jf. bilag 16 tabel 7.

5.3.2. Dialog og livssituation

Dialogisk forkyndelse omtales generelt positivt i de fleste interviews, men indeholder dog nogle mindre forbehold. Disse forbehold vedrører dels et hensyn til 'de ældre', som ikke er vant til åben dialog om forkyndelsen, dels en skelnen mellem forkyndelse og undervisning, og dels nogle praktiske erfaringer af, at det er svært at følge op på alle spørgsmål og kommentarer.¹⁴⁸ Dialog undervejs i forkyndelsen anses dog for at være et vigtigt redskab for tilhørerne til at tage imod budskabet, reflektere videre over det og relatere det til sin egen livssituation. En ung mand, som kommer i en sognekirke, men ikke er opvokset i et kristent hjem, udtrykker dette præcist:

Det skal mere være et møde, hvor den, der lytter, kan møde sig selv i den her tekst og ligesom fylde sit eget liv ind i det. [...] Det må endelig ikke være en ensidig kommunikation. Man kan som tilhører ikke komme til at tale med præsten, men der skal være en indre dialog med ens egen livsverden (A32).

Selvom prædikanten har tale- og tiltaleretten i en prædikenbegivenhed, skal prædikanten tydeligt inddrage og invitere tilhøreren til at færdiggøre prædikenen, fordi det giver tilhøreren mulighed for at relatere budskabet til sin egen livsverden. Derudover hjælper det rent praktisk til at fastholde tilhørernes opmærksom. En yngre kvinde udtaler:

At man bliver tvunget til at forholde sig til det gør også, at tankerne er meget dér (Æ4.2).

Dialog i forkyndelsen hjælper altså tilhøreren til at forholde sig til prædikenen og derved bringe det ind i sin egen livssituation. Inddragelse og dialog støttes dog ikke særlig markant af det kvantitative materiale. På spørgsmålet om, hvad der er de tre vigtigste kendetegn på god forkyndelse, svarer kun ca. 1 %, at den skal være 'dialogisk/inddragende'.¹⁴⁹ Der er 55% af tilhørerne, som vægtlægger dialog undervejs eller efter forkyndelsen til at have nogen eller meget stor betydning, og det varierer ikke bemærkelsesværdigt, når der ændres på alder eller uddannelse.¹⁵⁰ Det viser en jævn pointering af dialog, uden dog at være markant, når der sammenlignes med de øvrige svarmuligheder.¹⁵¹ Der er dog intet, som tyder på, at

¹⁴⁸ Jf. fx G15.2; D19 og F19.

¹⁴⁹ Jf. frekvenstabel 13 i 1. og 2. prioritet (Juul 2014f). Frekvenstabel 13 fra det kvantitative materiale er gengivet på bilag 16 tabel 1, men her fremgår kategorien 'dialogisk/inddragende' ikke, fordi den kun viser de seks højst prioriterede.

¹⁵⁰ Jf. krydstabel 22 (Juul 2014h).

¹⁵¹ Jf. bilag 16 tabel 5.

den ældre generation skulle have sværere ved at engagere sig i en dialogisk forkyndelse, hvad enten det er i samtalegrupper eller blot ved selvstændig refleksion.

Der viser sig samtidig en tendens til, at tilhørerne er særligt opmærksomme på de elementer i forkyndelsen, som vedrører deres aktuelle livssituation. Se fx dette citat af en midaldrende kvinde fra en frimenighed:

Til kvindedagen i går i kirken hørte vi om, at det ikke handler om mig selv, det handler om Gud. Så det var lige sådan slam, så fik du den lige igen. Og det var det, der slog hos mig (E6).

Tilhøreren blev altså særligt ramt af den del af prædikenen, som korresponderede med nogle igangværende tanker. Ikke som noget negativt, men som et udtryk for, at den *hørte* forkyndelse ofte vil have en tæt sammenhæng til tilhørerens aktuelle livssituation. På spørgsmålet om, hvornår tilhørerne særligt får meget ud af forkyndelsen, får kategorien 'at du er åben over for forkyndelsen' og 'at du er veloplagt' begge en placering blandt de fem højeste ratings.¹⁵² Det indikerer, at tilhørernes indstilling til forkyndelsen spiller en markant rolle, hvorfor tilhørerne også har et medansvar for forkyndelsens kvalitet.

Det kvantitative materiale indeholder desuden ti udsagn om den forkyndelse, tilhørerne allerede lytter til, hvortil respondenterne skal svare ud fra en skala fra 'meget uenig' til 'meget enig'. En bivariat analyse viser, at der i 60 % af spørgsmålene er en tendens til, at enigheden stiger med alderen.¹⁵³ Dette har to mulige betydninger, som fint kan gælde på samme tid:

1. At tilhørerne implicit hører noget forskelligt, afhængig af deres egen livssituation.
2. At tilhørernes velvilje over for forkyndelsen stiger med alderen.

Tilhørernes reaktion på forkyndelsen vil med andre ord ofte være betinget af deres aktuelle livssituation, hvorfor god forkyndelse må være kendetegnet ved at indeholde en tydelig invitation til tilhøreren om at inddrage sin egen livsverden.

5.3.3. Fællesskabet og øvrige elementer i gudstjenesten/missionshuset

Denne kategori vedrører ikke prædikenen direkte, men nogle af de omstændigheder og omgivelser som forkyndelsen ikke kan løsrives fra. Kategorien har derfor en vis

---

¹⁵² Jf. bilag 16 tabel 3.

¹⁵³ Jf. krydstabel 1-10 (Juli 2014h). Stigningen er observeret i spørgsmålene om, hvorvidt forkyndelsen indeholder: evighedsdimension (nr. 4), udfordring til discipelskab (nr. 5), opmuntring til mission (nr. 6), kald til omvendelse (nr. 8), appel til at åbne sig for Helligånden (nr. 9) samt mulighed for ikke-kirkevante til at forstå forkyndelsen (nr. 10).

pragmatisme: Forkyndelsen er ikke blot vores prædiken. Den er alle de indtryk, som tilhørerne tager med sig! En midaldrende herre fortæller:

Hvad er det, der gør, at man kommer gang efter gang? Prædiken ja, men det handler også i høj grad om de andre mennesker. Det er måske lige så tit et vidnesbyrd, en sang eller noget andet (F23).

Fællesskabet sidestilles altså med prædiken som den bærende motivation for at komme kontinuerligt. Fællesskabet bidrager med flere forskellige aspekter, og en midalderende kvinde udtrykker det stærkt gennem sin glæde for vidnesbyrd:

Jeg synes, at jeg får så mange guldorn [fra 'Ordet frit'], og det er ikke, fordi prædikanterne gør det dårligt [...]. Men det er bare et eller andet med, at det er talt fra hjerte til hjerte. [...] Det giver faktisk et menneskeligt fællesskab, som man også kan opbygge (E13).

Fællesskabet øger intimiteten og personligheden, fordi det er tydeligt for tilhørerne, at ordene er talt "fra hjerte til hjerte". Dette lyder som et ekko af tilhørernes ønske om den personlige og autentiske prædikant; når folk *fra fællesskabet* deler deres personlige vidnesbyrd giver det forkyndelsen en helt ny dimension og intensitet for tilhørerne. Det er dog ikke altid, at fællesskabets forkyndelse behøver at komme så eksplicit til udtryk – det handler i lige så høj grad bare om at være samlet. En ung mand fra en valgmenighed med tilknytning til Dansk Oase fortæller:

Jeg synes ikke altid, prædiken er det vigtigste i en gudstjeneste. Det er mere det at være samlet som kirke. Når jeg kommer til gudstjeneste, så er det for at være sammen med mennesker i lovsangen (V8).

Disse pointeringer af menighedsfællesskabet, delingen af vidnesbyrd og lovsangen bekræftes af bilag 16 tabel 6, hvor der spørges til, hvad der set over de sidste to år, har betydet mest for tilhørerne. Forkyndelse ved lægmænd eller præster har de højeste ratings,¹⁵⁴ men dernæst følger fem kategorier, som specifikt er målrettet andre elementer:

- Kristne fællesskaber generelt
- Samvær i mindre grupper (fx en bibelkreds)

---

¹⁵⁴ Her er dog en mulig fejlkilde i besvarelsene: Da alle respondenter er frivillige, kan det formodes, at det netop er dem, som særligt værdsætter forkyndelse, der har besvaret spørgeskemaet.

- Bøn
- Bibellæsning
- Salmer og lovsang

De er alle pointeret minimum af 30 %, hvilket tydeligt indikerer betydningen af disse elementer som en del af forkyndelsen. Kendetegnene på god forkyndelse skal derfor *også* defineres ud fra lovsangen, fællesskabet, delingen af vidnesbyrd og atmosfæren – helheden af de rammer, som *tilsammen udgør* forkyndelsen.

5.3.4. Humor og den skæve vinkel

Der fremgår ingen data i det kvantitative materiale om brugen af humor eller den skæve vinkel i forkyndelsen. Det indikerer, at disse kategorier i udpræget grad er fraværende i forkyndelsen. Det er dog bemærkelsesværdigt, at i alle de tilfælde, hvor forkyndelsen i den kvalitative undersøgelse indeholdt humor eller en skæv vinkel, blev det efterfølgende kommenteret af tilhørerne. En ung kvinde fra en valgmenighed tilknyttet Dansk Oase udtaler:

[Præsten] startede ud med humor og et godt eksempel, og det her med at han banker hovedet ned i prædikestolen. [...] Synes, det er fedt, at han gør det; at man kan grine, og man kan være fri i kirken (U6).

Dette antyder, at når der benyttes humor eller en skæv vinkel i forkyndelsen, så bliver det opfanget og husket. Brugen af disse kommunikationsformer medvirker med andre ord, at tilhørerne ikke blot “kører med autopilot”,¹⁵⁵ og at der bliver en mere fri atmosfære. Men dette aspekt behandles ikke i det kvantitative materiale og har desuden et spinkelt grundlag i den kvalitative undersøgelse.

5.4. Prædikenens fremførsel

Prædikenens fremførsel har stor betydning for, hvordan budskabet bliver modtaget – og dermed for, hvad der samlet set kendetegner god forkyndelse ifølge modtageren. Dette afsnit sætter fokus på, hvad der rent praktisk forstyrrer eller gavner selve fremførslen. Af tabel 5.4 fremgår de kategorier fra slutkodelisten, som jeg giver yderligere behandling.

---

¹⁵⁵ Jf. D15.1

Tabel 5.4: Prædikensens fremførelse

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Visuelle elementer	Brug af powerpoint, film, billeder, udklædning, kunst, genstande; generelt noget for sanserne – især for øjnene	29	18	10
Manuskript	Når prædikanten <i>ikke</i> læser op fra sit manuskript, men formulerer sig mere frit og har øjenkontakt med tilhørerne	18	13	7
Rød tråd	Når prædikenen har en sammenhængende struktur og især en opsummering til sidst	10	9	5
Stemme-føring	Når prædikanten aktivt varierer sin stemmeføring og ikke taler monotont	11	8	5
Varighed	Om længden på prædikenen; det må ikke blive for langtrukket eller ensformigt. Gerne max 30 min.	11	6	5

5.4.1. Gavnige elementer

Brugen af konkrete visuelle elementer i forkyndelsen omtales i samtlige interviews som et afgørende virkemiddel til at fastholde opmærksomheden, bevare overblikket og involvere flere sanser. En kvinde midt i trediverne fortæller:

Hun bruger mange sanser, eller jeg skal få mange sanser i gang. Det er godt for mig, for ellers falder jeg fra (Z4.1).

Et powerpoint med stikord, bibeltekst og billeder omtales generelt som det vigtigste redskab, men andre visuelle virkemidler har også en gavnlig effekt. Respondenterne har dog en udbredt enighed om, at brugen af visuelle elementer ikke må tage overhånd, så de stjæler al fokus. En yngre herre udtaler:

Det var meget passende. Det var hverken for meget eller for lidt. Det var ikke kun powerpointene, som tog hele fokus. Men der var også det, man skulle bruge, hvis man blev væk, kunne man lige se op og følge med (S13).

Visuelle elementer er altså et gavnligt *bidrag* til forkyndelsen, men det kan ikke bære forkyndelsen alene. Det får dog ikke en særlig markant opbakning i det kvantitative materiale, hvor kun 44 % af tilhørerne anser brugen af diasshow eller lignende for at have nogen eller meget stor betydning. Det udfordres yderligere af, at kun 25 % sætter pris på uddeling af handouts eller lignende. Disse procentsatser er påfaldende lave sammenlignet

med betydningen af andre særlige elementer, som fx eksempler, personlige erfaringer, dialog og bibelfortælling.¹⁵⁶

En sidegevinst ved powerpoint er, at det hjælper tilhørerne til at se den røde tråd i forkyndelsen.¹⁵⁷ Gavnigheden af en god struktur og en tydelig rød tråd i forkyndelsen suppleres af bilag 16 tabel 3, som viser, at 35 % af tilhørerne får meget ud af forkyndelsen, når prædikenen har en klar disposition.

Samlet set antyder dette, at brugen af visuelle virkemidler gavner tilhørernes modtagelse af forkyndelsen, men det er ikke et afgørende kriterium for god forkyndelse.

5.4.2. Forstyrrende elementer

De hyppigste forstyrrelser for tilhørernes modtagelse af forkyndelsen viser sig ifølge den kvalitative undersøgelse at være:

- Monoton stemmeføring.
- Manglende øjenkontakt på grund af for stor afhængighed af manuskriptet.
- For lang varighed: Helst ikke længere end 30 minutter og gerne kortere. Varigheden kan øges, hvis der er indlagt pauser til dialog.

Det er bemærkelsesværdigt, at 8 % af tilhørerne i den kvalitative undersøgelse nævner forkyndelsens *korte* varighed som et af de vigtigste kendetegn på god forkyndelse. Det lyder ikke som en høj procentsats, men det er alligevel sigende i betragtning af, hvor lav-praktisk det er. En ældre herre udtaler:

Præster og lærere har været gode til max at holde det på en halv time. Når vi er oppe på tre kvarter, en time eller fem kvarter, så kan man næsten lige så godt lade være (Y21.2).

Det er en kontant udmelding: Varer prædikenen for lang tid, så kan man lige så droppe det. Varigheden kan dog udvides ved at implementere relevante pauser, fx samtaler med sidemanden. En ung kvinde uddyber dette:

Det ikke skal være for langt, for så kobler jeg af. Hvis det er langt, skal der være nogle pauser som i dag, hvor man kan diskutere det med sidemanden (Q26).

---

¹⁵⁶ Jf. bilag 16 tabel 5.

¹⁵⁷ Se fx Y21.2.

Men det er ikke blot varigheden, som kan hindre god forkyndelse. Brugen af manuskriptet og skift i stemmeføring spiller også en afgørende rolle. En yngre kvinde siger:

Der er også nogen, som har direkte oplæsning og ikke skift i toneleje. Det kan godt være, at indholdet er fint, men man bliver så træt, at man er faldet i søvn, inden man finder ud af det (J30).

Det er derfor tankevækkende, at 27 % af prædikanterne bruger 'fuldt manuskript, som de holder sig meget nøje til'.¹⁵⁸ Tilhørerne kobler simpelthen fra over for forkyndelsen, hvis der er monoton stemmeføring, længere oplæsning af manuskript eller for lang varighed. Denne tendens støttes af det kvantitative materiale, idet bilag 16 tabel 4 viser, at den hyppigste årsag til, at tilhørerne ikke får særlig meget ud af forkyndelsen er, hvis 'taleren har en monoton stemmeføring'. Til sammenligning er kategorierne, 'at sproget er indforstået' eller, 'at der er støj i lokalet' ikke pointeret særlig højt.

Samlet set antyder dette, at basale formidlingsfærdigheder til at fremføre en prædiken spiller en vigtig rolle til at karakterisere god forkyndelse, idet monoton stemmeføring er særligt forstyrrende for tilhørernes evne til at lytte til og tilegne sig prædikenens budskab.

5.5. Invitationer til kirkefremmede

Undersøgelsesmateriale indeholder ingen besvarelser fra kirkefremmede tilhørere. Men samtlige interviews fokuserede på tilhørernes tanker om at invitere kirkefremmede med til forkyndelse. Det er forklaringen til det høje antal koder, som fremgår af tabel 5.5.

Tabel 5.5: Invitationer til kirkefremmede

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Invitationer	Hvor ofte tilhørerne inviterer andre med til forkyndelse, og hvilken type forkyndelse de foretrækker til kirkefremmede	29	21	10

En optælling over respondenternes svar i de ti fokusgruppe-interviews om, hvor ofte de inviterer kirkefremmede til en gudstjeneste eller et missionshus-møde viser, at 72 % aldrig eller yderst sjældent har gjort det. 24 % inviterer sommetider kirkefremmede, men som udgangspunkt helst til gudstjeneste i folkekirken eller til arrangementer med ekstra fokus på børn, lovsang og fællesskabeligt samvær. Den eneste person ud af 25, som bekræfter, at hun regelmæssigt inviterer kirkefremmede, fremhæver menighedens fællesskab, hjælpsomhed

¹⁵⁸ Jf. frekvenstabel 24 for forkyndere (Juul 2014g).

og atmosfære som den væsentligste årsag til, at hun har frimodighed til at invitere.¹⁵⁹ Dette antyder to mulige tendenser:

1. At tilhørerne opfatter religion som en privatsag, der ikke skal pådattes andre.
2. At tilhørerne foretrækker at dele deres religion på en anden måde end ved at invitere til et traditionelt møde med en prædiken.

Sammenholdt med tilhørernes holdning til, at forkyndelsen bør rumme konkrete udfordringer til at leve i mission og discipelskab, virker det umiddelbart mest sandsynligt, at tilhørerne foretrækker at dele deres religion på *en anden måde*.¹⁶⁰ Det er ligeledes tankevækkende, at kun ca. 10 % samlet svarer, at forkyndelse skal være bibeltro eller Kristus-centreret, hvis de skal invitere deres ikke-kirkevante ven.¹⁶¹ Denne umiddelbare modsigelse mellem den type forkyndelse, tilhørerne ønsker generelt, og den type de ønsker, når de inviterer deres ikke-kirkevante ven, understøtter, at tilhørerne foretrækker at dele deres religion på en anden måde, end ved at invitere til et traditionelt møde med en prædiken.

I det kvantitative materiale antydes endvidere en udpræget pessimisme blandt tilhørerne til, at det er muligt for ikke-kirkevante tilhørere at forstå forkyndelsen. Pessimismen skal ses i lyset af, at 79 % af prædikanterne selv mener, at deres forkyndelse er mulig at forstå for ikke-kirkevante tilhørere, mens kun 40 % af tilhørerne mener, det er muligt.¹⁶² Der er altså en udbredt uoverensstemmelse mellem prædikanter og tilhørere om, hvorvidt prædikenerne er forståelige for kirkefremmede tilhørere. Procentsatsen for tilhørerne varierer dog alt efter stedet for forkyndelsen. Således mener flertallet af tilhørerne, at prædikener i folkekirken faktisk er mulige at forstå for kirkefremmede tilhørere, mens en relativt lille andel mener, at det er muligt i valg- og frimenigheder eller missionshuse.¹⁶³ Dette indikerer, at prædikenerne ofte er målrettet en specifik målgruppe, samt at der sjældent er kirkefremmede tilhørere i valg- og frimenigheder eller missionshuse.

5.6. Delkonklusion

Det står klart, at der ifølge tilhørerne findes en lang række parametre, som forbedrer forkyndelsen. Tre af de overordnede kategorier vedrører *kommunikationsformen*, mens kun

---

¹⁵⁹ Jf. T15.

¹⁶⁰ Jf. afsnit '5.1.2. Discipelskab og Helligånden'.

¹⁶¹ Jf. bilag 16 tabel 7.

¹⁶² Jf. bilag 16 tabel 8.

¹⁶³ Jf. krydstabel 10 (Juli 2014h). Der er også 70 % af tilhørerne fra Dansk Oase, som mener at forkyndelsen er forståelig for ikke-kirkevante tilhørere, men der er meget få respondenter fra Dansk Oase, hvorfor der ikke er et holdbart grundlag for at lave en generalisering.

én omhandler forkyndelsens teologiske *indhold* og *budskab*.¹⁶⁴ Denne fordeling indikerer en betoning af forkyndelsens form, som det mest alsidige parameter til at karakterisere god forkyndelse. Respondenternes ordvalg og betoning i beskrivelsen af forkyndelsen som bibelfunderet afslører dog, at dette parameter overgår alt andet. For det overordnede billede af empirien er, at Bibelen vægtes som den grundliggende autoritet til at definere god forkyndelse. Det vigtigste analyseresultat er derfor:

God forkyndelse er først og fremmest kendetegnet ved at være bibeltro og pege på Kristus som frelser.

Jeg vil derudover fremhæve fem pejlemærker, som alle har stor indflydelse på det samlede billede af, hvad der kendetegner god forkyndelse ifølge de kirkenære tilhørere. Der vil være en risiko for, at de mange kriterier til god forkyndelse 'drukner i mængden', fordi der er så mange betydningsfulde faktorer. Denne liste udfolder derfor kun de pejlemærker, som spiller en særlig stor rolle.

1. *God forkyndelse afhænger af prædikantens fremtræden*

De to mest afgørende parametre for, at tilhørerne får meget ud af forkyndelsen er, når prædikanten er engageret og 'levende', og når prædikanten er troværdig.¹⁶⁵ Det antyder, at prædikantens fremtræden ofte kommunikerer 'højere' end selve ordene. Det er samtidig vigtigt for tilhørerne at fornemme *mennesket*, der taler, ved at prædikanten ikke laver om på sig selv på prædikestolen, men er autentisk og ærligt deler personlige erfaringer om, hvordan budskabet berører hans eget liv.

2. *God forkyndelse indeholder teologisk substans*

Det er ikke ligegyldigt, *hvad* prædikanten prædiker. Ud over, at det skal være bibelfunderet og pege på Kristus som frelser, nævner respondenterne en række teologiske emner, som er uomgængelige i forkyndelsen. De mest udbredte emner er:

- Lov og evangelium: Forkyndelsen skal være frigørende og glædesfyldt og samtidig sætte fokus på, at alle mennesker er syndere, der har brug for at blive sat fri fra selv at opfylde loven. Det er grundlaget for al oplæring om hverdagskristendom.
- Discipelskab, mission og dybde: Der er en spænding mellem, at forkyndelsen skal forholde sig til dybere teoretiske problemstillinger og applicere emnet til konkrete udfordringer i

¹⁶⁴ Derudover kategorien 'invitationer til kirkefremmede' som ikke angår forkyndelsens form eller indhold direkte.

¹⁶⁵ Jf. bilag 16 tabel 3.

tilhørernes hverdag. Forkyndelsen skal med andre ord sende tilhørerne hjem med noget, som de kan arbejde videre med – både på et tanke- og handlemæssigt plan.

Tilhørerne forholder sig generelt meget teologisk reflekteret til forkyndelsen. Den skal have et solidt indhold og ikke blot bestå af en række hyggelige anekdoter eller åben dialog.

3. *God forkyndelse anvender eksempler og billeder*

I en måling af, hvilke særlige elementer, der har størst betydning for vellykket forkyndelse, er det brugen af eksempler og billeder, der har fået højest svarprocent i kategorien 'meget stor betydning'.¹⁶⁶ Eksemplet, sammenligningen eller det lille billede viser sig ofte at være den del af forkyndelsen, som tilhørerne hægter hele budskabet op på, fordi det giver en tydelig kobling til tilhørernes hverdag. Prædikanterne må samtidig indstille sig på, at tilhørernes reaktion på forkyndelsen ofte vil være betinget af deres aktuelle livssituation.

4. *God forkyndelse forstyrres især af monoton stemmeføring*

Undersøgelsesmaterialet viser, at tilhørerne i overvældende grad kobler fra over for forkyndelsen, hvis der er monoton stemmeføring, for lang varighed eller længere oplæsning af manuskript, så øjenkontakten mellem tilhører og prædikant går tabt. Det betyder med andre ord, at forkyndelsen måske kan være bibelfunderet og bruge eksempler og billeder, men det møder ikke tilhøreren som god forkyndelse, hvis det præsenteres med en monoton stemmeføring, uden øjenkontakt eller tager for lang tid. Disse elementer forstyrrer simpelthen for meget.

5. *God forkyndelse handler om mere end en prædiken*

Tilhørernes samlede indtryk af forkyndelsen kan ikke løsrives fra de omstændigheder, den foregår i. Kendetegnene på god forkyndelse skal derfor også defineres ud fra fællesskabet, lovsangen, delingen af vidnesbyrd og atmosfæren – helheden af de rammer, som tilsammen udgør forkyndelsen. Dette kommer særligt til udtryk ved, at respondenterne fremhæver disse elementer som den afgørende motivation til vedvarende at komme til gudstjenester og missionshus-møder samt til at invitere kirkefremmede.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Jf. bilag 16 tabel 5.

¹⁶⁷ Disse elementer, som tilsammen udgør forkyndelsen, anerkendes i grundlagsdokumentet for PGE, samtidig med at der fastsættes en bevidst afgrænset definition af forkyndelse, der ikke omfatter disse aspekter, for at skærpe fokus på selve prædikenen. Når jeg alligevel har valgt at fremhæve disse elementer, skyldes det, at undersøgelsesmaterialet tydeligt har vist, at tilhørernes kendetegn på god forkyndelse ikke bør adskilles fra prædikenens omgivelser og omstændigheder.

Disse pejlemærker viser sig samlet set at have stor indflydelse på tilhørernes villighed og mulighed for rent faktisk at høre og huske forkyndelsen. De udgør derfor de kirkenære tilhøreres væsentligste kendetegn på god forkyndelse.

6. Diskussion

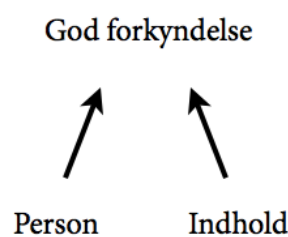
Med afsæt i de vigtigste analyseresultater fra undersøgelsen vil jeg bringe de fire homiletiske positioner i spil for at diskutere de mulige konsekvenser af empirien. Som nævnt i teori-afsnittet står den primære diskussion mellem Marianne Gaardens teori om den emergente prædiken og Leif Andersens udfoldelse af klassisk homiletik, fordi disse begge har forholdt sig til og forladt de tidligere homiletiske positioner. I diskussionen vil jeg desuden inddrage kommunikationstræner Hanne Dalsgaard, fordi hun giver nogle brugbare indspark til at koble de homiletiske teorier og de empiriske data.

Tilhørernes synsvinkel vil fortsat udgøre mit udgangspunkt, og derfor vil jeg i de første to underafsnit diskutere, hvilke faktorer der er afgørende for, at *modtagerne* opfatter prædiken som god forkyndelse. Dernæst vil jeg diskutere tilhørernes rolle i prædiken-begivenheden med henblik på at bestemme forholdet mellem tilhørernes tolkningsfrihed eller tolkningsvilkårlighed, samt forkyndelsens forpligtelse til at følge Bibelens lære. Herunder følger også en overvejelse om, hvorvidt god forkyndelse skal defineres ud fra nøgterne betragtninger eller mere idealistiske standpunkter?

6.1. God forkyndelse i et spændingsfelt mellem prædikant og indhold

Traditionelt set er embedet og Ordet blevet opfattet som autoritetsgivende for forkyndelsen i sig selv.¹⁶⁸ Men autoritet opfattes tilsyneladende ikke længere som noget, man har. Det er noget, man kan få, hvis man virker troværdig og autentisk. Betydningen af prædikantens fremtræden som en personlig og autentisk formidler kan derfor næppe overvurderes. De to ubetinget vigtigste pejlemærker på god forkyndelse er ifølge min analyse af empirien bundet op på prædikantens *person* og prædikens *indhold*. Tilhørerne udviser stor beslutsomhed om forkyndelsens indhold, men betoner samtidig en markant afhængighed af den konkrete prædikant. Person og indhold er med andre ord ikke adskilt i prædiken-begivenheden, idet begge dele er uundværlige faktorer til at karakterisere god forkyndelse. Dette er fremvist på figur 6.1.

Figur 6.1

¹⁶⁸ Felter 2014, 91.

På baggrund af alle fire homiletiske teorier, med Marianne Gaarden i spidsen, var det forventet, at prædikantens autenticitet har stor betydning for tilhørernes opfattelse af prædikenen. Men betoningen af prædikantens autenticitet i det empiriske materiale er alligevel bemærkelsesværdig, fordi den er så omfangsrig. Når adskillige tilhørere i den kvalitative undersøgelse desuden fremhæver glæden ved vidnesbyrd, hvor folk fra menigheden deler oplevelser og tanker, kan det netop antyde en understregning af autenticiteten. Den risikable og personlige autenticitet – at vi mærker forkyndelsen fra et andet menneske. Denne opfattelse af autenticitet stemmer overens med den generelle opfattelse i samfundet af autenticitet som et ultimativt plusord. Den canadiske filosof, Charles Taylor, siger ligefrem, at autenticitet nu må regnes som en etisk kategori.¹⁶⁹ Det betyder med andre ord, at mennesker i dag generelt opfatter det autentiske som et ideal i moralsk forstand! Tankegangen kan forsimplet oversættes til: Hvis blot det er autentisk, så må det også være godt. Hvis blot det er personligt, så må det også være sandt. Andersen supplerer denne tankegang, idet han konstaterer, at prædikantens vigtigste skridt ikke er at stige op på prædikestolen, men at stige ned fra den igen, og tale til mennesker i øjenhøjde, fordi personligt nærvær, integritet og åbenhed vægtlægges som altopslugende krav; prædikanten *er selv* budskabet.¹⁷⁰ Denne betoning af prædikantens autenticitet og person er vigtig i en dansk kirkelig sammenhæng, fordi det giver sprog for, at tilhøreren hører prædikenen gennem personen, og ikke udenom. Prædikanten er altså ikke blot et ‘talerør’ for Ordet,¹⁷¹ men en *personlig* formidler. Kommunikationstræner Hanne Dalsgaard konkluderer derfor:

Nutidens tilhører vil hele tiden søge efter at kunne identificere sig med formidleren og lede efter en fornemmelse af autenticitet og ubevidst stille spørgsmålet ‘tror du selv på det?’ – ‘betyder det noget, det du siger?’¹⁷²

Tilhørernes søgen efter at relatere til prædikantens egen oplevelse og overbevisning illustrerer netop betydningen af prædikanten som en personlig formidler. Dette kommer også til udtryk i alle de valgte homiletiske teorier, særligt emergent- og retorisk homiletik. Gaarden anfører prædikantens personlige fremtræden som afgørende for tilhørernes villighed til overhovedet at gå ind i det tredje rum, hvor de forholder sig til prædikens indhold. Dette fremhæves på baggrund af de empiriske data, hvor tilhørernes udsagn om forkyndelsen i overvældende grad samlede sig omkring prædikantens person, med fokus på

¹⁶⁹ Taylor, Charles (2002): *Modernitetens Ubæghag - Autenticitetens Etik*. Forlaget Philosophia. Side 72f. Tak til Michael Agerbo Mørch for dette tip (jf Mørch upub.).

¹⁷⁰ JAndersen 2006b, 164.

¹⁷¹ Jf. den tidehvervske prædikenforståelse, som har spillet en stor rolle i danske kirkeliv og var en del af kerygmatiske homiletik (Harbsmeier 1995, 356f).

¹⁷² Dalsgaard 2010, 76.

dennes attitude og autenticitet. Gabrielsen giver en lignende betoning af prædikantens person ud fra et retorisk perspektiv, men begrundelsen er her, at prædikantens interne etos skal virke troværdig og overbevisende. For "det er lige ved, at hans (talerens) moralske personlighed rummer det stærkest overbevisende moment af alle".¹⁷³ Prædikantens personlige fremtræden viser sig altså at være garant for både prædikenens troværdighed og tilhørernes villighed til at tage imod forkyndelsen. Men der kan stilles spørgsmålstejn ved, om prædikantens etos kan bære hele dette ansvar – og ikke mindst hvilken plads det levner Bibelens autoritet og objektive sandhedskrav?

Ifølge Andersen er den umiddelbare taber i retorisk homiletik bibelteksten. Særligt i de tilfælde, hvor den reduceres til et materiale, hvorfra der kan hentes nyttige indsigter om, hvordan en god prædiken opstår. Bibelens autoritet udfordres yderligere, når retorisk homiletik plæderer for at bruge sekulære argumenter, frem for bibelske referencer i forkyndelsen. Denne brug og opfattelse af Bibelen deles ikke af tilhørerne i PGF, hvor det står klart, at god forkyndelse ikke må gå på kompromis med at være bibelfunderet og pege på Kristus. Men tilhørerne virker imidlertid til at modsige sig selv, når de spørges til, hvordan forkyndelsen bedst er målrettet kirkefremmede. Her svarer 44 %, at forkyndelsen skal være 'god retorik/pædagogisk/tydelig', mens kun ca. 10 % samlet svarer, at den skal være bibeltro eller Kristus-centreret.¹⁷⁴ Det peger på, at forkyndelsen, som er målrettet kirkefremmede, skal prioritere at tale ud fra sekulære præmisser. Det bør dog ske uden at gå på kompromis med Bibelens objektive sandhedskrav.

Betoningen af prædikantens person er ifølge Andersen ikke et problem for fastholdelsen af Bibelens autoritet, men en præmis og en dynamisk spænding, som forkyndelsen hele tiden må være bevidst om. For forkyndelsen består af både 'åndsværk' og 'håndværk'. Men det stiller samtidig et vedblivende krav til, hvordan forkyndelsen skelner mellem gudsordets autoritet og prædikantens egen autoritet. For Gud er ufejlbarlig og universel sand, men det er menneskers tro og forkyndelse ikke. Både tilhører og prædikant kan tage fejl, og derfor er prædikantens autoritet først og fremmest givet af, at Bibelen har autoritet.

Det er teologisk udfordrende, at personen betyder så meget for tilhørernes vurdering af forkyndelsen, men det empiriske materiale efterlader os på et sted, hvor det er nødvendigt at være sig denne spænding bevidst. Det bærende princip må derfor være, at prædikanten ikke har en målsætning om at pege på sig selv. Målsætningen er derimod at *pege på Kristus med sig selv*. Det er prædikenens vigtigste opgave. Prædikanten må derfor ikke at bringe sig selv i baggrunden med ønsket om ikke at 'stå i vejen'. For netop ved at træde i baggrunden

---

¹⁷³ Gabrielsen 2009, 73. Original parentes.

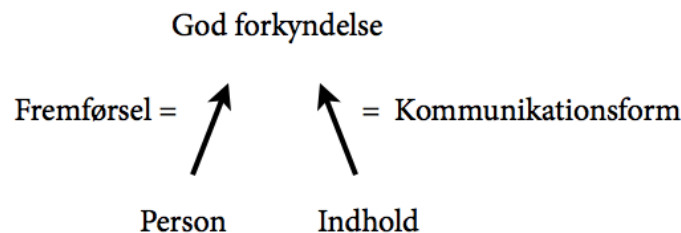
¹⁷⁴ Jf. bilag 16 tabel 7. Tilhørernes besvarelser til dette spørgsmål er muligvis betinget af, at de ikke blevet bedt om at skelne mellem form og indhold. Besvarelserne kan derfor tænkes at være påvirket af, at prædikenens kristne indhold forudsættes, hvorfor der i højere grad tænkes i kategorier, som vedrører formen.

risikerer han, at tilhørerne lukker af. Den tilbagetrukne prædikant undergraver med andre ord sin egen pointe. For budskabet identificeres med personen, der prædiker, og tilhørerne i PGF vil have krop og liv bag ordene. De vil *mærke mennesket*, som budskabet går i gennem, uden at det bliver overdrevet, så prædikenen kommer til at handle om personen og ikke om Kristus. Undersøgelsen viser, at tilhørerne tilsyneladende godt kan rumme denne tætte kombination af person og indhold. For prædikenens bibelske grund bliver netop troværdig og oprigtig for tilhørerne, når det formidles *gennem* et andet menneske.

6.2. De vigtige støttehjul: Fremførsel og kommunikationsform

Prædikantens person og prædikenens indhold har vist sig at være de bærende kriterier for god forkyndelse. En prædiken med et ubibelsk budskab eller en upersonlig og utroværdig prædikant kan således aldrig blive god forkyndelse. Men derudover er det nødvendigt at præcisere betydningen af prædikenens fremførsel og kommunikationsform. Forkyndelsen hviler ikke på disse elementer, men undersøgelsen viser tydeligt tilhørernes behov for en engageret fremførsel og en forståelig kommunikationsform, som gør indholdet hverdags-relevant.¹⁷⁵ Hvis en af prædikenens målsætninger er, at prædikenen skal blive *hørt* og *husket*, er disse pejlemærker derfor ikke til at undgå. Fremførsel og kommunikationsform med hverdags-relevant indhold er således afgørende for *modtagernes modtagelse* af forkyndelsen. Dette er fremvist på figur 6.2.

Figur 6.2

En pragmatisk læsning af figur 6.2 vil anføre, at indhold og person måske nok er de bærende kriterier for god forkyndelse, men hvad hjælper det, hvis ikke det kommunikeres på en måde, så modtagerne kan tage imod det? En dårlig fremførsel eller manglende hverdags-relevans risikerer således at spærre for tilhørernes modtagelse af den gode forkyndelse, hvorfor det må fremhæves som vigtige støttehjul for forkyndelsen.

¹⁷⁵ Begrebet 'kommunikationsform' fokuserer altså her primært på *hverdagsrelateret indhold*, selv om begrebet i sin essens indeholder mange flere mulige fokuspunkter.

6.2.1. Engageret fremførelse

Den tætte kobling af person og indhold i forkyndelsen indebærer en hårfin balance, hvor prædikanten selv er ansvarlig for at finde en grænse til at beskytte sit privatliv. Eller sagt på en anden måde: præster kan beskyttes af præstekjolen, men det er vitalt, at de ikke gemmer sig bag den. Det er dog ikke nødvendigvis så let gjort som sagt, for hvor går grænsen for intime detaljer fra privatlivet? I forlængelse af dette spørgsmål konstaterer Dalsgaard, at der hos mange prædikanter findes et ideal om følelsesneutral formidling.¹⁷⁶ Dette ideal er positivt motiveret ved, at forkyndelsen bør være overbevisende i kraft af klar og sober argumentation, som det fx kunne være tilfældet i retorisk homiletik. Eller negativt motiveret af en frygt for at manipulere tilhøreren følelsesmæssigt, hvilket Andersen ærligt nikker genkendende til.¹⁷⁷ Men nyere kommunikationsteori, som fx er udfoldet i Gaardens emergente prædiken, har vist, at kommunikation ikke består af simpel tankeoverførelse fra afsender til modtager, men derimod af en kompliceret proces, hvor det er umuligt for prædikanten at kontrollere tilhørernes meningsproduktion. Andersen rejser ligeledes en kritik af idealet om følelsesneutral formidling, fordi al forkyndelse uundgåeligt vil anvende både form og følelser: "Selv den tørreste tale kommunikerer på følelsesplanet. Den kommunikerer bare tristhed og tørhed i stedet for glæde og kraft".¹⁷⁸ Der findes med andre ord ikke uhindret eller uforstyrret fremførelse. Det nødvendige spørgsmål er derfor, *hvilken type fremførelse*, der gavner forkyndelsen bedst?

Her er det først og fremmest nødvendigt at fremhæve betydningen af den *samlede* forkyndelse, som prædikenen indgår i. Undersøgelsen viser en bemærkelsesværdig stor vægtlægning af de elementer, som omgiver prædikenen: Fællesskabet, lovsangen, delingen af vidnesbyrd, bønner og atmosfæren. Fremførelsen og forkyndelsen begynder således længe før prædikanten stiller sig på prædikestolen. For alle disse elementer – og mange flere endnu – sender massive signaler, som tilhøreren både bevidst og ubevidst opfanger og påvirkes af. Det er derfor ikke kun prædikantens opgave at 'levere' den gode forkyndelse, for ansvaret implicerer hele menigheden. Ud fra en teologisk betragtning omtales dette fællesansvar som det almene præstedømme, og det fremhæves både af Craddock, Andersen og Skjevesland.¹⁷⁹ Craddock fremhæver det som en begrundelse for tilhørernes inddragelse i prædiken-situationen, mens Andersen og Skjevesland mere åbent kendetegner menigheden som et *forkyndelsesfællesskab*. Andersen og Skjevesland giver dog, såvidt jeg kan se, heller ingen konkrete udfoldelser af disse specifikke elementer, som en væsentlig del af forkyndelsens

---

¹⁷⁶ Dalsgaard 2010, 76.

¹⁷⁷ Andersen 2006b, 157.

¹⁷⁸ Andersen 2006b, 158.

¹⁷⁹ Craddock er hovedarkitekten bag New Homiletics, mens Skjevesland repræsenterer udfoldelsen af klassisk homiletik.

samlede udtryk. Der er med andre ord lagt op til, at prædikanten i højere grad skal medtænke hele forløbet omkring prædikenen som en del af sin forkyndelse.

Når fokus samler sig om prædikantens fremtræden, er det en markant fællesnævner for både empiri og teori, at prædikantens attitude, autenticitet og personlige involvering spiller en afgørende rolle. Denne fremtræden tolkes som regel ud fra både verbale og non-verbale parametre, hvorfor betydningen af prædikantens kropssprog, stemmeføring, øjenkontakt og mimik næppe kan overvurderes. Undersøgelsen viser nemlig en påfaldende stor afhængighed af disse fremførselsmetoder. I de tilfælde, hvor tilhørerne får mest ud af prædikenen, skyldes det, at forkynderen er engageret og 'levende',¹⁸⁰ og i de tilfælde, hvor tilhørerne får mindst ud af prædikenen, er forklaringen oftest, at prædikanten har en monoton stemmeføring.¹⁸¹ Dette fokus på fremførselsmetoder svarer i høj grad til tankegangen hos Craddock, der ligefrem sætter lighedstegn mellem prædikenenens form og indhold, fordi formen *bliver* indholdet. Denne påstand støttes umiddelbart af empirien i det omfang, at en dårlig fremførsel giver et dårligt indhold set fra modtagerens synsvinkel. Dalsgaard supplerer ved at konstatere, at manglende øjenkontakt og en fraværende attitude helt automatisk vil fortælle modtagerne, at budskabet er uvæsentlig og uinteressant:

There is no chance for the Absent communicator to catch the attention of the audience because the absent body language tells the audience not to engage – and in fact, to be bored. No matter the words, the body communicates that this message is not important or interesting.¹⁸²

Der er altså et interaktivt forhold mellem form og indhold i prædikenen, hvor prædikantens fremførsel af budskabet og personlige fremtræden udgør frontlinjen. Hvis der er en uengageret og monoton fremførsel vil det forstyrre prædikenenens gode indhold i sådan en grad, at det ifølge tilhørerne ikke kan karakteriseres som god forkyndelse. Ifølge retoriker, Jonas Gabrielsen, viser flere psykologiske eksperimenter et lignende mønster for, hvad der overbeviser tilhørerne: "Kun 7 % udgøres af det, man siger, 38 % udgøres af stemmen, og hele 55 % udgøres af kropssproget".¹⁸³

Det vil her være oplagt at indvende, at stemmeføring og kropssprog i høj grad afhænger af personlighed. Konsekvensen vil da være, at en person med tendens til monoton stemmeføring eller distanceret attitude, vil komme til at fremstå uautentisk, hvis han indfører en markant anderledes stemmeføring eller kropsholdning på prædikestolen. Ingen af mine

---

¹⁸⁰ Jf. 78 % anfører denne kategori i bilag 16 tabel 3.

¹⁸¹ Jf. 50 % anfører denne kategori i bilag 16 tabel 4.

¹⁸² Dalsgaard 2014, 79.

¹⁸³ Gabrielsen 2009, 109.

homiletiske positioner forholder sig til denne problemstilling, og det empiriske materiale antyder heller ikke et åbentlyst svar. Gennem læsningen af de mange fokusgruppe-interviews med tilhørerne er det dog mit generelle indtryk, at tilhørerne skarpsindigt opdager relativt små variationer i kropssprog, attitude og stemmeføring. Det udpensles ikke direkte, men der er en tendens til, at tilhørerne er opmærksomme og kompetente i forhold til at afkode små signaler i fremførslen. Det gælder fx denne udtalelse fra en ung kvinde med tilknytning til en missionsforening og folkekirken:

Man kunne mærke, at hun havde øvet sig på det, så hun kunne fortælle det så-dan mere fortællende. Det gør også, at det er mere spændende at høre på (R17).

Når denne unge kvinde påpeger, at hun kunne 'mærke', at prædikanten havde øvet sig, antyder det en særlig opmærksomhed over for små variationer i fremtræden og fremførsel, som signalerer personligt engagement og interesse. En midaldrende kvinde anerkender ligeledes små variationer i fremførslen, idet hun siger:

Han kigger på os, og han gestikulerer ikke voldsomt, men nok til at han åbner og er opmærksom på, at vi sidder der (M4.1).

Variationer i stemmeføringen eller kropssproget skal med andre ord ikke overdrives, for selv bittesmå justeringer giver et forandret udtryk, og dermed en anden kommunikation til modtagerne. Prædikanten med tendens til at blive monoton må derfor lære, hvordan forholdsvis små variationer i kropssproget hjælper til at øge engagementet. Dalsgaard konstaterer endda, at "kirkegængerne er blevet mere kræsne og selektive i deres lytten, og de er blevet vant til at aflæse en stor del af budskabet med andre sanser end ørerne".¹⁸⁴ Man kan altså ikke komme udenom, at der er en tæt sammenhæng mellem prædikantens fremførsel og det budskab, som møder tilhørerne. En engageret fremførsel er derfor et vitalt hjælperekskab til at fremme tilhørernes modtagelse af et bibelfunderet budskab.

6.2.2. Hverdags-relateret kommunikationsform

Ifølge det kvantitative materiale vægtes kategorien 'relevant for hverdagsliv' som det næstvigtigste kendetegn på god forkyndelse,¹⁸⁵ og betydningen udfoldes af en midaldrende kvinde fra et missionshus:

---

¹⁸⁴ Dalsgaard 2010, 77.

¹⁸⁵ Jf. bilag 16 tabel 1.

Nogle gange bliver det så teoretisk og teologisk, at man ikke forstår, hvad der bliver sagt - at det hverdagsrelaterede ryger, hvor jeg tænker; hvad skal jeg bruge det til i min hverdag, i mit trosliv? (J25).

Citatet viser, at der er en tæt sammenhæng mellem forståelighed og det hverdagsrelaterede. Hvis ikke budskabet kobles tydeligt til tilhørernes hverdag, mister det sin relevans for tilhøreren. Det er en hovedpointe hos Craddock, at prædikenen skal visualiseres, så det skaber konkrete billeder i tilhørernes bevidsthed. Dette vedrører både en indlevelsesevne i de bibelske tekster og en kreativ udformning af applikationen til tilhørernes hverdagsliv. For når budskabet trækkes tættere på den verden, tilhørerne kender, bliver budskabet også mere nærværende og forståeligt. Anvendelsen af fortællinger, illustrationer og konkrete eksempler er derfor en afgørende kommunikationsform, hvilket støttes af de tre øvrige homiletiske positioner. Retoriker, Jonas Gabrielsen, skriver: "Eksempler gør talen lettere at forstå, eksempler gør talen overbevisende, og eksempler gør talen levende".¹⁸⁶ Eksempler virker med andre ord overbevisende og appellerende for tilhørerne.

Det vil være en naturlig indvending at hævde, at for meget fokus på hverdagsrelaterede eksempler udvander det teologiske indhold. Set i lyset af respondenternes ønske om, at forkyndelsen skal rumme dybde ved at formidle nye indsigter og forholde sig til større teologiske spørgsmål, er denne indvending berettiget. Men omvendt må det fastholdes, at tilhørerne i flere tilfælde kritiserer forkyndelsen for at være for tør og teoretisk, men aldrig for at være for tynd eller praktisk. Det bør samtidig bemærkes, at hverdagsrelaterede eksempler ikke udelukker teologisk tyngde, men snarere virker supplerende og støttende.

Et tankevækkende forhold er desuden, at kategorierne 'god retorik/pædagogisk/tydelighed' og 'relevant/vedkommende' begge ligger i top tre, når *prædikanterne* selv skal angive kendetegn på deres aktuelle forkyndelse.¹⁸⁷ Imodsætning hertil fastholder et flertal af tilhørerne, at forkyndelsen aktuelt set er 'ikke relevant/uforståelig/uvedkommende'. Der er dog også en stor andel af tilhørerne, som pointerer, at forkyndelsen aktuelt set er 'relevant for hverdagsliv/vedkommende/konkret'.¹⁸⁸ Der er altså to modsatrettede holdninger blandt tilhørerne om den aktuelle forkyndelse, men hovedpointen er, at der er en udbredt *uoverensstemmelse* mellem tilhørere og prædikanter, når de skal vurdere, hvorvidt forkyndelsen allerede består af en hverdags-relateret kommunikationsform. Denne uoverensstemmelse minder om den pragmatiske anledning til Craddocks udfoldelse af New Homiletics, hvorfor Craddock giver et brugbart korrektiv til prædikantens ansvar for at visualisere budskabet endnu mere tydeligt.

---

¹⁸⁶ Gabrielsen 2009, 63.

¹⁸⁷ Juul 2014g, frekvenstabel 11.

¹⁸⁸ Juul 2014f, frekvenstabel 11.

Overordnet set må det dog fastholdes ud fra de empiriske data, at retoriske elementer som eksempler og engageret fremførelse ikke kan 'redde' forkyndelsen. Det kan *hjælpe* en prædiken, som allerede er troværdig og indholdstærk, men det kan ikke stå for sig selv.

6.3. Idealisme eller realisme i forkyndelsen

Det fremsatte kriterium, hvor prædikanten tydeligt skal inddrage sin egen person gennem en engageret og følelsesmæssig fremførelse, fordrer en overvejelse om, hvad der kendetegner tilhørernes rolle i prædiken-begivenheden?

Craddock indfører en induktiv formidlingsform i forsøget på at imødekomme tilhørernes behov for at drage deres egne konklusioner med en personlig implikation. Det sker ud fra en nøgtern betragtning af, at den *hørte* prædiken, er den *holdte* prædiken. Gaarden løfter tilhørernes rolle endnu et skridt med sin teori om den emergente prædiken, idet hun konkluderer: "Prædikanten har ikke magt til at styre interaktionen og dermed kirkegængernes tro, men præsten har et ansvar for, hvordan han eller hun selv er til stede i relationen".¹⁸⁹ Prædikenenes vigtigste opgave er derfor ifølge Gaarden at aktivere tilhørernes dialog mellem deres egen livsverden og bibelteksten. Dette bygger på en observation af, at folks meningsproduktion ikke kan kontrolleres, hvorfor tilhørerne selv producerer prædikens budskab og sandhed undervejs.

Andersen kritiserer denne interaktive og induktive tankegang, fordi "den tilsyneladende lader selve sandhedsspørgsmålet stå åbent og lader det være op til tilhørernes erfarings-situation, hvad forkyndelsen skal nå frem til".¹⁹⁰ Derfor er der ifølge Andersen en latent risiko for, at tilhørernes medvirken i prædikenen sker på bekostning af en teologisk objektiv sandhed, hvis der ikke skelnes tydeligt mellem induktiv *teologi* og induktiv *formidling*:

- Induktiv *formidling* tager afsæt i vores hverdag og inviterer tilhøreren til at tænke med, men har samtidig et klart mål for øje: At nå frem til Bibelens sandhed. At komme til Kristus.
- Induktiv *teologi* tager lige så tydeligt afsæt i hverdagserfaringen, men uden et bestemt sigte, og derfor kan det føre til en sandhedsvilkårlighed, hvor teksten må bøje sig for hverdagserfaringen.¹⁹¹

Set i det lys har det store omkostninger for forkyndelsens bibelske grundlag, hvis man ikke skelner mellem induktiv formidling og induktiv teologi. Andersen er dog villig til at

¹⁸⁹ Gaarden 2014a, 116.

¹⁹⁰ Andersen 2006b, 72.

¹⁹¹ Andersen 2006b, 73.

medtænke en kreativ formidlingsform, som det blev foreslået af Craddock, men han fastholder et homiletisk ideal om, at forkyndelsen skal have et klart og bibelsk sigte.

Undersøgelsen i PGF viser, at de kirkenære tilhørere fastholder et ønske om, at forkyndelsen giver en klar tiltale af synden i menneskers liv. Bibelens objektive sandhedskrav må med andre ord ikke forties. Det kommer fx til udtryk i disse udtalelser fra en midaldrende mand:

Han fik tegnet det der billede af, hvor værdifuld man er. Altså, han var virkelig god til at sætte fokus på dommen – men også frifindelsen i tredje potens (F22).

Jeg er ikke interesseret i [...] at høre noget, som ikke viser mig min reelle situation. Jeg skal vide, hvor jeg står henne over for Gud. Jeg har egentlig brug for at høre, hvor fortabt jeg er (F24.1).¹⁹²

Disse udtalelser indikerer et ønske fra de kirkenære tilhørere om, at prædikenen indeholder et klart sigte, ligesom det betones af Andersen. God forkyndelse skal altså ikke lægge skjul på eller tale uklart om, at mennesket har brug for en frelser. Dommen og loven må ikke forbigås, men samtidig skal menneskets værdi, frifindelse og tilgivelse forkyndes for fuld styrke. For forkyndelsen kan være både imødekommende, åben og dialog-baseret, men hvis ikke den peger klart på menneskers behov for Kristus, bliver den ligegyldig.

Dette ønske nuanceres dog af, at undersøgelsen afslører, at tilhørernes *hørte* prædiken ofte vil være betinget af deres aktuelle livssituation. Det viser sig ved, at de er særligt opmærksomme over for temaer – eller måske blot ord og antydninger – som korresponderer tydeligt med deres egen livsverden. Tilhørerne modtager altså ofte forkyndelsen ved at bringe det i dialog med deres igangværende tanker. Denne empiriske observation lyder som et ekko af Gaardens konstatering af, at prædikanten ikke kan bestemme, hvilket budskab tilhørerne ender med at producere. Gaarden fastholder dog samtidig, at selv om “vi ikke kan kontrollere perceptionen, så er det en fejlslutning at konkludere, at vi også skal afholde os fra at forsøge at tale, så vi bliver forstået”.¹⁹³ Gaardens homiletiske ideal er derfor styret af de empiriske observationer, hvorfor prædikanten skal tale forståeligt for at give tilhørerne de bedst mulige tolkningsbetingelser. Denne prædikenforståelse har umiddelbart rygdækning i mine empiriske observationer ved PGF, men udfordres dog af, at prædikanten ikke tillægges nogen særlig betydning som leder. Der var således også en klar tendens i PGF til, at

¹⁹² Lignende udtalelser gives i B36; N26; S30.

¹⁹³ Gaarden 2007, 151.

tilhørernes meningsproduktion blev påvirket af prædikantens person. Marlene Ringgaard Lorensen tilføjer derfor et væsentligt perspektiv til tanken om den emergente prædiken:

Skønt flerstemmigheden således er et empirisk grundvilkår set fra kirkebænken, kan denne polyfoni forsøges håndteret mere eller mindre monologisk fra prædikantens side.¹⁹⁴

Lorensen tager udgangspunkt i, at prædiken-situationen består af en lang række forskellige stemmer, hvorudfra tilhørerne producerer et personligt budskab. Blandt dette virvar af stemmer og indtryk tillægger Lorensen dog prædikanten en ledende rolle som en 'dukkefører', der *leder* prædikens mange forskellige stemmer. På den baggrund konkluderer Lorensen, at "sandheden blot [er] noget, der opstår, ikke i den enkelte tænkens hoved, men som en begivenhed i mødet mellem flere parter".¹⁹⁵ Dette understøttes af tilhørernes betoning af prædikantens autenticitet; hvis prædikanten ikke bringer sig selv i spil med et ønske om at føre tilhørerne et bestemt sted hen, så risikerer autenticiteten og det personlige engagement at flyde ud. Derfor kan prædikanten ikke blot lade alle stemmer tale vilkårligt i prædiken-situationen, for prædikanten har et ansvar for at lede tilhørernes meningsproduktion, selv om han ikke kan kontrollere den. Dette udgør forskellen mellem tolkningsvilkårlighed og tolkningfrihed: Prædikanten anerkender tilhørerens frihed til at relatere til budskabet ud fra sin egen livsverden, men forsøger samtidig at lede tilhøreren i en bestemt retning, så deres meningsproduktion ikke sker fuldstændig vilkårligt.

Skjevesland og Andersen følger Lorensens tankegang med sin kommunikationsteoretiske beskrivelse af prædikenen som et 'åbent kunstværk', hvor tilhørerne tildeles en produktiv medskabende rolle.¹⁹⁶ Men de fastholder samtidig, at mennesker ikke selv kan gribe evangeliet, ud fra en teologisk betragtning, hvorfor tilhørernes inddragelse i prædikensituationen ikke må ske på bekostning af den intentionelle tiltale:

Når vi opfatter tilhøreren som medskaber af budskabet, er det naturligvis som medskaber af det *hørte* budskab, ikke det afsendte budskab. Og vil man tage sit eget afsendte budskab (og sit hørende medmenneske!) alvorligt, må man kunne komme frem til, at denne tilhørerens medskabelse godt kan være ødelæggende og forvridende. Det er ikke mangel på respekt for tilhøreren. For ikke ethvert budskab er godt budskab, og ikke enhver tro er kristentro.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ Lorensen 2014, 84.

¹⁹⁵ Lorensen 2014, 85.

¹⁹⁶ Skjevesland 1997a, 84.

¹⁹⁷ Andersen 2006b, 175. Original kursivering.

Tilhørerens rolle og meningsproduktion er således forpligtet af Bibelens lære, for forkyndelsen formidler en sandhed, som ikke først opstår i situationen. Denne forpligtelse ændrer dog ifølge Andersen ikke ved, at prædiken-begivenheden også består af en ligeværdig relation mellem prædikant og tilhører. På den baggrund kritiserer han den bærende målsætning i retorisk homiletik om at overbevise tilhøreren i det tilfælde, hvor det medfører, at forpligtelsen reducerer tilhøreren til et objekt for prædikanten:

Det virkelig farlige vil være, hvis tilhøreren reduceres til objekt for mit retoriske overgreb. Så bliver prædikanten til krænker, til verbal voldsmand. Også selv om overgrebet hilses velkomment.¹⁹⁸

For prædikanten er ifølge Andersen både herold og hyrde. Denne dobbeltrolle indebærer, at prædikanten både er *lederen*, der udstikker målet, og *medmennesket*, der vandrer med sine tilhørere. Ingen af disse roller kan ophæves, uden at forkyndelsen mister sin spænding og derved bliver skæv. Prædikantens rolle som hyrde hænger sammen med tilhørernes betoning i PGF af prædikantens autencitet, personlige vidnesbyrd og nærværende attitude, mens herolden udråber forkyndelsens bibelske udgangspunkt. Denne spænding indeholder også anerkendelsen af, at man aldrig vil kunne møde mennesker med det samme budskab i én prædiken. For ikke to mennesker er ens.¹⁹⁹ Det er en erkendelse, som umiddelbart kan virke demotiverende. Ikke desto mindre fastholder Andersen, at det en betingelse, snarere end et problem. Derfor insisterer Andersen på, at *bibeltekstens stemme* stadig er det bærende ideal for god forkyndelse. For prædikenenes vigtigste opgave er at nå frem til Bibelens sandhed om Kristus. Forkyndelsen formidler et historisk, sandt budskab, som ikke først opstår i prædiken-situationen, og som eksisterer, uanset om mennesket erkender det eller ej.

Forskellen mellem Andersen og Gaardens homiletik synes derfor at være rodfæstet i et forskelligt udgangspunkt. På baggrund af sine empiriske observationer konstaterer Gaarden, at prædikanten ikke kan kontrollere tilhørernes hørte budskab, fordi deres meningsproduktion sker vilkårligt. Denne iagttagelse af prædikenenes virkning udgør udgangspunktet for Gaarden. Imodsætning til dette fastholder Andersen forpligtelsen til en bibelsk klar forkyndelse af lov og evangelium som udgangspunktet for enhver prædiken, samtidig med, at han erkender, at tilhørerne lytter selektivt ved at applicere prædikenen til deres egen livsverden.

Set i lyset af, at respondenterne i PGF tilhører den samme kirkelige, missionske tradition som Andersen, er det ikke overraskende, at disse har flest fællestræk. Men Lorensen betoner

---

¹⁹⁸ Andersen 2006b, 172.

¹⁹⁹ Andersen 2006a, 224f.

et vigtigt perspektiv, når hun påpeger, at tilhørernes meningsproduktion sker i en dialog mellem en mangfoldighed af stemmer, som prædikanten kan lede, men ikke kontrollere. For dette indeholder en tydelig anerkendelse af, at tilhørernes hørte prædiken også vil være betinget af deres aktuelle livssituation.

Samlet set kan der antydes en spænding mellem forkyndelsens *tiltale* og tilhørernes *tolkningsfrihed*, for tilhørerne kan tilsyneladende rumme begge dele. På den ene side er forkyndelsen forpligtet til at påpege menneskers synd og behov for Jesus. Denne forpligtelse må fastholdes ifølge Andersen på grund af menneskets manglende evne til selv at gribe evangeliet. På den anden side må forkyndelsen give tilhørerne frihed til at blive mødt dér, hvor de er – fordi de netop griber budskabet ved at relatere det til deres aktuelle livssituation. Enhver prædikant må således lade sig udfordre af, hvad folk faktisk hører, og efterstræbe en retorisk tydelig og induktiv formidling, men det må ikke overgå forpligtelsen til at forkynde evangeliets sandhed.

7. Konklusion

Problemformuleringen for denne opgave lyder: "Hvad kendetegner god forkyndelse ifølge kirkevante tilhørere?" Det er således den specifikke gruppe af kirkevante tilhørere, jeg har beskæftiget mig med, og deres besvarelser til Projekt God Forkyndelse har vist, at prædikantens vigtigste opgave er at *pege på Kristus med sig selv*. Heri ligger en indikation af de to bærende kriterier for god forkyndelse, nemlig koblingen af person og indhold. Prædikanten er ikke blot et neutralt talerør, men en personlig formidler, som sender budskaber til sine tilhørere gennem alt, hvad han gør på prædikestolen – og neden for prædikestolen. I de tilfælde, hvor der er et personligt kendskab mellem tilhører og prædikant, har dette sågar også en betydning for tilhørernes tolkning af prædikenen. For tilhørerne binder i høj grad forkyndelsen op på den *person*, som prædiker.

Det kan være teologisk udfordrende, at personen betyder så meget, ifølge empirien, fordi det indeholder en risiko for, at personen bliver vigtigere end sagen. Men empirien viser også, at tilhørerne tilsyneladende godt kan rumme den tætte kombination af person og indhold. For prædikens bibelske grund bliver netop troværdig og oprigtig for tilhørerne, når det formidles gennem et andet menneske. Bibelens sandhedsvilkår og autoritet kommunikerer derfor først og fremmest gennem prædikantens autenticitet, attitude og personlige fortælling. Andersen anfører netop denne spænding mellem person og indhold som et præmis for forkyndelsen, men fastholder samtidig, at det kræver en tydelig skelnen mellem gudsordets autoritet og prædikantens egen autoritet. For ellers bliver det uklart, hvad prædikens budskab bygger på – og på dette punkt efterlader tilhørerne i PGF ingen tvivl: En prædiken, der ikke er bibelfunderet eller peger tydeligt på Kristus, kan ikke karakteriseres som god forkyndelse.

I forlængelse af denne skelnen ligger kimen til Andersen og Gaardens forskellige homiletiske standpunkter, for Gaarden slutter ved den nøgterne erkendelse af, at tilhørernes meningsproduktion ikke kan kontrolleres. Dette standpunkt bygger på en solid empirisk iagttagelse og bekræftes også af min analyse af PGF i det omfang, at tilhørernes hørte prædiken ofte vil være betinget af deres aktuelle livssituation. Men på den anden side viste min analyse også, at de kirkenære tilhørere er meget teologisk bevidste om, at forkyndelsen *skal* give et klart budskab om lov og evangelium. Derfor er Lorensens bidrag om prædikanten som en 'dukkefører', der leder den interaktive dialog i forkyndelsen, et væsentligt korrektiv til Gaardens tanke om den emergente prædiken. Set i det lys opstår god forkyndelse i en spænding mellem en anderkendelse af tilhørernes tolkningsfrihed og en fastholdelse af den kerygmatiske tiltale fra prædikanten.

Forkyndelsens form har vist sig at være afgørende for modtagernes modtagelse af forkyndelsen. For prædikantens fremtræden og prædikens indhold er båret af formen. Til at illustrere denne sammenhæng præsenterede jeg figur 6.2. I figuren dækker kategorien

‘fremførelse’ først og fremmest over et engageret kropssprog og en varieret stemmeføring, mens ‘kommunikationsform’ handler om brugen af hverdags-relaterede eksempler. Disse elementer er afgørende, fordi dårlig fremførelse eller dårlig kommunikationsform forstyrrer tilhørernes modtagelse af god bibelfunderet forkyndelse. Eller sagt på en anden måde: En dårlig form giver et dårligt indhold set fra modtagernes perspektiv. Overordnet set må det dog fastholdes, at disse retoriske elementer først og fremmest er nyttige hjælpemidler, for de kan ikke stå for sig selv. Derfor er et nødvendigt spørgsmål for enhver prædikant: På hvilken måde siger jeg nu dette, så det udtrykker *Bibels* budskab mest *forståeligt* og *oprigtigt*?

Mine analyseresultater skal anses som *vejledende pejlemærker* for god forkyndelse ifølge de kirkenære tilhørere. Til dette formål har PGF været særdeles velegnet. Det må herefter være den enkelte prædikants ansvar at tage de empiriske resultater til efterretning i et tæt samspil med den teologiske refleksion. På sigt kunne det endvidere være givende at undersøge forholdet mellem prædikant og indhold yderligere. Det kunne fx ske ved at lade flere forskellige prædikanter holde præcis den samme prædiken i forskellige menigheder, og derefter interviewe tilhørerne omkring deres hørte prædiken. En sådan undersøgelse kunne muligvis hjælpe til at kvalificere analyseresultaterne i forhold til betydningen af prædikantens person, den konkrete fremførelse samt tilhørernes meningsproduktion.

Bilag 1-10: Transskription af alle fokusgruppe-interviews

Transskriptionerne til de ti fokusgruppe-interviews er af praktiske årsager ikke vedlagt denne udgave. De kan rekvireres ved henvendelse til k.simonsen88@gmail.com.

Alle respondenter i de kvalitative interviews er anonymiseret, så kun deres alder, køn og kirkelige baggrund er kendt.

Respondenterne er navngivet/kodet alfabetisk, således at respondenterne i bilag 1 har fået koderne A, B og C; respondenterne i bilag 2 har fået koderne D, E og F osv. Disse koder er angivet øverst i alle bilag, og fremgår desuden af oversigten på bilag 11.

Bilag 11: Oversigt over tilhørerne i den kvalitative undersøgelse

Tilhørerne er klassificeret efter følgende kategorier:

- Bilagsnummer
- Menigheden/stedet for forkyndelsen
- Køn (kvinder først)
- Alder (ældste først)
- Kirkelig baggrund. Ordene 'missionsforening' og 'missionshus' henviser til, at respondenterne er tilknyttet enten IM, LM eller ELM.

Den bogstavsmarkering, som er givet til hver tilhører i oversigten, svarer til den kode, som bruges i de ti interviews.

Interview - Bilag 1

- A) Sognekirke, mand, 31 år, ikke opvokset i kristent hjem.
- B) Sognekirke, mand, 28 år, opvokset i et hjem med interesse for kristendommen, men uden mærkbar kirkelig aktivitet.
- C) Sognekirke, mand, 21 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening.

Interview - Bilag 2

- D) Frimenighed, kvinde, 48 år, blev kristen som 18-årig, men ikke vokset op i et kristent hjem.
- E) Frimenighed, kvinde, 39 år, opvokset i en kristen familie.
- F) Frimenighed, mand, 47 år, har en kristen baggrund.

Interview - Bilag 3

- G) Missionshus, kvinde, 46 år, opvokset i et hjem med tilknytning til KFUM/K og en missionsforening.
- H) Missionshus, kvinde, 39 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening.
- I) [Interviewer]

Interview - Bilag 4

- J) Missionshus, kvinde, 37 år, opvokset med tilknytning til en missionsforening.
- K) Missionshus, mand, 67 år, opvokset med tilknytning til en missionsforening.

Interview - Bilag 5

- L) Missionshus, kvinde, 54 år, opvokset i hjem med tilknytning til en missionsforening.
- M) Missionshus, kvinde, 51 år, opvokset i hjem med tilknytning til en missionsforening og folkekirken.

Interview - Bilag 6

- N) Frimenighed tilknyttet ELN, mand, 48 år, opvokset i hjem med tilknytning til en missionsforening og folkekirken.
- O) Frimenighed tilknyttet ELN, mand, 44 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening.
- P) Frimenighed tilknyttet ELN, mand, 41 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening.

Interview - Bilag 7

- Q) Missionshus, kvinde, 23 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening.
- R) Missionshus, kvinde, 22 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening og folkekirken.
- S) Missionshus, mand, 32 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening og folkekirken.

Interview - Bilag 8

- T) Valgmenighed tilknyttet Dansk Oase, kvinde, 43 år og opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening samt KFUM/K.
- U) Valgmenighed tilknyttet Dansk Oase, kvinde, 21 år og opvokset i et hjem med tilknytning til den aktuelle menighed.
- V) Valgmenighed tilknyttet Dansk Oase, mand, 19 år. Har kirkelig baggrund i baptistkirken, men har ikke været i kirke i teenageårene, og er først kommet til tro senere.

Interview - Bilag 9

- X) Missionshus, kvinde, 35 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening.

- Y) Missionshus, mand, 62 år, opvokset i et hjem med tilknytning til en missionsforening.

Interview - Bilag 10

- Z) Missionshus, kvinde, 36 år, opvokset et hjem med tilknytning til en missionsforening og KFUM/K.
- Æ) Missionshus, kvinde, 35 år, blev kristen som teenager, og blev derefter tilknyttet en missionsforening.

Bilag 12: Interview-guide til fokusgruppe-interview med tilhørere

Briefing

- Kort indføring i projektet
- Kort gennemgang af respondentens etiske rettigheder og anonymitet
- Orientering om interviewets hovedfokus: At undersøge deres reaktion på den netop overståede forkyndelse, samt høre om deres kendetegn på god forkyndelse.
- Undervejs vil der bliver stillet opfølgende eller opklarende spørgsmål.²⁰⁰

Spørgsmål

1. Hvad er jeres personlige kendetegn?
  - Hvad er jeres alder og beskæftigelse?
  - Hvad er jeres kirkelige baggrund?
  - Hvorfor og hvor længe har I været en del af denne menighed?
  - Hvordan er jeres kendskab til hinanden i interview-gruppen?
2. Hvad kan I bedst huske fra den forkyndelse, I netop har hørt – eller med andre ord: Hvad ‘tager I med jer’?
  - Skriv et stikord eller sætning om det, I bedst kan *huske*, og om det, som gjorde mest indtryk? Fx et ord, formen, specifikke udtryk eller stemningen. Hvis de ikke kan huske noget, er det helt i orden, for der er ingen rigtige eller forkerte svar.
  - Hvorfor var det netop dét, I primært huskede?
  - Er der andet, I kan huske fra forkyndelsen?
  - Hvordan var jeres *indstilling* før og under prædikenen?
  - Hvad er jeres fornemmelse af, hvad der var forkynderens primære *budskab*?
  - Hæftede I jer ved noget ift. *formen* (fx stemmeføring, kropssprog og virkemidler)?
  - Kan I sætte ord på, hvad disse forrelementer betød for det samlede indtryk?
  - Drøfter I nogle gange dagens prædiken i mindre fællesskaber?
3. Hvilken forkyndelse har *generelt* gjort størst indtryk på jer – hvorfor?
  - Hvor foretrækker I at høre forkyndelse i dag?
  - Hvad kendetegner generelt den forkyndelse, I lytter til?
4. Hvad er de tre vigtigste kendetegn på god forkyndelse for jer?
  - Hvad skyldes det især, hvis I får *meget* ud af forkyndelse?
  - Hvad skyldes det især, hvis I får *mindre* ud af forkyndelse?
  - Hvordan skal forkyndelsen være, for at du vil invitere din ikke-kirkevante nabo eller kollega med i kirke, menighed eller missionshus?

²⁰⁰ Streg-punkterne anviser, hvad disse opfølgende spørgsmål som udgangspunkt vil fokusere på.

Bilag 13: Informationsmail fra Carsten Hjorth Pedersen

Kære [prædikant]!

Som du nok ved, er 11 organisationer gået sammen om *Projekt god forkyndelse*, der er nærmere beskrevet i vedhæftede grundlagsdokument.

I disse dage slår vi på stortromme for de to spørgeskemaer, som vi håber, at rigtig mange tilhørere og forkyndere vil besvare elektronisk (eller i papirformat). Næste fase bliver at gennemføre en *kvalitativ undersøgelse* bygget op omkring 10 konkrete forkyndere og taler. Denne del af undersøgelsen har vi hyret Kirsten Grube fra CUR til at gennemføre. Dels fordi hun har stor erfaring med kvalitative interviews. Dels fordi hun er neutral i forhold til projektgruppen.

I den forbindelse vil jeg spørge, *om du vil deltage som en af disse 10 forkyndere* på følgende måde: Ved et forkyndende møde, som du i forvejen – forhåbentlig – har i din kalender i de kommende måneder, vil Kirsten Grube være til stede. Hun vil lyd-optage din tale og iagttage dit kropssprog, mimik, øjenkontakt etc. Efter dette besøg vil hun ringe dig op for at foretage et telefon-interview af ca. en times varighed – med udgangspunkt i din besvarelse af vedhæftede spørgeskema (som benyttes i den kvantitative undersøgelse).

Desuden beder vi dig om at være behjælpelig med – forud for besøget – at finde tre tilhørere, som vil lade sig interviewe af Kirsten. De tre personer vil enten blive interviewet enkeltvis eller som gruppe, umiddelbart efter din tale. Udgangspunktet er spørgeskemaet for tilhørere (som benyttes i den kvantitative undersøgelse).

Lad mig præcisere følgende:

- Din tale optages og transskriberes, for at der kan skabes kobling mellem:
  - 1) Det, du rent faktisk siger.
  - 2) Det, du i interviewet siger om, hvad du gerne vil sige.
  - 3) Det, tilhørerne har hørt.
- Du skal *ikke* evalueres eller vurderes via telefoninterviewet.
- Du medvirker *anonymt* i undersøgelsen.
- Du får anledning til at godkende det, du citeres for i undersøgelsesrapporten.
- Du bidrager ved netop at være dig.
- Du kan hjælpe andre ved at lade dig interviewe.
- Du kan benytte anledningen til at udvikle din egen forkyndelse.
- Har du spørgsmål eller kommentarer, er du meget velkommen til at kontakte mig.

Hilsen Carsten Hjorth Pedersen

Bilag 14: Informationsmail fra Kirsten Grube Juul

Som opfølgning på tilkendegivelsen fra de enkelte prædikanter, sendte Kirsten Grube Juul denne informationsmail til prædikanterne, samt til alle involverede tilhørere.

Kære [prædikant]!

Jeg har fået din mail videresendt af Carsten H. Petersen – mange tak, at du vil deltage i forkyndelsesprojektet! Det er en meget stor hjælp.

For det første er det vigtigt at understrege, at undersøgelsen ikke sætter fokus på 'individuel forkyndelse' – heller ikke din forkyndelse – men at få mere viden om, hvad der kendetegner forkyndelse over en bred kam, og hvad forkyndelsens form og indhold betyder for tilhørerne – for at hjælpe forkyndere i fremtiden. Blot for at fjerne et evt. 'præstationspres' – jo mere, din forkyndelse derfor 'ligner' det, du i enhver henseende ellers vil gøre, jo bedre. Du vil være helt anonym i undersøgelsen/rapporten.

I forlængelse af det, Carsten skriver, er det, jeg gerne vil bede dig om, at :

- Få lov til at optage din forkyndelse med diktafon (der må gerne være en talerstol/pult, som diktafonen diskret kan ligge på, så man tydeligt kan høre, hvad der bliver sagt).
- Få lov til at deltage under selve mødet og tage lidt noter undervejs med afsæt i, hvad jeg ser og hører.
- Låne tre tilhørere en times tid efter mødet til en fælles, uformel snak om forkyndelsens betydning, hvad de lægger vægt på, når det gælder form og indhold, hvad de får noget ud af osv. De tilhørere, der bliver interviewet, må gerne kende hinanden lidt – det giver mere lyst til at fortælle, hvad man reelt mener og ikke, hvad man bør mene. Jeg prøver at finde informanter i forskellige aldersgrupper. Har du mulighed for gennem din kontakt i [menigheden] at spørge 3 personer i 20'erne (hvis muligt),²⁰¹ om de har mulighed for at blive en times tid efter mødet og snakke med mig? Så de lige kort er forberedt på, at jeg kommer. Der må gerne være et rum/mødelokale, hvor vi kan sidde lidt i fred og snakke.

Dagen efter mødet sender jeg det forkynderskema, der nu ligger på nettet – og et par dage efter, når du har udfyldt det, vil jeg gerne have lov til at ringe dig op og bede dig om uddybe/nuancere nogle af dine besvarelser. Dette telefon-interview vil ca. tage en times tid.

Håber ovenstående kan lade sig gøre?

Hilsen Kirsten Grube Juul

---

²⁰¹ Denne aldersmarkering varierede i hver informationsmail til de enkelte prædikanter.

Bilag 15: Slutkodeliste af de ti fokusgruppe-interviews

Forklaring:

- ‘Antal koder’ viser hvor mange gange koden er brugt i alt i alle interviews.
- ‘Antal pers’ viser hvor mange af de i alt 25 respondenter, der omtaler koden. Inden for hver overordnede kategori er koderne rangeret efter det antal personer, som omtaler koden.
- ‘Antal cases’ viser i hvor mange af de i alt ti interviews, at koden bliver omtalt.

Overordnet kategori: Teologisk indhold

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Bibel-funderet	At forkyndelsen er i overensstemmelse med Bibelens lære og peger på Jesus som frelser	43	21	10
Discipelskab	At forkyndelsen rummer en opmuntring og en udfordring til at leve i mission og discipelskab	29	14	7
Evangeliet	Frifindelse, forsoning og glæde over frelsen, samt menneskets værdi	18	13	8
Dybde	At forkyndelsen formidler nye indsigter og gransker større teologiske spørgsmål	14	10	6
Lov	At forkyndelsen peger på den synd i tilhørernes liv, som de har brug for tilgivelse for hos Gud	12	7	5
Evigheden	Når forkyndelsen giver håb og perspektiv ved at pege frem mod målet	5	5	4
Helligånd	At prædikanten er åben for Helligåndens vejledning – også undervejs i forkyndelsen	4	3	3
Sjælesorg	Når forkyndelsen rummer trøst og opmuntring	4	2	2
Trosforsvar	At der præsenteres saglige og holdbare argumenter for at kristendommen er sand	1	1	1

Overordnet kategori: Prædikantens fremtræden

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Personlig og autentisk	Når prædikanten ærligt og autentisk deler vidnesbyrd og erfaringer fra sit eget liv	60	23	10
Attitude og kropssprog	Når prædikanten har en imødekommende attitude, er nærværende, engageret, bevægelig og aktivt bruger kropslige udtryksmåder	34	19	10
Relation	Privat kendskab mellem tilhører og prædikant	14	9	5

Overordnet kategori: Tilhørernes relation til budskabet

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Eksempler	Når prædikanten benytter praktiske eksempler, illustrationer og fortællinger til at udfolde og konkretisere sit budskab	45	20	10
Dialog	Når prædikanten indirekte indbyder tilhørerne til at tænke med, eller i særlige tilfælde åbent stiller spørgsmål til forsamlingen	29	14	7
Livs-situation	Når tilhøreren bliver berørt af prædikenen, fordi det vedrører noget i deres aktuelle livssituation	18	11	7
Fællesskab	Samværet med andre kristne i menigheden, og i særdeleshed deling af vidnesbyrd	19	11	6
Øvrige elementer	Øvrige elementer i gudstjenesten, som er afgørende for 'den forkyndelse, som tilhørerne tager med hjem'. Det gælder særligt lovsange	16	10	5
Forståeligt	Når prædikanten anvender eksempler, sprog og tempo, så alle kan følge med	11	8	6
Humor	Tilpasset brug af humor, hvor det ikke bliver overdreven, men er til stede for at løsne atmosfæren	5	5	4
Skæv vinkel	Når det samme budskab siges på en ny måde med en ny vinkel, så tilhørerne bliver 'fanget'	7	5	2

Overordnet kategori: Prædikens fremførelse

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Visuelle elementer	Brug af powerpoint, film, billeder, udklædning, kunst, genstande; generelt noget for sanserne – især for øjnene	29	18	10
Manuskript	Når prædikanten <i>ikke</i> læser op fra sit manuskript, men formulerer sig mere frit og har øjenkontakt med tilhørerne	18	13	7
Rød tråd	Når prædikenen har en sammenhængende struktur og især en opsummering til sidst	10	9	5
Stemme-føring	Når prædikanten aktivt varierer sin stemmeføring og ikke taler monotomt	11	8	5
Varighed	Om længden på prædikenen; det må ikke blive for langtrukket eller ensformigt. Gerne max 30 min.	11	6	5
Små fejl	Små fejl fanger opmærksomheden – destruktivt	1	1	1

Overordnet kategori: Invitationer til kirkefremmede

Kode	Beskrivelse	Antal koder	Antal pers. (ud af 25)	Antal cases (ud af 10)
Invitationer *	Hvor ofte tilhørerne inviterer andre med til forkyndelse, og hvilken type forkyndelse de foretrækker til kirkefremmede	29	21	10

* Om 'Invitationer': Talene i kodningen er umiddelbart misvisende, idet det først og fremmest er udtryk for, at alle ti interviews indeholdt et direkte spørgsmål om, hvorvidt tilhørerne havde prøvet at invitere nogle med til gudstjeneste eller forkyndelse i missionshuset.

Bilag 16: Tabeller til analyse

Tabel 1: Hvad er de vigtigste kendetegn på god forkyndelse? (Ud fra de kvantitative data)

1. prioritet	%	2. prioritet	%	3. prioritet	%
Bibeltro/tekstnær	29,2	Relevant for hverdagsliv / vedkommende	17,0	Relevant for hverdagsliv	13,6
Jesus/Kristus-centreret / troen på Jesus	13,6	Bibeltro/tekstnær	11,9	Bibeltro/tekstnær	9,9
Relevant for hverdagsliv	10,6	Personlig/varm/levende	11,2	Personlig/varm/levende	9,9
Personlig/varm/levende	10,2	Jesus/Kristus-centreret / troen på Jesus	9,5	Provokerende / udfordrende	9,3
God retorik /pædagogisk tydelig	6,7	God retorik / pædagogisk/tydelig	8,2	God retorik / pædagogisk/tydelig	9,0
Provokerende / udfordrende	3,8	Provokerende / udfordrende	6,1	Jesus/Kristus-centreret	7,1

Note: Denne tabel er en kopi af frekvenstabel 13 fra Juul 2014f. Da respondenterne selv skulle formulere deres svar, er alle kategorier et udtryk for en sammenskrivning, som er foretaget af PGF. Procentsatserne viser, hvor mange af de 1785 tilhørere, der har nævnt denne kategori. Denne tabel viser kun de seks højst prioriterede, idet den oprindelige tabel indeholder mange flere værdier.

Tabel 2: Hvad er de vigtigste kendetegn på god forkyndelse? (Ud fra de kvalitative data)

Nr	Svar-kategori	Frekvens ud af 25	Procent
1	Bibelfunderet og peger på Kristus	19	76
2	Autenticitet og personlige vidnesbyrd	15	60
3	Eksempler, applikationer og forståelighed	14	56
4	Lov og evangelium	11	44
5	Engageret, nærværende og bevægelig	6	24
6	Discipelskab, mission og udfordring	3	12
7	Implementeret dialog	3	12
8	Kort varighed	2	8

Note: Denne tabel er en sammenstilling ud fra respondenternes besvarelser i de kvalitative interviews (jf. bilag 1-10). Kategorierne er så vidt muligt tilpasset den betydning, som de tillægges i min databehandling. Denne tabel viser kun de otte højst prioriterede, idet den oprindelige tabel indeholder flere værdier. Til forskel fra det kvantitative materiale, laves der ikke tydeligt en rangering af kendetegnene.

Table 3: I de tilfælde, du får meget ud af forkyndelsen, skyldes det især:

Nr	Svar-kategori	Frekvens ud af 1785	Procent
1	At forkynnderen er engageret og 'levende'	1392	78,0
2	At forkynnderen er troværdig	1234	69,2
3	At du er åben over for forkyndelsen	901	50,5
4	At prædikenen eller talen har en klar disposition	626	35,1
5	At du er veloplagt	607	34,0
6	At du afklares på det tankemæssige plan	542	30,4
7	At du bliver følelsesmæssigt berørt	413	23,1
8	At forkynnderen er imødekommende	369	20,7

Note: Denne tabel er en kopi af frekvenstabel 14 fra Juul 2014f. Det var muligt at sætte flere krydser til at besvare spørgsmålet. Svar-kategorierne er rangeret efter hyppighed.

Table 4: I de tilfælde, du ikke får særlig meget ud af forkyndelsen, skyldes det især:

Nr	Svar-kategori	Frekvens ud af 1785	Procent
1	At taleren har en monoton stemmeføring	889	49,8
2	At du er uoplagt	858	48,1
3	At forkynnderen ikke er troværdig	752	42,2
4	At forkyndelsen ikke handler om din hverdag	609	34,1
5	At talen eller prædikenen varer for længe	493	27,6
6	At taleren ikke har øjenkontakt med tilhørerne	463	26,0
7	At du ikke er åben over for forkyndelsen	452	25,3
8	At du mangler interesse for det, der tales om	383	21,5
9	At sproget er indforstået	342	19,2
10	Andet	321	18,0
11	At der er støj i lokalet	309	17,3
12	At forkynnderen ikke virker imødekommende	307	17,2

Note: Denne tabel er en kopi af frekvenstabel 15 fra Juul 2014f. Det var muligt for respondenterne at sætte flere krydser. Der fremgår ingen specifik forklaring til, hvad 'andet' dækker over.

Tabel 5: Betydningen af særlige elementer i forkyndelsen:

Nr	Svar-kategori	Nogen betydning	Meget stor betydning
1	At forkynderen bruger eksempler og billeder i sin forkyndelse	45,5 %	38,5 %
2	At forkynderen bruger egne erfaringer og oplevelser i sin forkyndelse	47,2 %	36,2 %
3	At forkynderen lægger bibelfortælling ind i sin forkyndelse	44,0 %	32,7 %
4	At der undervejs eller efterfølgende er en dialog mellem forkynder og tilhørere	40,1 %	14,9 %
5	At forkynderen inddrager lokale, nationale eller internationale begivenheder i sin forkyndelse	42,5 %	8,5 %
6	At forkynderen bruger diasshow eller lignende	34,1 %	9,4 %
7	At forkynderen uddeler papir med disposition, oversigt, spørgsmål eller lign.	22,7 %	2,8 %

Note: Denne tabel er en sammenskrivning af frekvenstabel 16 - 22 fra Juul 2014f. Procentangivelserne viser, hvor mange inden for hvert spørgsmål, der er har svaret 'nogen betydning' eller 'meget stor betydning', og svar-kategorierne er rangeret efter den samlede hyppighed. De svarmuligheder, som ikke er medtaget i denne tabel var: 'meget lille betydning', 'mindre betydning' og 'hverken eller'. Alle spørgsmål er formuleret: "Hvilken betydning har det for dig, at ..."

Tabel 6: Set over de sidste to år, hvad har så betydet mest for dig?

Nr	Svar-kategori	Procent
1	Forkyndelse ved lægmandsforkyndere (fritidsprædikanter, missionærer etc.)	47,4
2	Forkyndelse ved præster	45,9
3	Kristne fællesskaber generelt	39,0
4	Samvær i mindre grupper (bibelkreds, klynge, celle m.v)	37,1
5	Bøn	33,3
6	Bibellæsning	32,2
7	Salmer, lovsang	30,0
8	Kristen undervisning, feks. Bibeltimer, alfakursus	23,2
9	Andet	9,5
10	Samtaler med en åndelig vejleder	5,8

Note: Denne tabel er en kopi af frekvenstabel 27 fra Juul 2014f. Kategorien 'andet' dækker over: Bibelcamping, samtaler med venner, kristen litteratur, bibelskole, forkyndelse på nettet og meditation.

Tablet 7: Hvordan skal forkyndelsen være, for at du vil invitere din ikke-kirkevante nabo eller kollega med i kirke, menighed eller menighedshus?

Nr	Svar-kategori	Procent
1	God retorik/pædagogisk/tydelig	43,5
2	Relevant for hverdagsliv/vedkommende/konkret	17,6
3	Personlig/varm/levende	7,3
4	Bibeltro/tekstnær	6,6
5	Troværdig/ærlig/autentisk	5,0
6	Skal ikke være anderledes	3,9
7	Jesus/Kristus-centreret/troen på Jesus	3,5
8	Fællesskab/rummelighed	2,3
9	Nutidig/aktuel	1,8
10	Guds kærlighed/næstekærlighed	1,3

Note: Denne tabel er en kopi af frekvenstabel 24 i det kvantitative materiale (Juil 2014f). Jeg har kun medtaget de ti hyppigste besvarelser, idet den oprindelige tabel indeholder mange flere svar-kategorier.

Tablet 8: Er det muligt for ikke-kirkevante tilhørere at forstå forkyndelsen?

Hvem	Meget uenig eller uenig	Hverken/eller	Enig eller meget enig
1785 tilhørere	23 %	37 %	40 %
406 forkyndere	3 %	18 %	79 %

Note: Denne tabel er en sammenskrivning af frekvenstabel 10.10 i det kvantitative materiale for tilhørere (Juil 2014f) og frekvenstabel 10.10 i det kvantitative materiale for forkyndere (Juil 2014g).

Table 9: Vurdering af 10 udsagn om den forkyndelse, som tilhørerne *allerede* lytter til:

Nr	Udsagn	Meget uenig	Uenig	Hverken / eller	Enig	Meget enig
1	Den forkyndelse, jeg lytter til, er forankret i Bibelen	0,7 %	0,2 %	2,1 %	36,9 %	60,0 %
2	Den forkyndelse, jeg lytter til, skildrer Guds kærlighed til os	0,7 %	0,6 %	3,4 %	47,5 %	47,9 %
3	Den forkyndelse, jeg lytter til, formidler, hvad Kristus har gjort for os	0,7 %	0,6 %	2,7 %	38,5 %	57,5 %
4	Den forkyndelse, jeg lytter til, har en tydelig evighedsdimension	0,8 %	4,1 %	16,5 %	43,1 %	35,5 %
5	Den forkyndelse, jeg lytter til, udfordrer til discipelskab / efterfølgelse af Kristus	1,3 %	4,6 %	17,1 %	46,3 %	30,8 %
6	Den forkyndelse, jeg lytter til, opmuntrer til mission	1,1 %	5,4 %	25,8 %	46,5 %	21,2 %
7	Den forkyndelse, jeg lytter til, formidler Guds dom over synden	2,1 %	7,3 %	17,1 %	47,7 %	25,9 %
8	Den forkyndelse, jeg lytter til, rummer ofte et kald til omvendelse	2,8 %	10,5 %	29,5 %	39,8 %	17,5 %
9	Den forkyndelse, jeg lytter til, appellerer ofte til, at tilhørerne åbner sig for Helligåndens kraft	7,4 %	21,7 %	33,7 %	26,3 %	10,9 %
10	Det er også muligt for ikke-kirkelige tilhørere at forstå den forkyndelse, jeg lytter til	4,8 %	18,7 %	36,7 %	29,5 %	10,3 %

Note: Denne tabel er en sammenskrivning af frekvenstabel 10.1-10.10 fra Juul 2014f. Udsagnene er rangeret efter rækkefølgen i spørgeskemaet, så nr 1 svarer til spørgsmål nr 10.1.

Litteraturliste – Teologi og kommunikation

Andersen, Leif

- 2006a *Teksten og tiden. En midlertidig bog om forkyndelsen* – Bind I. Forlaget Kolon i samarbejde med Credo. Menighedsfakultetets Videnskabelige Serie nr. 10.
- 2006b *Teksten og tiden. En midlertidig bog om forkyndelsen* – Bind II. Forlaget Kolon i samarbejde med Credo. Menighedsfakultetets Videnskabelige Serie nr. 10.

Asmussen, Jan Sievert

- 2010 *Ord virker – retorisk homiletik*. Forlaget ANIS.

Craddock, Fred B.

- 1985 *Preaching*. Abingdon Press.
- 2001 *As One Without Authority*. Chalice Press. 4. udgave.

Dalsgaard, Hanne

- 2010 “Gribende forkyndelse i folkekirken”. Et afsnit i *Kritisk forum for praktisk teologi*. Nr. 121, Side 73-83.
- 2014 *Voice – a great message needs excellent communicators*. Udgivet af 3dm team.

Felter, Kirsten Donskov

- 2014 “Præsten, prædikenen og autoriteten”. Et afsnit i *Kristisk Forum for praktisk teologi*. Nr.137, Side 91-103.

Gaarden, Marianne

- 2007 “Tendenser i nyere amerikansk homiletik – ‘Don’t tell them – show them’”. Et afsnit i *Præsteforeningens blad*. Årg. 97, nr. 8. 146–154.
- 2014a *Den emergente prædiken: En kvalitativ undersøgelse af mødet mellem prædikantens ord og den situerede kirkegænger i gudstjenesten*. Ph.d.-skolen Arts, Aarhus Universitet.
- 2014b “Den skjulte kirkegænger”. Et afsnit i *Kristisk Forum for praktisk teologi*. Nr.137, side 54-71.

Gaarden, Marianne & Kirstine Helboe Johansen

- 2014c “Indledning”. Et afsnit i *Kristisk Forum for praktisk teologi*. Nr.137, side 1-3

Gabrielsen, Jonas & Tanja Juul Christiansen

2009 *Talens magt – indføring i mundtlig retorik*. Academica, Aarhus, 1. udgave, 1. oplag. Side 31-125.

Glargaard, Astrid

2009 “Prædiken og retorik”. Et afsnit i *Præsteforeningens blad*. Årg. 99, nr. 51. Side 1135-1145.

Harbsmeier, Eberhard

1999 “Ordets magt”. Et afsnit i *Retorik Magasinet*. Årg. 9, nr. 33. Side 16-18

Harbsmeier, Eberhard & Hans Raun Iversen

1995 *Praktisk teologi*. Forlaget ANIS, 1. oplag. Side 348-383.

Iversen, Hans Raun

1999 “Kulturkristendom, kirkekristendom og karismatisk kristendom. Kristendomsformernes baggrund og samspil i folkekirken”, Et afsnit i *Ny Mission nr. 1: Kulturkristendom og kirke*, Jørn Henrik Olsen (red.), Dansk Missionsråd i samarbejde med Unitas Forlag. Side 6-43

2012 “Sekulariseringens betydning – og religionens beskaffenhed i Danmark i dag”. Et afsnit i *Religionsvidenskabeligt tidsskrift*. ISSN 0108-1993; Nr. 58. Side 33-49.

Lorensen, Marlene Ringgaard

2012 *Preaching as a Carnavalesque Dialogue – between the ‘Wholly Other’ and ‘Other-Wise’ Listeners*. Ph.d.-afhandling i systematisk teologi ved Det Teologiske Fakultet på Københavns Universitet. Side 1-40; 66-120.

2014 “Fremmedhedens homiletik – og prædikenens forenede forskellighed”. Et afsnit i *Kristisk Forum for praktisk teologi*. Nr.137. Side 72-90.

Monson, Glenn L.

2004 “A Funny Thing Happened on the Way Through the Sermon”. Et afsnit i *Dialog: A Journal of Theology*, Volume 43, Nr 4. Side 304-311

Mortensen, Viggo

2005 *Kristendommen under forvandling – pluralismen som udfordring til teologi og kirke i Danmark*. Forlaget Univers. 1. udgave, 1. oplag. Side 87-117

Mørch, Michael Agerbo

Upub. "Forkyndelse mellem tradition og fornyelse". Et afsnit i en antologi, som forventes at udkomme primo 2016 som en del af PGF.

Schousboe, Karen & Sten Marquard Rasmussen

2003 *Menigheder og mennesker - kirkens landskab i det 21. århundrede*. Forlaget Aros. 1. udgave, 1. oplag. Side 5-22.

Skjevesland, Olav

1997a *Det skapende ordet - En prekenlære*. Universitetsforlaget Oslo. 2. oplag.

1997b *Broen over 2000 år*. Dansk Luthersk Forlag.

Stanley, Andy & Jones, Lane

2010 *Bliv hørt! Til en forandring*. Logos Media.

Taylor, Charles

2002 *Modernitetens Ubehag - Autenticitetens Etik*. Forlaget Philosophia.

Thøisen, Sanne B.

2005 *Dialog undervejs - Mundtlighed, retorik og imagination i nyere amerikansk homiletik*. Ph.d.-afhandling, Afdeling for Kirkehistorie og Praktisk teologi, det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet. Side 4-39.198-244.349-354.

Litteraturliste – Metode

Boolsen, Merete Watt

- 2006 *Kvalitative analyse – at finde årsager og sammenhænge*. Hans Rietzels Forlag, København, 1. udgave, 1. oplag. Side 99-224.
- 2010 “Grounded Theory”. Et afsnit i *Kvalitative metoder*, redigeret af Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, 1. udgave, 5. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 207-229.

Brinkmann, Svend

- 2010 “Etik i en kvalitativ verden”. Et afsnit i *Kvalitative metoder*, redigeret af Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, 1. udgave, 5. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 429-445.

Brænder, Morten samt Gitte Sommer Harrits & Lasse Lindekilde

- 2012 “Dybdegående analyse af kvalitativt materiale”. Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 211-234.

Bøgh Andersen, Lotte

- 2012 “Forskningskriterier”. Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 97-116.

Dahler-Larsen, Peter

- 2012 “Display”. Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 188-210.

Elklit, Jørgen & Henrik Jensen

- 2012 “Kvalitative datakilder”. Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 117-143.

Emmenegger, Patrick & Robert Klemmensen

- 2012 “Kombination af kvalitative og kvantitative metoder”. Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 425-438.

Harrits, Gitte Sommer samt Carsten Strømbæk Pedersen & Bente Halkier

2012 "Indsamling af interviewdata". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 144-172.

Jakobsen, Mads Leth Felsager

2012 "Kvalitativ analyse: kodning". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 173-187.

Kvale, Steinar

1997 *InterView - en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Rietzels Forlag a/s, København, 7. oplag. Side 17-28; 91-270.

Møller Hansen, Kasper

2012a "Kvantitative datakilder". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 287-301.

2012b "Spørgeskemadesign". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 302-323.

Møller Hansen, Kasper & Sune Welling Hansen

2012c "Univariat analyse". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 339-363.

2012d "Bivariat analyse". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 364-383.

Risbjerg Thomsen, Søren

2012 "Stikprøveudvælgelse". Et afsnit i *Metoder i statskundskab*, redigeret af Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen, 2. udgave, 1. oplag, Hans Rietzels Forlag. Side 324-338.

Litteraturliste – Projekt God Forkyndelse (PGF)

Hjorth Pedersen, Carsten

2014 *Grundlagsdokument – Forkyndelsesprojektets formål, indhold, metoder og forudsætninger*. Udgivet af PGF. Forefindes på www.godforkyndelse.dk.

Den kvalitative undersøgelse

Juul, Kirsten Grube & Carsten Hjorth Pedersen

2014a *Kvalitative interviews med tilhørere*. Rettigheder indehaves af PGF. Disse materialer indgår i denne opgave som bilag 1 - 10.

2014b *Kvalitative interviews med forkyndere*. Rettigheder indehaves af PGF.

2014c *Prædiken-manuskripter fra forkyndere*. Rettigheder indehaves af PGF.

Den kvantitative undersøgelse

Juul, Kirsten Grube & Carsten Hjorth Pedersen

2014d *Spørgeskema til tilhørere*. Rettigheder indehaves af PGF.

2014e *Spørgeskema til forkyndere*. Rettigheder indehaves af PGF.

2014f *Frekvenstabeller – tilhørere*. Rettigheder indehaves af PGF. De væsentligste af disse tabeller indgår i denne opgave på bilag 16.

2014g *Frekvenstabeller – forkyndere*. Rettigheder indehaves af PGF.

2014h *Crosstabeller – tilhørere*. Rettigheder indehaves af PGF.

2014i *Crosstabeller – forkyndere*. Rettigheder indehaves af PGF.

Total antal pensumsider: 3.464*

*I dette tal er materialerne fra undersøgelsen dog ikke medregnet